

Spirhult

Berga 2022:3286, Mariestads kommun, Västra Götalands län

Arkeologisk undersökning av en by-/gårdstomt från 1400-talet

Linda Jungbeck, Stig Swedberg och Oscar Jacobsson

Kulturlandskapet rapporter 2025:7

Spirhult

**Berga L2022:3286, Mariestads kommun, Västra
Götalands län**

Arkeologisk undersökning av en by-/gårdstomt från 1400-talet

Linda Jungbeck, Stig Swedberg och Oscar Jacobsson

Administrativa uppgifter

Fastighet: Spirhult 2:1, Berga socken, Mariestads kommun, Västra Götalands län

Länsstyrelsebeslut datum / dnr: 2023-10-30 / 431-26316-2023

Uppdragsnummer KMR (Fornsök): 202301374

Uppdragsgivare: Mariestads kommun

Fältarbetsperiod: 2023-11-12 – 2023-11-28 / 2024-06-03 - 2024-06-18

Projektnummer: 23168

Projektansvarig: Annika Östlund

Fältansvarig: Stig Swedberg

Övrig personal: Andreas Toreld, Linda Jungbeck, Paula Molander och Olof Håkansson

För personalens meriter hänvisas till Kulturlandskapets hemsida.

Underkonsulter: Åle Miljö & Vattenvård AB; Christina Rosén från Arkeologerna

Undersökningsområdets storlek: 3000 m²

Belägenhet i SWEREF 99 TM: Norr 6507800 m, Öst 435660 m

Höjd över havet: 70–75 meter

Digitalt dokumentationsmaterial: Mätfiler (ssf), fotografier (jpg), beskrivningar och listor (odt & ods).

Digitalt dokumentationsmaterial förvaltas av Kulturlandskapet.

Fynd: Inga fynd har omhändertagits.

Tidigare fynd från samma fornlämning förvaras på Västergötlands museum.

Provmaterial: Ej analyserade makrofossil-, markkemi-, vedarts- och ¹⁴C-prover förvaras hos

Kulturlandskapet.

Spirhult

Berga L2022:3286, Mariestads kommun, Västra Götalands län

Arkeologisk undersökning av en by-/gårdstomt från 1400-talet

Kulturlandskapet rapporter 2025:7

© Kulturlandskapet 2025

Författare: Linda Jungbeck, Stig Swedberg och Oscar Jacobsson.

Foton: Där fotograf ej anges är bilder tagna av fältpersonalen.

Omslagsbild framsida: Röjningsröset A48 framför stenlagd yta A42 innan jordbruksmarken med trädbevuxna åkerholmar breder ut sig i bakgrunden. Foto mot öst.

Bild baksida: Borttagning av KUL 21, ett röjningsröse på jordkällaren A39. Foto mot nordöst.

Orienteringskarta: Framställd av Kulturlandskapet med data från Länsstyrelsen i Västra Götaland.

Topografisk grundkarta samt plankarta: Tillhandahållen av uppdragsgivaren.

Övriga kartor och situationsplaner: Framställda av Kulturlandskapet med data från Lantmäteriet.

Upphovsrätt: Om inget annat anges enligt Creative Commons licens CC BY.

Redigering och layout: Paula Molander.

Sökord: By-/gårdstomt, odlingsröse, spisröse, jordkällare, grop, kokgrop, bronsålder, medeltid, tidigmodern tid, hantverk, agrarhistoria, Västergötland.

Kulturlandskapet

Ekelidsvägen 5

457 40 FJÄLLBACKA

www.kulturland.se

kontakt@kulturland.se

Innehåll

Sammanfattning	1	Analysresultat	30
Inledning	2	<i>Makrofossil analys</i>	30
Syfte	2	<i>Vedartsanalys och ¹⁴C-analys</i>	31
Undersökningsområdet	2	<i>Markkemiahanalys</i>	32
<i>Natur- och kulturmiljö</i>	2	<i>Resultat från sektioner</i>	33
<i>Historisk översikt</i>	5	<i>Resultat från anläggningar</i>	34
Forskningsöversikt	5	Tolkning	35
<i>Undersökta by-/gårdstomter</i>	5	Kronologi	36
Tidigare undersökningar vid Spirhult	8	Om Spirhults tillkomst och historia	37
Frågeställningar	10	Fynden	40
Metod	10	<i>Metallen</i>	40
Förmedling	12	<i>Keramiken</i>	40
Övrigt	12	<i>Osteologiskt material</i>	40
Resultat av arkivstudierna	13	Datering	41
Underlag	13	Forskningspotential	41
<i>Ägoförhållanden</i>	13	Vidare åtgärder	42
<i>Legal status</i>	14	Värdering av måluppfyllelsen	42
<i>Namn</i>	14	Lagstiftning	43
<i>Brukare</i>	15	Källor	46
Undersökningsresultat	17	Bilagor	49
Avbanad yta	17	Bilaga 1 - Enheter	50
Anläggningar	20	Bilaga 2 - Anläggningar	56
Fynd	24	Bilaga 3 - Fynd	66
<i>Keramiken</i>	24	Bilaga 4 - Korrespondenslista	
<i>Metallen</i>	25	analyserade prover	84
<i>Osteologiskt material</i>	29		

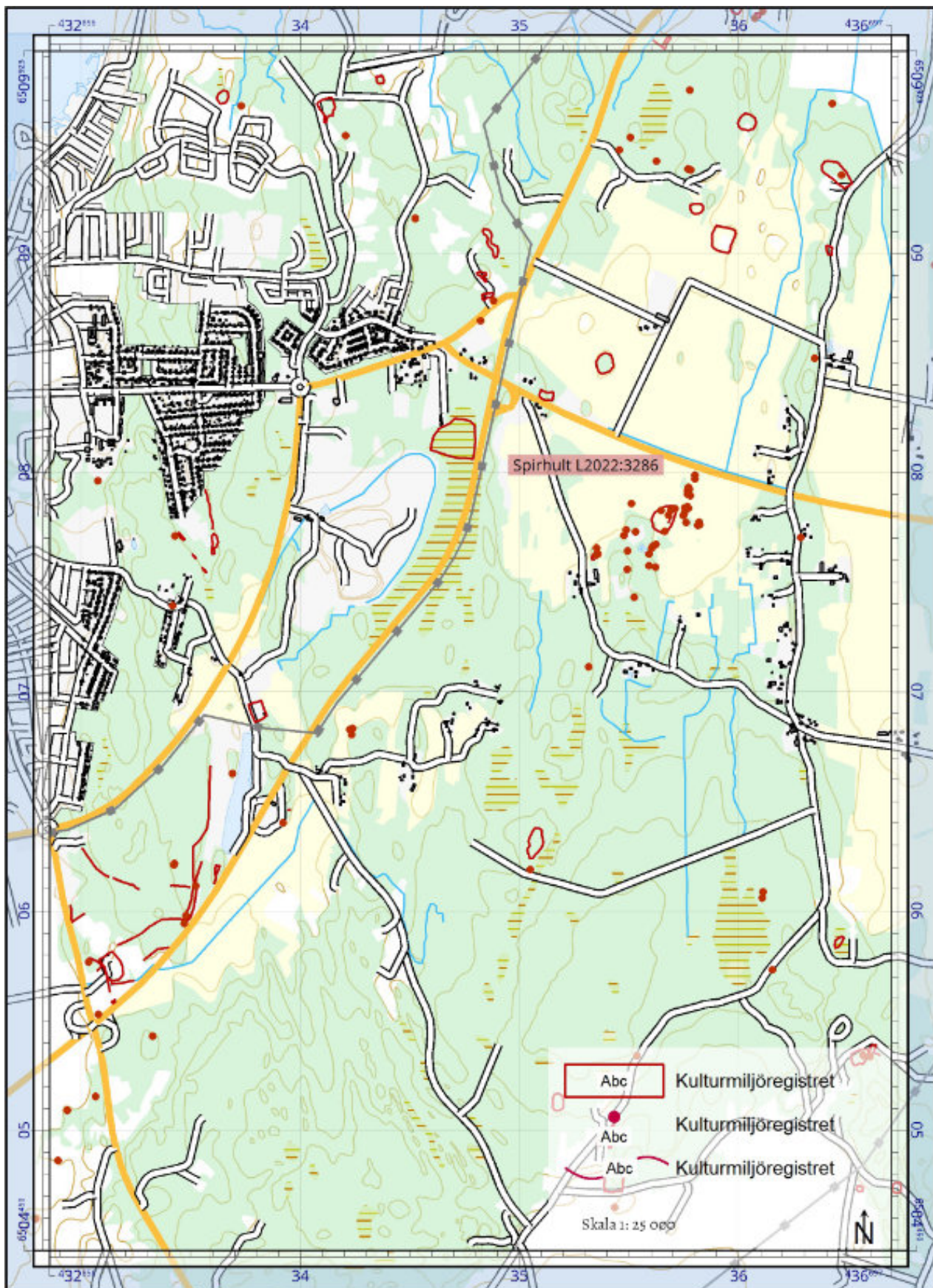

Illustration 1. Översiktskarta, undersökningsområdet är beläget öster om Mariestad. Punktoobjekten kring L2022:3286 utgörs till stor del av röjningsrösen registrerade vid utredning steg 2 inför detaljplanearbetet. © Lantmäteriet.

Spirhult

Berga L2022:3286, Mariestads kommun, Västra Götalands län

Arkeologisk undersökning av en by-/gårdstomt från 1400-talet

Sammanfattning

Volvo Battery Mariestad Operation AB planerar att inom ramen för detaljplan anlägga en batterifabrik inom fastigheten Spirhult 2:1 i Mariestads kommun, vilket berör fornlämningen L2022:3286, en by-/gårdstomt. Kulturlandskapet har därför fått i uppdrag att utföra en arkeologisk undersökning med syfte att dokumentera lämningen och tillvarata fornfynd samt förmedla resultaten för att skapa kunskap och relevans för myndigheter, forskning och allmänhet. Fokus för undersökningen var att se om byggnadslämningar, aktivitetsytor eller fyndmaterial kan kopplas till hantverksspecialisering som försörjning snarare än jordbruk.

Fältarbetet utfördes under tre veckor hösten 2023, samt en vecka under försommaren 2024. Sammanlagt banades en yta om 1120 m² av. Totalt framkom 43 anläggningar som bestod av fem byggnadslämningar, nio röjningsrösen, en hägnad och en stensträng, 14 gropar, fyra kokgropar, fem härdar, två sot- och kolkoncentrationer samt ett kulturlager. Totalt undersöktes 29 anläggningar. Sammanlagt identifierades 1421 fynd bestående av 1031 bitar av keramik, 25 delar av kritpipa, 133 av metall, 132 av glas, 97 av ben, 2 av flinta och 1 av kvarts. Fältarbetet inleddes med metalldetektering inom fornlämningsområdet vilket genererade merparten av metallfynden, bland annat fem mynt, ett antal brons- eller kopparbleck, bokspännen och remändeför finsnickeri, samt hyskor och knappar för skrädderi. Den osteologiska analysen av benmaterialet visar domesticerade djur av nöt, får/get och svin, men även fiskben samt ett ost-ron. Keramiken består främst av rödgods från 16-1800-tal, men även flintgods, fajans och stengods. Särskilt intressant är en skärva av askglaserad stengods från Siegburg typisk för 1400-tal. Majoriteten av fynd framkom vid schakt-

ning. Sparsamt med fynd kommer från anläggningar. Inga fynd har tillvaratagits.

Elva makrofossilprov har analyserats. Särskilt intressant är resultaten från en stenlagd yta i anslutning till boningshuset som innehåller kärnor av surkörsbär, slånbär och hallon, samt rester från glim och målla. Från spismursröset tillhörande boningshuset analyserades två prover, ett centralt innehållande sädeskorn, granbarr, råglösta samt brända och obrända fiskben, samt ett från kulturlagret under spismursröset som innehåller sädeskorn, granbarr och en hel del brända och obrända fiskben.

Träkol från sex anläggningar har daterats, och tillsammans med ytterligare fyra dateringar från förundersökningen, visar resultaten på en etableringsfas under 1400-talet, samt en förhöjd aktivitetsfas under 15-1600-talet. En datering från en fyndplats strax söder om undersökningsområdet, rik på järnslag samt en botten-skälla, kommer från sent 1100-tal.

Prover för markkemisk analys togs ur merparten av sektioner och kontexter. De förhöjda värdena för fosfater sammanfaller inte med de förhöjda indikationerna på värmepåverkade områden. Detta indikerar aktivitetsytor av olika slag inom gårdstomten.

Sammantaget ger resultaten från undersökningen av Spirhult intrycket av att detta har varit en liten gård. Kompletterande försörjning genom hantverk har bedrivits, vilket delvis stöds av fyndmaterialet. Spirhult nämns för första gången i arkivmaterialet 1636, men dateringar från lämningsområdet och intilliggande lämningar visar på en etablering av bosättning redan på 1400-talet.

Fornlämningen bedöms som undersökt och borttagen.

Inledning

Volvo Battery Mariestad Operation AB planerar att inom ramen för detaljplan anlägga en batterifabrik i Korstorp strax öster om Mariestad. Med anledning av detta har Länsstyrelsen i Västra Götalands län uppdragit åt Kulturlandskapet att genomföra en arkeologisk undersökning av L2022:3286, en by-/gårdstomt som berörs av arbetsföretaget, *illustration 1*.

Beslut om arkeologisk undersökning fattades enligt 2 kap. Kulturmiljölagen.

Syfte

Syftet med den arkeologiska undersökningen var att dokumentera fornlämningen och tillvarata fornfynd, samt att förmedla resultaten och skapa kunskap med relevans för myndigheter, forskning och allmänhet. Fokus på undersökningen var att ta reda på om det finns lämningar som kan kopplas till förmodad hantverksspecialisering vid Spirhult, i syfte att få ny kunskap om försörjningsstrategier och hantverksspecialisering under tidigmodern tid.

Rapporten redovisar undersökningens resultat, där en vetenskaplig fördjupning i form av en fördjupad kart- och arkivstudie har genomförts i syfte att binda samman det skriftliga källmaterialet med den arkeologiska undersökningen. Materialet kommer också ligga till grund för en publikt hållen skrift riktad till allmänheten.

Undersökningsområdet

Undersökningsområdet är beläget strax öster om Mariestad, *illustration 2*. Området är cirka 3000 m² stort och utgörs huvudsakligen av flack odlingsmark med sandig morän och lera som undergrund.¹ Innan den arkeologiska undersökningen påbörjades var ytan bevuxen med mindre buskar, sly och enstaka träd.

Inom en radie om 400 meter i direkt anslutning till undersökningsområdet finns 26 röjningsrösen på de omkringliggande åkerholmarna. Söder och sydost om undersökningsområdet finns en färdväg L2022:3216, en hägnad L2022:3217, en husgrund från historisk tid L1959:3247, fossil åker L2022:3287, ett antal härdar, bland annat L2022:3292, samt en fyndplats, L2022:

3290, med tegel, glas, järnföremål och ett betydande inslag av slagg (varav en bottenskälla), sot och kol, samt enstaka skärviga stenar och en bit bränd lera.² Flera av dessa lämningar registrades i samband med förundersökningen och kommer diskuteras ytterligare senare i rapporten.

Natur- och kulturmiljö

Omkringliggande landskap är något mer kuperat men består i huvudsak av produktiv skogsmark och odlingslandskap med inslag av låga skogbeklädda höjdryggar, *illustration 3–4*. Ett område väster om undersökningsområdet ingår i kommunal värdegräns för särskilt skyddsvärda lövträd.³ Området är också en viktig övervintningsplats för fridlysta amfibier, groddjur och reptiler; åtgärder har tagits inom ramen för detaljplan för att omplacera dessa.⁴

Närområdets kulturmiljö präglas av lämningar från historisk tid med inriktning på industri och jordbruk, såsom torvtäkter, skogsindustrilämningar, kolningsanläggningar, lägenhetsbyggnader, samt by-/gårdstomter, fossil åkermark, röjningsrösen och hägnader.⁵ Området indikerar stor variation gällande binäringsstruktur.⁶

Exempelvis ligger L1959:3411 strax norr om undersökningsområdet, en by-/gårdstomt markerad på historisk karta från år 1804 men utan tydlig avgränsning i fält, och L1963:2803, en by-/gårdstomt bestående av grund efter boningshus samt ytterligare en byggnad och en jordkällare med välvt murat tak. Även L1963:2143, en hägnad, L1959:3409, ett hägnadssystem och L1963:2752 fossil åker finns här. Söder om undersökningsområdet finns L1961:6600, ett område med skogsbrukslämningar och strax väster om ligger L1959:3288, en brott/täkt bestående av resterna av en torvtäkt.

På höjdryggarna norr och öster om finns också lämningar av gravar från äldre perioder, såsom L1959:3434 en stensättning, L1963:2151 ett gravfält bestående av minst sju stensättningar vanliga under bronsålder. Samt fyndplatser av ett par trindyxor från stenåldern, L1961:8780 och L1961:8781.

² Kulturmiljöregistret 2025

³ Västra Götalands län, informationskartan 2025

⁴ Volvogroup, samrådsunderlag 2023

⁵ Kulturmiljöregistret 2025

⁶ Mascher 2002

¹ Sveriges Geologiska undersökning 2025

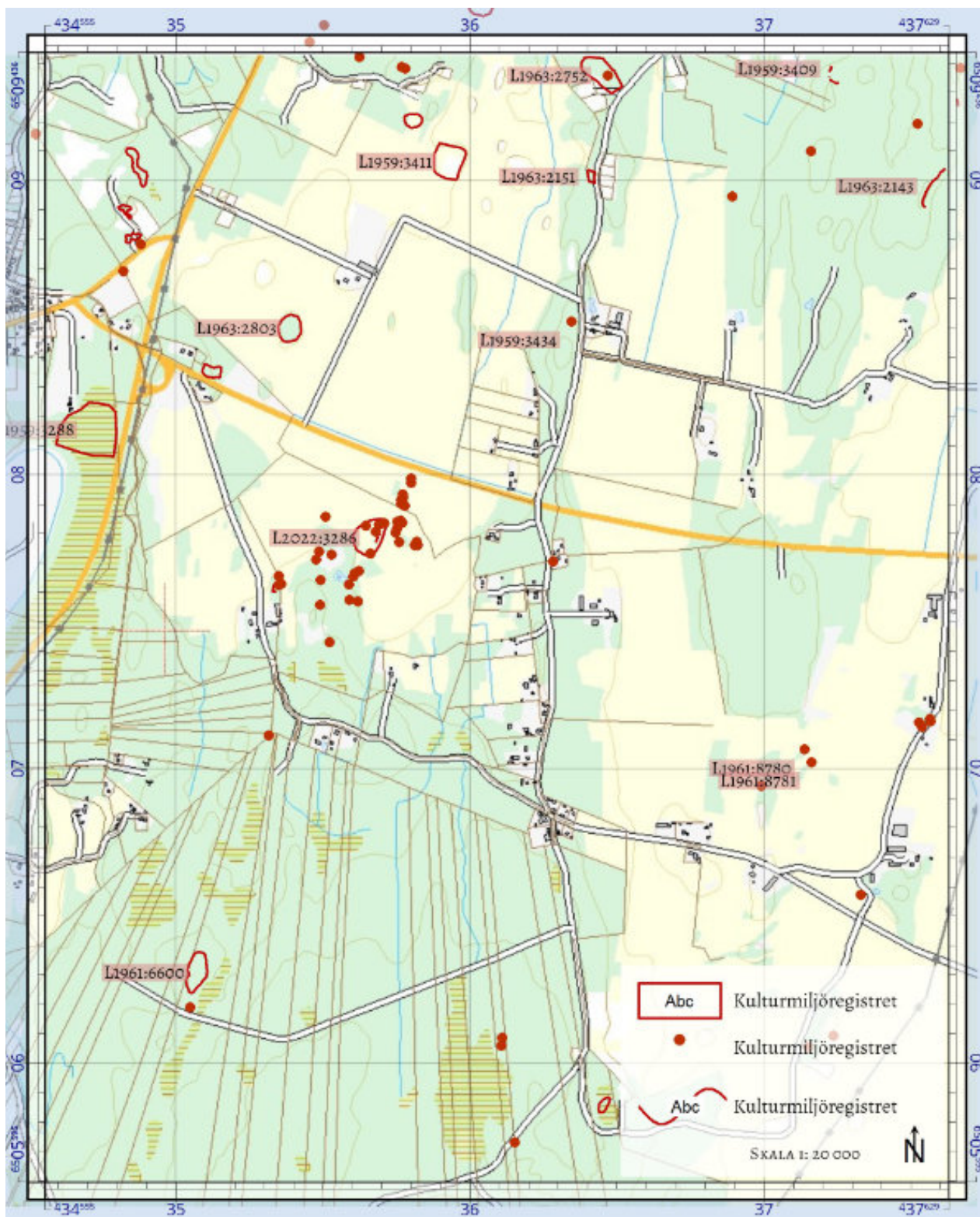

Illustration 2. Spirhults gårdstomt L2022:3286 samt omkringliggande fornlämningar. Lämningsnummer i KMR har markerats för de lämningar som nämns i texten. © Lantmäteriet.

Illustration 3. Drönbild över undersökningsområdet. Närmast kameran står den lilla grävmaskinen vid skadan där A 16 förut fanns. Den stora grävmaskinen har börjat ta upp sektion 1 och 2 väster om boningshuset, vilket låg under det skadade och borttagna röset KUL 22. Foto mot norr. Bilden publiceras med spridningstillstånd från Lantmäteriet.

Illustration 4. Drönbild över undersökningsområdet. I det runda området med exponerad jord, bakom den lilla grävmaskinen syns skadan efter borttagandet av röset KUL 10. Under detta framkom vid förundersökningen ett svedjelager daterat till 1400-tal. Ytterligare bakom detta syns ytterligare en skada. I detta område framkom ett annat svedjelager vid förundersökning, daterat till 15-1600-tal. I skogspartiet i bakgrunden, invid vägen framkom vid utredning en eldstad daterad till 1400-tal. Foto mot sydväst. Bilden publiceras med tillstånd från Lantmäteriet.

Historisk översikt

Skaraborgs län omfattar Västra Götalands bördigaste och tidigast uppodlade jordbruksbygder. Under medeltid fanns ett relativt utbrett vägnät, där Mariestad har ingått.⁷ Periodvis har den enda landsvägen mellan västkusten och Bergslagen passerat i närheten av Spirhult.⁸

L2022:3286, Spirhults gårdstomt, har ett äldsta skriftligt belägg från 1636 i Jordeboken för Skaraborgs län som ¼ skattehemman.⁹ Första kartbelägg är en karta från 1686, *illustration 5*. Den kända ägarstrukturen under 17- och 1800-talet är splittrad med flera olika ägare och brukare. En detaljerad genomgång av dessa framgår från resultatet av vår arkivstudie.

Spira kan betyda hög trädstam med krona.¹⁰ *Hult* betecknar skog eller möjligen skottskog, och betecknar ofta nybyggen i skogsmark från medeltid.¹¹ Detta indikerar att Spirhult varit del av den ensamgårdsbebyggelse som varit typisk för bebyggelsen längs ån Tidån med biflöden under historisk tid.¹²

Forskningsöversikt

När det kommer till landskapets agrara bebyggelse, ingår mer än bara hus i begreppet. För att förstå hur en gårdstomt utvecklats över tid behöver man se på den som en del av ett större sammanhang där fägor, terrasser, röjningsrösen, kulturväxter, kålgårdar med mera ingår.¹³ Landskapet är dock inte statiskt utan dynamiskt, och ständig förändring pågår där man flyttar byggnader och köksträdgårdar, överger eller bygger nytt. Denna ständiga förändring beror på en rad olika faktorer, som kristider likt digerdöden, ändrade försörjningsmönster när åkermarken ger sämre avkastning eller politiska beslut som de olika skiftena.¹⁴ När det kommer till begreppet by-/gårdstomt är det inte helt lätt att veta om det handlar om ett hemman med en eller flera brukare, en gård som samarbetar med andra gårdar i närheten eller om gården ägs av bönderna själva, kronan, kyrkan eller adeln (frälsehemmanet). För Spirhults del har gårdstomten under historisk tid dessutom varit

benämnd som torp, vilket kan betyda en nyetablerad gård eller en osäker bebyggelse för de obesuttna – människor utan kameral rådhets över jord, alltså utan rättighet att nyttja skogens tillgångar.

Sedan ändringen i kulturmiljölagen (SFS 1988:950) 2014 att lämningar etablerade före 1850 kan inneha lagskydd omfattas betydligt fler och yngre lämningar än tidigare. Innan ändringen undersöktes exempelvis inte torp om de inte var äldre än 1750, och då ansågs ofta delundersökning tillräcklig. Detta har inneburit en ökning av arkeologiska undersökningar av lämningarna från perioder där det också finns skriftligt material, historiska kartor samt ibland bildmaterial.¹⁵ Vilket i sin tur lett till ökad forskning om de obesuttna. Till denna kategori hör torpare, backstugusittare och inhysejon på landsbygden, samt arbetare och hantverkare vid industrier och bruk i städerna.¹⁶

1992 publicerade Welinder två historisk-arkeologiska studier som kom att sätta en stark prägel på historisk arkeologi.¹⁷ Genom att undersöka torpet Granström utifrån ett hushållsperspektiv, där människors vardag rekonstrueras genom att knyta identifierade personer till torplämningen, visade Welinder att arkeologi kunde generera ny kunskap och nyansering trots att skriftligt källmaterial redan skapade ett gott informationsläge.¹⁸ Kombinerar man resultaten från olika perspektiv – såsom arkeologiskt material, fördjupade studier av skriftligt källmaterial, landskapsutveckling genom historiska kartor, samt det biologiska kulturarvet – kan arkeologiska undersökningar identifiera vilka människor som bott och verkat på en plats för att skapa en mer nyanserad berättelse om människor som tidigare varit marginaliserade.

Undersökta by-/gårdstomter

Inom före detta Skaraborgs län har endast ett fåtal undersökningar av by-/gårdstomter genomförts, varav merparten enbart delundersökts. Därför presenteras nedan ett urval av arkeologiska undersökningar även från övriga delar av Västra Götalands län, där också undersökning av torplämningar inkluderas.¹⁹ Gemensamt för dessa undersökningar är att

⁷ Lundahl 1972, s.5

⁸ Bornjalk Back 2018

⁹ Lundahl 1969, s.24

¹⁰ Lundahl 1969

¹¹ Institutet för språk och folkminnen 2025

¹² Mascher 2002, s. 197

¹³ Rosén 2024, muntligen

¹⁴ Rosén 2024, muntligen

¹⁵ Wienberg 2015, s.164

¹⁶ Svensson et al 2020, s. 5

¹⁷ Svensson et al 2020, s.10

¹⁸ Welinder 1992

¹⁹ Swedberg & Håkansson 2023

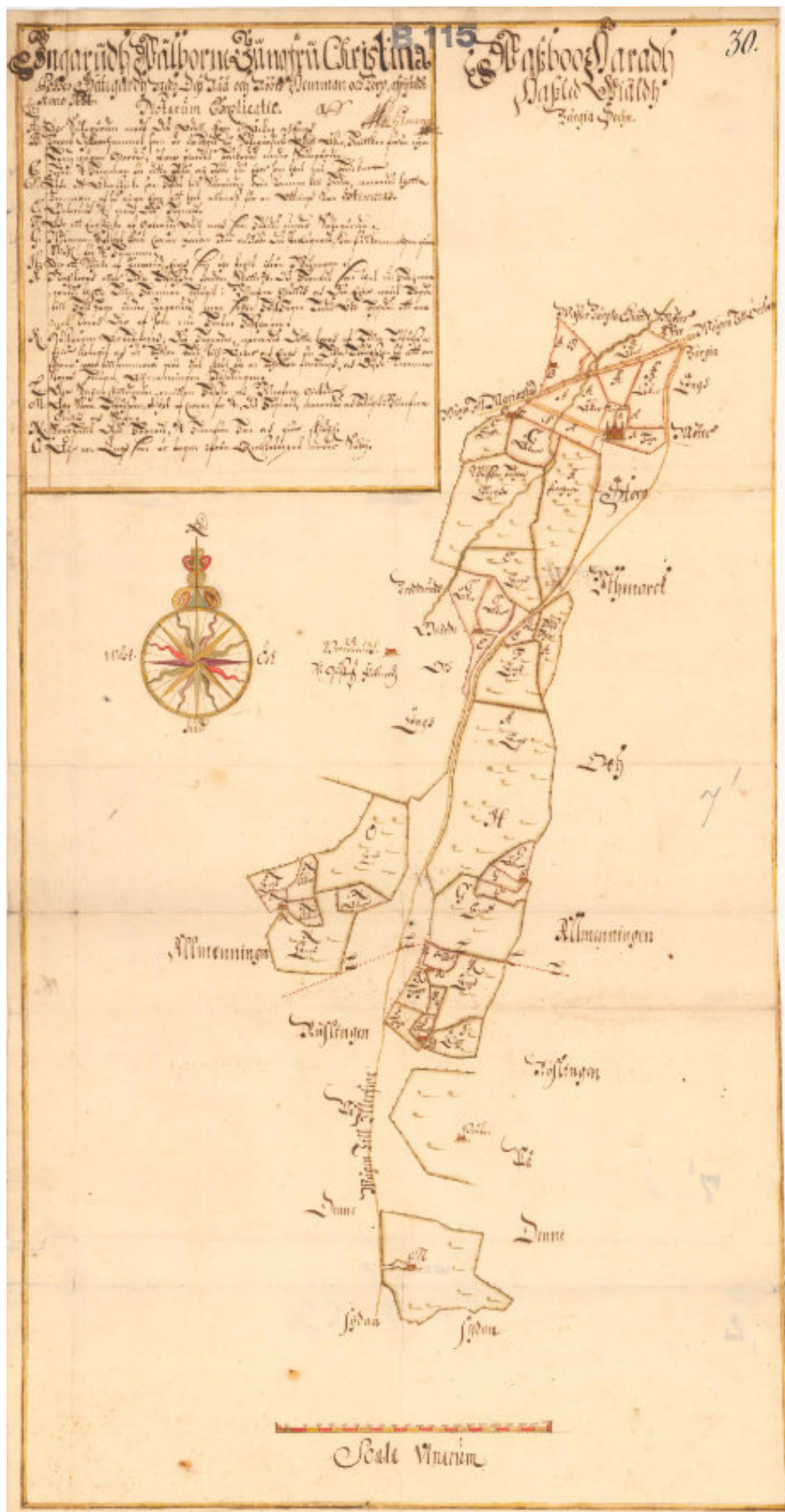

Illustration 5. Äldsta kartbelägget för Spirhult, från 1686. Spirhults gård är den brukningsenhet som ligger till väster i kartan nedanför kompassrosen, som en ö i den dåtida allmänningen. © Lantmäteriet.

samtliga använder sig av flera perspektiv för att skapa en mer nyanserad bild och större förståelse för denna typ av mindre lämningar. För att förstå agrar bebyggelse behövs en tydlig strategi i kombination med flera olika metoder, exempelvis en landskapsanalys som inkluderar vegetationshistoriska komponenter och *en arkeologi som inte bara bekräftar kartors och skriftliga källors utsagor*.²⁰

2007 genomfördes en arkeologisk undersökning av *Källungeröd* – en gård från medeltid med lämningar från bronsålder och järnålder.²¹ Resultaten av undersökningen visar ett tydligt exempel på hur komplext det kan vara att undersöka och tolka en yta som använts återkommande över lång tid. I närheten av bostadshuset från 18–1900-talet framkom vid en tidigare genomförd förundersökning en husgrund under ett röjningsröse. Vid den arkeologiska undersökningen identifieras intill och under denna husgrund härdar, lager och stolphål som tolkas vara troliga aktivitetsytor från äldre och yngre bronsålder samt förromersk järnålder. Under bostadshuset framkom ett treskeppigt långhus från tidig medeltid. Fyndmaterialet från undersökningsområdet domineras av slagen flinta, fynd av keramik och järn förekommer sparsamt. Inga fynd kunde med säkerhet knytas till den medeltida bebyggelsen, och inga säkra lämningar av senmedeltida eller tidighistorisk bebyggelse påträffades. Från 1500-talet och framåt hittades enstaka belägg i det skriftliga källmaterialet. Slutsatsen från undersökning blir att det inte gick att identifiera någon kontinuitet på platsen mellan de olika användningsfaserna. Undersökningen är ett typiskt exempel på hur det bebyggda landskapet är dynamiskt, levande och under ständig förändring.

2008 genomfördes en arkeologisk undersökning av gården *Aplared* i Ljushults socken utanför Borås i samband med att väg 27 skulle få en ny sträckning.²² Genom att kombinera det historiska källmaterialet såsom bouppteckningar, mantalslängder och historiska kartor med en arkeologisk undersökning kunde man klargöra vilka konstruktioner som stått på platsen, vad de innehållit, hur många som varit skrivna på gården och därmed levandegöra de människor som bott på och brukat platsen.

Resultaten visar att *Aplared* etablerades under medeltiden och att gårdstomten legat på samma plats i flera århundraden, men att gårdens inre struktur ständigt utvecklats utifrån yttre som inre påverkan. Byggnader har flyttats, brunnit och byggts om. Kålgårdar och terrasser har anlagts och tagits bort. Under 1800-talet växte åkermarken genom nyodling och industrialisering, och med järnvägens tillkomst 1902 växte ett helt litet samhälle fram på gårdens marker. Undersökningen av *Aplared* visar hur jordbruket på gården periodvis varit begränsat och därför kompletterats med mångsyssleri såsom knallehandel, smide och hantverk. Undersökningen är ett tydligt exempel på hur mycket en liten gårdsstruktur förändras genom århundradena, där arkeologi, historiska kartor och skriftliga källor kompletterar varandra väl för att visa hur människor anpassade sig till nya villkor i Sjuhäradabygden.

2017 genomfördes en arkeologisk undersökning av en torplämning i *Tjuvkil*, vilket rapporteras i rapporten ”Torparna på Tjuvkil: ett 1800-talstorp på Orust”.²³ Här kan man se hur synen på forskning om de obesuttnas boplatslämningar förändrats under 2000-talet. Från att vara en icke-existerande forn lämning, via att främst delundersöka byggnadskonstruktioner, till att med denna undersökning låta torpbebyggelsen vara i fokus genom hela den antikvariska processen. Undersökningen blev ovanligt påkostad eftersom länsstyrelsen ville undersöka hur olika typer av analyser och studier av denna typ av forn lämning kan genomföras. Utifrån en gedigen landskapsanalys visas hur torp växer fram och försvinner om vartannat inom 30-årsperioder i området kring *Tjuvkil*. Ofta ligger torpen i små kluster på utmarken. Genom noggranna arkivstudier presenterades en väv av släktingar, ingifta och inhysta. Vid fältarbetet genomfördes flertalet olika analyser som kombinerades med resultaten från landskapsanalysen och den fördjupade arkivstudien för att bättre förstå vilka som levat och verkat på torpet. Bland annat genomfördes en botanisk inventering, samt en särskilt riktad arkeobotanisk analys för att förstå vad man odlat, hur man bearbetat marken samt vad man ätit på platsen. Fosfatanalyser genomfördes för att bättre förstå olika aktivitetsytor inom undersökningsområdet. En osteologisk analys klargjorde vilka typer av djur

²⁰ Svensson et al 2020, s. 32

²¹ Öbrink 2009

²² Rosén 2008

²³ Rosén 2020

som funnits och ätits, men också om köttet blivit inköpt eller om det var del av torpets boscapskötsel. Då en smedja fanns i anslutning till torpet genomfördes också en arkeometallurgisk analys för att försöka förstå vilken grad av självförsörjning torpet hade, eller om det deltog i en penningekonomi. Sammantaget kombinerades fältarbete, landskapsförståelse, långtidsperspektiv, kartor och arkiv med naturvetenskapliga analyser för att undersöka vilka metoder som kan användas på denna typ av lämning. Resultatet visar på stora möjligheter till ökad kunskap om de obesuttnas tillvaro, men att olika metoder fungerar olika bra på olika platser.

Ett annat exempel som visar hur man kombinerar olika perspektiv med det arkeologiska fältarbetet, men kommer fram till helt andra resultat kan man läsa om i rapporten om en gammal marknadsplats i Hova 2018.²⁴ Inledningsvis användes kart- och arkivstudier för att lokalisera marknadens placering. Eftersom aktiviteter inom en marknadsplats, som enligt arkivmaterialet endast hölls ett par gånger om året, inte nödvändigtvis lämnar spår i form av bevarade konstruktioner och anläggningar, användes metalldetektering för att genom lösfynd, borttappade mynt, kvarlämnade plomber och andra handelsindikerande föremål lokalisera den ursprungliga handelsplatsen. Först under slutundersökningen och den efterföljande bearbetningen av det arkeologiska materialet kunde man konstatera att det inte alls var resterna från marknadens byggnader och tullhus från 1600-talet man hade hittat, utan snarare torpetableringar från 1700- till ungefär 1830. Att försöka utveckla frågeställningarna mot torplämningar istället för marknadsplats i slutskedet av de arkeologiska undersökningarna visade sig vara svårt, men detta främst för att inget egentligt jämförelsematerial från liknande undersökningar av torpmiljöer vid tillfället fanns att tillgå. Det finns alltså en stor kunskapspotential i undersökningar av torplämningar och by-/gårdstomter.

Utifrån ovan forskningsöversikt kan man säga att det finns en stor kunskapspotential i att undersöka by-/gårdstomter och torp arkeologiskt oavsett om det finns rikligt med skriftliga källor, kart- eller övrigt arkivmaterial. Genom att kombinera skriftligt material med arkeologisk undersökning och lämpliga analyser för aktuell

plats, möjliggörs en kunskapsupbyggnad som kan bidra till bättre förståelse och tolkning av dessa typer av lämningar, samt möjligheten att göra mer riktade undersökningar i framtiden.

Tidigare undersökningar vid Spirhult

Under 2016 genomförde Västergötlands museum en arkeologisk utredning steg 1 på uppdrag av Trafikverket inför planerad ombyggnad av väg E20, förbi Mariestad.²⁵ Inom nu aktuellt undersökningsområde påträffades då inga tidigare okända fornlämningar, men undersökningsområdet utgjorde ett av de tre områden som ansågs ha potential för en utredning steg 2.

År 2022 genomförde Kulturlandskapet en utredning steg 2 som resulterade i registreringen av fem övriga kulturhistoriska lämningar i form av hägnader och röjningsrösen samt en husgrund (L1959:3247) som bedömdes kunna utgöra resterna efter gården Spirhult. I syfte att bekräfta det förmodade läget genomförde Oscar Jacobsson en kart- och arkivstudie med fokus på Spirhults gårdstomt. Vid utredningen genomfördes också metalldetektering i syfte att lokalisera gårdsläget.²⁶

Vid förundersökning 2023 kunde det fysiska läget för gårdstomten bekräftas med hjälp av markkemisk kartering, samt lämningar såsom en terrassmur och byggnadsstenar. Byggnadsresterna utgjordes av en husgrund till en ekonomibyggnad och en stenläggning/husgrund. Båda lämningarna var helt eller delvis övertäckta av senare tiders odlingssten. Av de 32 röjningsrösen som registrerades vid utredningen 2022, fanns fem belägna inom begränsningen för fornlämningen, *illustration 6*.

Inom ramen för förundersökningen kunde två av dessa fem rösen undersökas, dessa benämndes KUL 10 och KUL 22. Inom båda fanns ett äldre skikt med odlingssten. Under KUL 10 fanns ett svedjelager i botten. Makrofossilanalys av lagret visade att det bland annat innehöll flera sädeskorn av naketkorn. Under odlingsröse KUL 22 framkom en tät stenläggning som tolkas som möjligt golv alternativt farstukvist till ett boningshus.

Fynden från tidigare undersökningar består av metallfynd i form av knappar, mynt, fingerborgar samt ett antal mindre oidentifierade

²⁴ Bornfalk Back 2018

²⁵ Norrman 2016

²⁶ Wigert & Swedberg 2022

Illustration 6. Kartan visar fornlämningen L2022:3286 inom den röda streckade linjen, den avbanade ytan inom den blå linjen samt resultaten från förundersökningen. Även de anläggningar som framkom vid utredning är markerade. Anläggningar 10, 21, 23 och 24 har daterats och är samtida med gården Spirhult.

metallföremål. Fynden utgjordes också av porslin, flintgods, rödgods, glas och tegel. Fyra av mynten daterades till 1600-tal och 13 mynt till 1700-tal. Av knapparna är 16 daterade till 1700-tal. Det keramiska materialet är huvudsakligen från 1800-tal men en del kan dateras till 1700-tal. Av de sistnämnda fanns, bland annat, fajans från två olika föremål. Båda framkom i närheten av KUL 22. Fingerborgarna har inte kunnat dateras.²⁷

Sammantaget gav gården Spirhult intryck att vara en spännande lämning. Gårdens ringa storlek antyder att jordbruk inte varit dess primära försörjning. Närheten till staden medförde att det sannolikt varit lätt att få avsättning för annan produktion, som i det här fallet skulle kunna vara textilhantverk. Mynten och fingerborgarna ger stöd för en sådan tolkning. Även fynden av naketkorn kan stödja hypotesen om jordbruk som sekundär försörjning, då naketkorn inte är ett sädeslag som förknippas med kommersiellt jordbruk. Naketkorn är inte heller gödselberoende varför det kan vara lämpligt för en mindre gård utan omfattande djurhållning.

Frågeställningar

Utifrån tidigare resultat syftar undersökningen till att utröna gårdens inre kronologi för att förstå dess försörjningsstruktur, fokus ligger på hantverksverksamhet kopplad till tidigare fynd.

- *Går det att spåra förändringar över tid i nyttjandet av olika byggnader?*
- *Kan marklager under röjningsrösen och byggnader dateras för kronologisk bestämning av etablerings- och utbyggnadsfaser?*
- *Ekonomibyggnader/tillverkningsplatser kan eventuellt knytas till specifik hantverksproduktion. Kan studier av arkivmaterial relateras till sådana strukturer inom undersökningsområdet?*
- *Kan daterade ekonomibyggnader visa på perioder av större respektive mindre beroende av agrara näringar?*
- *Kan arkivmaterialet ge ledning till yrke på gårdens inneboende/brukare?*
- *Fyndmaterialet bör delvis kunna relateras till skilda perioder. Kan fingerborgar och nålar knytas till någon särskild fas eller period?*

- *Kan glas- och keramikmaterial knytas till skilda försörjningsstrategier under de olika perioderna?*
- *Kan förekomsten av mynt ge ledtrådar till skillnader i försörjningsmönster på gården över tid?*
- *Förekomsten av fingerborgar gör att frågan om genus bör uppmärksammas. Är de ett resultat av genusbaserat hantverk? Frågan kan möjligen ges stöd av i vilken kontext fynden framkommer men också genom att relatera fynd och arkivresultat till varandra.*

Metod

Fornlämningens totala yta omfattar cirka 3000 m², fokus för undersökningen var att undersöka de husgrundsrester och odlingsrösen samt de områden där resultatet från markkemikarteringen från förundersökningen indikerade stark mänsklig påverkan.

Inledningsvis för fältarbetet inventerades de markingrepp inom fornlämningen som orsakat stora skador på två av fornlämningens fem rösen, KUL 10 och KUL 22, *illustration 7-8*. Även en av hägnaderna FU-A16 hade påverkats. En yta på cirka 1000 m² estimeras ha berörts av ingreppet.

Därefter genomfördes metallavsökning av hela fornlämningen. Samtliga metallfynd som bedömdes kunna vara äldre än 1850 mättes in och togs in för vidare bedömning. Denna avsökning genomfördes i samarbete med Sveriges Metallsökarförening, *illustration 9*.

Därefter följde avbaning med maskin av ytorna kring byggnadsresterna och stödmuren, samt borttagande av odlingssten från kvarvarande rösen. Då partier med odlingssten enligt 7 kap. 11 § i Miljöbalken omfattas av biotopskydd har åtgärder vidtagits för att skydda främst fridlysta men också andra förekommande arter. Odlingsstenen togs bort med maskin assisterad av arkeolog och biolog ned till ursprunglig markyta eller konstruktion. Momentet genomfördes i syfte att frilägga strukturer som inte längre var synliga ovan mark samt samla in och omplacera framkomna individer.

Avbaningen genomfördes sektionsvis om ytor på cirka 12-15 m². Dessa handrensades skiktvis med gotlandshacka. Framkomna anläggningar fotodokumenterades i plan. Inledningsvis undersöktes samtliga anläggningar, men då det

²⁷ Swedberg & Håkansson 2023

Illustration 7. Bilden visar hur röjningsröset KUL 10 jämnats till marken. I bakgrunden syns det ensamma fruktträdet i södra delen av trädgården vid Spirhult. Foto mot nordöst.

Illustration 8. Bilden visar åverkan på röjningsröset KUL 22, där också A13 från förundersökningen i form av stenläggning legat. I bakgrunden till höger syns krikonhäcken som växer längs A23 vid terrasskanten. Foto mot sydost.

framkom ett relativt stort antal anläggningar efter vinteruppehållet fick strategin anpassas till att undersöka de anläggningar som i fält bedömdes kunna besvara undersökningens frågeställningar. Detta urval baserades till stor del på framkommet fyndmaterial, gårdstomtens struktur och de provresultat som kommit från de anläggningar som undersöktes under hösten. Utvalda anläggningar provtogs om möjligt för ¹⁴C-analys och makrofossilanalys. Markkemiprover togs i utvalda sektioner med byggnader eller aktivitetsytor för att om möjligt kunna skilja dessa åt.

Fynd som bedömdes vara äldre än 1850 samlades in och mättes in relaterat till anläggning, lager eller sektion. Inga fynd har tillvaratagits eller konserverats.

Osteologisk bestämning av benmaterialet gjordes av Erik Vajking.

I ett tidigt skede kompletterades den fördjupade kart- och arkivstudie som genomfördes vid utredning 2022 för att kunna skapa en historisk kontext till gården och dess försörjning under

den aktuella tidsperioden. Detta genomfördes för att om möjligt knyta ihop arkivmaterial, fysiska strukturer och arkeologiskt fyndmaterial. Arkivstudierna har utförts av Oscar Jacobsson och Anton Larsson.

Förmedling

Inför grävstart kontaktades lokaltidningen, Mariestads-Tidningen, för att informera om när undersökningen skulle genomföras. Ett kortare reportage publicerades från platsen i slutet av november 2023.

Under fältarbetets gång publicerades information löpande på Kulturlandskapets hemsida, i form av veckovisa sammanfattningar.

Övrigt

Måndag den 19 februari 2024 anordnade Kulturlandskapet ett fyndseminarium tillsammans med referensperson Christina Rosén, Arkeologerna.

Illustration 9. En kall novemberdag utförde medlemmar från Sveriges metallsökarförening metalledetektering inom ytan. Framkomna fynd markerades med flagga, varpå de mättes in. Fynd som i fält bedömdes vara från 1850 eller tidigare samlades in för vidare tolkning. Bilden visar även resterna av KUL 22, till vänster i bild. Foto mot nordost.

Resultat av arkivstudierna

Redan inför utredningen steg 2 genomförde Oscar Jacobsson en arkivstudie av skriftligt källmaterial med fokus på 16- och 1700-talen.²⁸ Den fördjupade arkivstudien i samband med denna undersökning syftade till att förtydliga Spirhults ägoförhållanden, samt omständigheterna kring gårdens etablering och ekonomi under samma period. Framkomna resultat presenteras nedan.

Underlag

Ägoförhållandena har studerats utifrån en genomgång av och nedslag i jordeböcker och mantalslängder från Skaraborgs län, samt kompletterande material från kyrkoarkiven. Lokaliseringen av Spirhult i det studerade jordeboksmaterialet har försvårats av flera faktorer. Dels rör detta ett antal brandskadade jordeböcker från perioden, tillfällen då handstilen har varit mer svårläst och tolkningen tidsödande, dels olika systematik i hur gårdarna redovisas. Detsamma gäller mantalslängderna, där vissa årtal helt saknas eller är skadade. Trots detta har det genom en kombination av jordeböcker, mantalslängder och bekräftande belägg ur domstolsprotokoll varit möjligt att i stort spåra ägarförhållandenas ändringar under en stor del av 1600-talet.

Den största källan till osäkerhet rör framför allt när gården etableras, då detta inte kunnat beläggas med säkerhet från vare sig jordeböcker eller domstolsprotokoll. Vid nyetableringen av en gård (nybygge kallades "torp" under 15- och 1600-talen) på utmarker eller allmänningsjord var olika rättsliga instanser och häradshövdingen inblandade i processen.²⁹ Att skattläggningen också togs upp och beslutades på tinget, visar ett exempel i det aktuella häradet som Berga socken tillhörde under tiden, se även nedan under tillkomsthistoria.³⁰ Detta antyder att Spirhults skattläggning som hemman med största sannolikhet berörts på tinget, men domboksmaterialet från den aktuella perioden täcker endast perioderna 1608-1611 och 1633-1637 och genomgången gav inga resultat i frågan. Hur Spirhults etablering eller återetablering

under sent 1500-tal alternativt tidigt 1600-tal gått till behöver därmed vila på en sannolik tolkning av förloppet snarare än direkta skriftliga belägg.

De ekonomiska förhållandena har framför allt belysts av en bouppteckning från tidigt 1800-tal. Jordeböckerna från 1600-talet redovisar Spirhults skattebörd, vilket vid en större undersökning hade kunnat användas för att placera gården i en makroekonomisk kontext. Detta har dock inte hunnits med i föreliggande analys, och som enskild information säger detta lite om gårdens egentliga ekonomiska förhållanden. Tiondelängder hade här kunnat ge kompletterande information, men en genomgång av dessa har inte tillåtits inom ramen för undersökningen.

En genomgång av domboksmaterialet från Hasslerörs häradsrätt från 1600-talet för att ge ytterligare information om gården, dess ekonomi och relation till omgivningen möjliggjordes tack vare dombokssammandrag i Avskriftssamlingen vid Landsarkivet i Göteborg.³¹ Dessa sammandrag ger en kort sammanfattning av varje fall i domboken och ett personnamnsregister, vilket gjorde det möjligt att söka rätt på alla domstolsfall där Spirhults ägare omnämns vid namn. Förhoppningen var att detta hade kunnat ge ytterligare indikationer om Spirhults ekonomi, men fall som identifierats av större intresse för undersökning och senare excerperats ur originalhandlingarna från häradsrättens arkiv, har framför allt berört ägoförhållandenas förändringar och rättsliga konflikter med närliggande gårdar.

Då genomgången och urvalet av domboksmaterial har vilat på personnamnsregister i dombokssammandragen kan det tänkas finnas fler fall som berör Spirhult i originalhandlingarna där dessa personer inte nämns. En total genomgång av domboksmaterialet från 1600-talet i originalform rymdes inte inom ramen för denna undersökning.

Ägoförhållanden

Det äldsta skriftliga belägget för Spirhult är från 1636, då Torsten Eriksson anges som brukare,

²⁸ Swedberg & Wigert 2022

²⁹ Stenman 1998

³⁰ I Binnebergs häradsrätt, som även vid denna tid omfattar Berga socken där Spirhult är beläget, återfinns en notis om skattläggning av torp från 1633, se Binnebergs häradsrätt, Domböcker 1608-1611, 1633-1637

³¹ Avskriftssamlingen, C16, Häradsrätter, volym 4-5

men det är oklart om han också äger Spirhult.³² Det framgår av jordeboken att Spirhult säljs av kamrer Arvid Hansson 1639, varför denne troligen var ägare redan tidigare.

Arvid Hansson säljer *Ingerudskomplexet*, vari Spirhult ingår, till Nils Axelsson Posse den yngre. Vid hans död 1644 övergår ägandet till dottern Benedicta Nilsdotter Posse. Christina Nilsdotter Posse, syster till Benedicta, köper *Ingerudskomplexet* 1676. Vid Christinas död, troligen 1685, ärvs hennes ägor först av hennes bror Mauritz Nilsson Posse, sedan dennes son Nils Posse, och slutligen av dennes son, Carl Henrik Posse.

Helena Soop gifter sig med Carl Henrik Posse 1732 och får då *Säbygodset*, inklusive Spirhult, i morgongåva. Hennes söner Gustaf Mauritz Posse och Gabriel Posse köper moderns morgongåva 1774, och blir därigenom gemensamma ägare till *Säbygodset*. Sju år senare köper Gabriel Posse sin broders andel. Tio år senare, 1791, säljer Gabriel Posse Spirhult till Fredrik Gustaf Spens som samma år ger det i gåva till sin dotter Beata Charlotta Spens.

1795 gifter sig Beata Charlotta Spens med Harald Bissman, troligen infogas Spirhult under *Korstorp* vid detta tillfälle. Bissman sålde 1809 *Korstorp*, inklusive Spirhult, till Carl Magnus Hultström. Möjligen finns det en ägare mellan Bissman och Hultström. I arkivgenomgång i samband med arkeologisk utredning anges Jacob Andersson som ägare fram till 1815.³³ Hultströms arvingar avyttrar *Korstorp*, inklusive Spirhult, under 1830-talet men efter 1833 till Gustaf de Laval. När denna sålde gården är oklart, möjligen i mitten på 1840-talet.³⁴ Under 1850-talet har Carl August Apelqvist tagit över *Korstorp*, inklusive Spirhult, men det anges att han gör så efter att ha arrenderat gården av Prostinnan Apelqvist i Skövde, varför hon bör ha ägt gården däremellan.³⁵

Carl August Apelqvist äger *Korstorp* och Spirhult, fram till 1872. Han flyttar dock från *Korstorp* till *Spirhult* 1864. Efter 1872 äger Lars Johan Svensson *Spirhult* som han brukar fram till sin död 1903. Därefter tas den över av hans döttrar som driver gården fram till 1915, då huset säljs och följande år, 1916, flyttar de till Mariestad.

³² Lundahl 1969, s. 24

³³ Swedberg & Wigert 2022

³⁴ Berga Kyrkoarkiv, volym A I: 8-9; Mariestads Kyrkoarkiv, volym A I: 17, Landsarkivet i Göteborg. Georg de Laval finns omnämnd i Anrep 1858, s. 571.

³⁵ Mariestads kyrkoarkiv, volym A I: 19, Landsarkivet i Göteborg

Spirhult köps 1918 av Carl Ottenström, ägare till *Korstorp*.³⁶

Legal status

Första gången Spirhult omnämns i arkiven år 1636 är det ett 1/4-dels skattehemman, som bland annat betalar skatt med en tunna smör.³⁷

I samband med reduktion 1690 kommer *Ingerudskomplexet*, uttryckligen inklusive Spirhult, i kronans ägo. Ganska snart efter det återförs det dock till Posse.³⁸

När brukare Carl Christophersson dör 1802 anges han som *inhyses*.³⁹ I bouppteckningen anges han som *danneman* (duglig, redbar man ur allmogen) men som boende på torpet *Carlstorp* under *kronoaugmentshemmanet Spirhult*.⁴⁰ Uppgifterna antyder att status på Spirhult har ännu. Möjligen övergår status från skattehemman till torp under slutet av 1700- till början av 1800-talet, efter uppgiften i dödsboken. Å andra sidan anges Spirhult som augmentshemman i bouppteckningen. Vid försäljning av *Korstorp* på 1830-talet anges att även det *afhyste 1/4 krono Skatte Hemman Spirhult* ingår i försäljningen.⁴¹ En brukare anges för Spirhult åren 1837-40 men ordet brukare är överstruket och ersatt av torpare. När ägaren Carl August Apelqvist flyttar från *Korstorp* till Spirhult 1864 kan vi anta att Spirhult är ett skattehemman. På grund av de motstridiga uppgifterna i början av 1800-talet kan vi inte med säkerhet klargöra den legala statusen hos Spirhult mellan 1636 och 1864. Det är vanligt att det finns motstridiga uppgifter i kyrkoarkiven om hemmansägare respektive torpare.⁴² Troligaste tolkningen av *afhyste* i detta sammanhang är att det avser brukaren och inte skattestatusen. Vid Carl Ottenströms köp 1918 upphör Spirhult att existera som skatteenhet.

Namn

Spirhult finns omnämnt från 1600-talet. På en karta över Ingeruds ägor framgår att en äng från Qvistatorp under Säby förts till Ingerud, se *illustration 10*. Den angränsar till och ingår eventuellt i Spirhult. Från 1766 förekommer namnet

³⁶ Swedberg & Wigert 2022

³⁷ Jordeböcker, Skaraborgs län, SE/RA/55201/55201.16/17 1636

³⁸ Lundahl 1969

³⁹ Hassle (R) C:5 (1800-1860) Död- och begravningsbok 1800-1860, s. 379

⁴⁰ Hasslerörs häradsrätt (R) FII:16 (1800-1803). Bouppteckningar 1800-1803, s. 673. Kronoaugmentshemman: hemman vars avkastning anslagits till hjälp åt ett rusthåll.

⁴¹ Mariestads Weckoblad 1830

⁴² Börjesson Liljas 2025

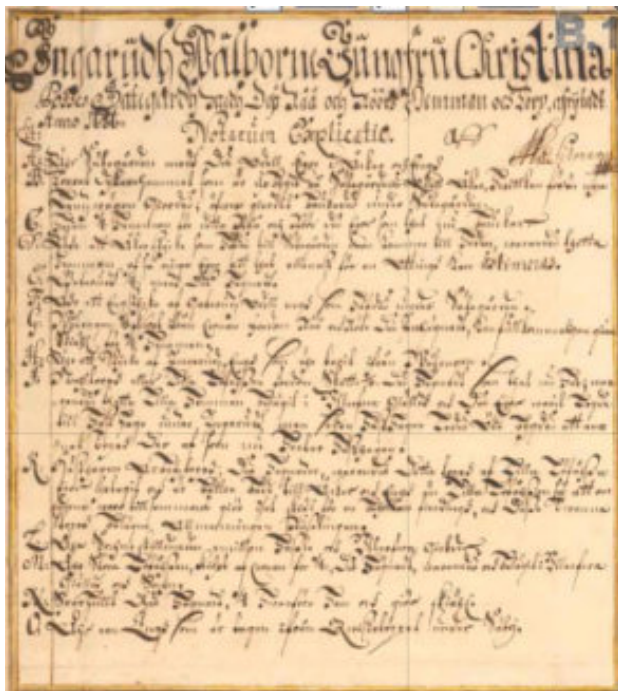

Illustration 10. Texten om Ingerud kommer från den tidigare visade kartan från 1686. Spirhult tas upp under littera N, och under O nämns ängen som förts till Ingarud från Kvistatorp (under Säby).

Kvistatorp (Qvistatorp), ibland enskilt men ofta tillsammans med Spirhult, se dock nedan under *Brukare* om ett eventuellt omnämnande redan 1654. Detta namnbruk fortsätter fram till 1864 då Carl August Apelqvist flyttar från Korstorp till Spirhult. I kyrkoarkivet är då namnet Qvistatorp överstruket. Efter detta används enbart Spirhult. Från 1810 finns minst ett torp under Spirhult, det namngivna torpet kallas för Karlstorp (Carlstorp). 1866, eller möjligen redan 1853, byter Karlstorp namn till Kvistatorp.⁴³

Brukare

Den förste brukaren som omnämns är Thomas Eriksson 1636. Under andra halvan av 1600-talet finns Lars Eriksson omnämnd som brukare av Spirhult i samband med en rättstvist:

Lars Eriksson i Spirhult yttrade det besväret på sin överordnades välbemälte Jungfru Christina Posses vägnar som han på senaste hösttinget emot Nils Pil i Berga föredragit, så väl om det skadestånd som hans svin hade gjort uti Ingeruds gärde, likväl som att de under lås och nyckel var olovligen uttagna. Där om upprepades tingsrättens däröver då fattade beslut, att sedan han edeligen gjort sig fri [att han] inte olovandes hade tagit dem ut, så framgent med

ödmjukhet inte avböja kunde att han var sakfälld till att betala äte-böter, utan fastmera med slutligt bevis prövat, [dömde] tingsrätten därför att en tunna säd bör avläggas.⁴⁴

I ett domstolsprotokoll från 1654 nämns Peder Andersson i samband med Kvistatorp/Spirhult:

Soldaten Sven Pedersson har för 4 år sedan (1650) haft lägermål med Elisabet Josefsdotter sedan han trolovat sig med henne uti Peder Anderssons stuga i Kvistatorp eller Spirhult. Kyrkoherde Jon i Hassle hade lyst för dem. Men efter lysningen drog Sven till Göteborg och var borta i 4 år. Nu har han kommit tillbaka och vill fortsätta giftermålet. Men han drar åter bort och viges 8 dagar före Pingst med en annan kvinna, Elin Arvidsdotter i Vänersborg. De båda trolovade har givit varandra gåvor. Målet hänskjutes till konsistorium. Målet fortsätter inför häradsrätten 1655, där Sven förnekar allt.⁴⁵

Nästa brukare vi hittat är Lars med hustru och piga i mantalslängden 1709, möjligen samma som framträdde vid tinget 1677. Intressant är att det anges att familjen inhyser en *Joen skräddare*.⁴⁶ Mantalslängderna för perioden 1692-1708 är försvunna eller skadade, varför vi inte kan säga hur länge skräddaren varit inhyst på Spirhult, eller hur länge Lars brukat Spirhult.

Erik Olofsson är brukare på 1700-talet och avlider 1767, bara 37 år gammal. Då tar Carl Christoffersson över Spirhult tillsammans med sin fru Anna. Carl dör 1802, 63 år gammal, och anges i husförhörlängden som gift brukare av Kvistatorp, se dock ovan om bouppteckningens avvikande uppgift.⁴⁷ I husförhörlängden för denna period verkar Anna och parets tre överlevande döttrar bo kvar samtidigt som en ny brukare tar över Kvistatorp.⁴⁸ Detta indikerar att Anna inte längre bor på Spirhult/Kvistatorp utan har flyttat till torpet Karlstorp, som angivits i bouppteckningen. Vi stannar dock vid bouppteckningen en stund eftersom den ger inblick i ekonomin på Spirhult vid sekelskiftet 17-1800.

Bouppteckningen tar upp värdesaker av silver, koppar och tenn, husgeråd och verktyg i

⁴⁴ Göta hovrätt – advokatfiskalen Skaraborgs län, EVII AAAA:53 1677.

⁴⁵ Forsell 196

⁴⁶ Mantalslängd 1709

⁴⁷ Hassle C:5, Död- och begravningsbok 1800-1860, s. 379

⁴⁸ Berga (R) AI:2 (1800-1805). Husförhörlängd 1800-1805, s. 23.

⁴³ Swedberg & Wigert 2022

järn och trä, körredskap och kläder med mera. Djurbesättningen utgjordes av en rödhuvad ko, en gris samt två får med var sitt lamm. Dödsboet hade inga fodringar, dock ett fåtal skulder. Värdet på dödsboet fastställdes till 56 riksdaler och 36 skilling.

Den nya brukaren av Spirhult/Kvistatorp efter Carl är Jacob Andersson och Kerstin Andersdotter. Familjen flyttar därifrån 1815.

I en bouppteckning från 1835 över Maria Svensdotter, hustru till Petter Lars Utter, anges hon som brukare på Spirhult. Hennes bouppteckning redovisar husgeråd och två kor.⁴⁹

Carl-August Apelqvist har arrenderat Korstorp sedan 1850-talet men flyttar till Spirhult 1864 och blir senast då brukare av gården. Sedan följer brukarna den ägostatus som redovisats ovan, med Lars Johan Svensson som övertar efter Apelqvist och med Svenssons döttrar som sista brukare av Spirhult.

⁴⁹ Hasslerörs häradsrätt (R) FII:23 (1836-1840) Bouppteckningar 1836-1840, s. 271

Undersökningsresultat

Fältarbetet påbörjades i november 2023 med omväxlande soliga som snöiga dagar. Fältarbetet utfördes av Andreas Toreld, Olof Håkansson, Stig Swedberg och Linda Jungbeck samt Paula Molander för drönarfoton. Under den planerade sista fältveckan frös det på rejält vilket innebär att tjälen i marken gick ner till 0,18 meters djup, *illustration 11*. Eftersom ett antal sektioner inom undersökningsområdet har kulturpåverkade områden ner till endast 0,25 meters djup avbröts fältarbetet för säsongen. Fältarbetet återupptogs i juni 2024 till några väldigt varma dagar i fält.

Fördelen med detta avbrott var att inskickade provsvar från undersökta anläggningar hann komma innan fältarbetet återupptogs, vilket möjliggjorde ytterligare fokus på kvarvarande område för att kunna besvara angivna frågeställningar.

Avbanad yta

Inom fornlämning L2022:3286 togs 54 sektioner upp, 1–54, *illustration 12*. Totalt avbanades 1120 m². Den avbanade ytan täcker främst in området mellan de konstruktioner som identifierats från tidigare undersökningar (KUL 21, 22, 23 och 10). Samtliga ytor redovisas i detalj i *bilaga 1*.

I regel bestod sektionerna i norr (19, 35–37 och 44) samt väster (1–8, 11, 13, 15–16, 21–23, 30–

34) av mörkbrun sandig silt ner till cirka 0,35 meters djup innan silten övergår till en brandgul till gul sandig undergrund, *illustration 13*.

Centralt inom avbaningsytan ligger sektionerna 9, 10, 12 och 14, som innehar en något mer mullrik jord. Sektion 10 och 14 avgränsas också österut av en terrassering där fruktträd och buskar växte innan de arkeologiska insatserna påbörjades, *illustration 14*.

I öster (17–18, 20, 46–50 och 54), och söder (24–29, 38–39 och 40–42), består sektionerna av mörkbrun humös sand ner till 0,15 meters djup innan lagren övergår till en mer grusig sand ner till 0,3 meter innan den brandgula till gula undergrunden framkommer. Dessa områden innehåller dessutom fler inslag av sten i varierande storlek, *illustration 15*.

Sektion 19 är upptaget under ett tidigare oregistrerat röjningsröse, A36. Sektionen verkar dock inte skilja sig nämnvärt från övriga profiler i norra och västra delarna av området.

I sektion 24 framkom en mindre stenlagd yta (A42) som mycket väl skulle kunna vara farstuvikst till en ekonomibyggnad. Intill ligger även röjningsröse 48, *illustration 16*.

Sektion 48 var mycket djupare på grund av att den togs upp i terrasskanten till hägnaden (A23) för att försöka förstå hägnadens inbördes funktion.

Illustration 11. Tjälen går ner till 0,18 meters djup. Fältarbetet får avbrytas för säsongen. Foto mot norr.

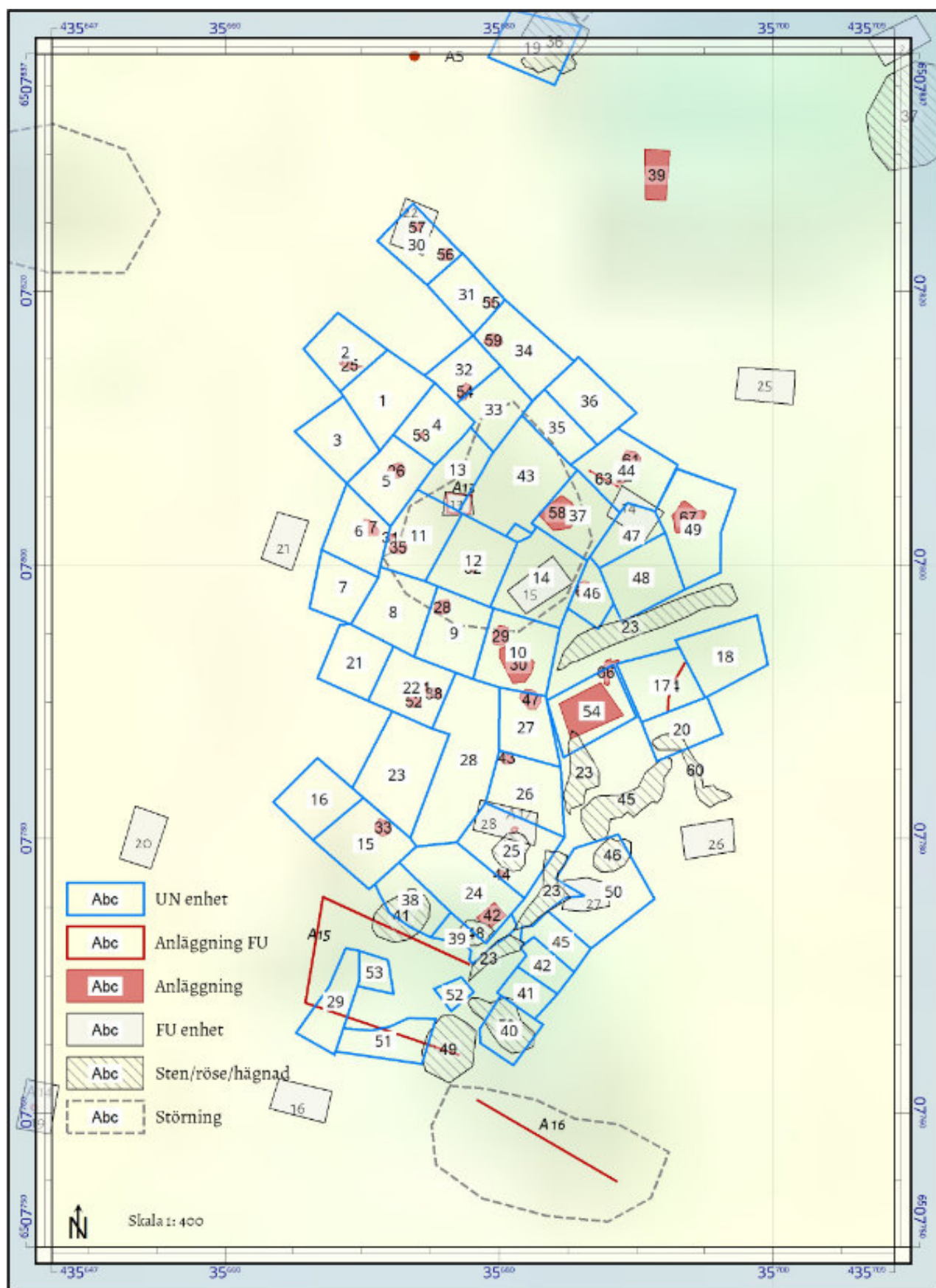

Illustration 12. Resultatkarta över den avbanade ytan som delats in i sektioner, samt inmätta anläggningar. Även förundersökningens schakt är redovisade.

Illustration 13. En typisk schaktprofil inom områdets västra delar. Bilden är tagen i sektion 6. Foto mot öster.

Illustration 14. Schaktprofil i sektion 11, där matjorden är mer mullrik. Foto mot öster.

Illustration 15. Arbetsbild från sektion 22, i den sydöstra delen av undersökningsområdet som är mer stenigt. Foto mot nordöst.

Illustration 16. A42 är en stenlagd yta som skulle kunna vara en farstukvist till någon form av byggnad. Foto mot norr.

I sektion 54, strax öster om A23 framkom en möjlig ekonomibyggnad och intilliggande sektion 17 verkar vara någon form av avfallsplats, *illustration 17*.

Sektionerna 13, 37 och 43 består delvis av omrörda lager på grund av de markingrepp som genomfördes innan undersökningens fältarbete inleddes, *illustration 18*. Markangreppen innebar bland annat att röjningsröset KUL 22 togs bort utan tillstånd. I sektion 13 var stenläggningen, A13, från förundersökningen belägen. Av de tre sektionerna verkar sektion 37 minst skadad vilket troligen beror på att undergrunden här består av berg och att delar av kulturlagren legat i en svacka centralt inom sektionen.

Anläggningar

Vid inmätning av anläggningar fortsatte vi i samma nummerserie som påbörjades vid förundersökningen, varför numreringen börjar på A23. Av dessa anläggningar ingår även de tidigare röjningsrösen KUL 20 och 21 som har fått nya anläggningsnummer i samband med att de undersökts, A37 respektive A39.

På grund av ovan nämnda markingrepp hade stenpartierna kring KUL 22 påverkats på ett sådant sätt att ny inmätning inte kunde göras. Anläggning 24 omfattades inte heller av undersökningen då den skadats av markingreppen. Detsamma gäller KUL 10 som var helt borttaget. Dessa har därmed inte några nya anläggnings-

Illustration 17. Översikt sektion 54 med syllstenarna från A65. Foto mot öster.

Illustration 18. Omrörda lager i sektion 13. Profil mot sektion 43. Foto mot sydost.

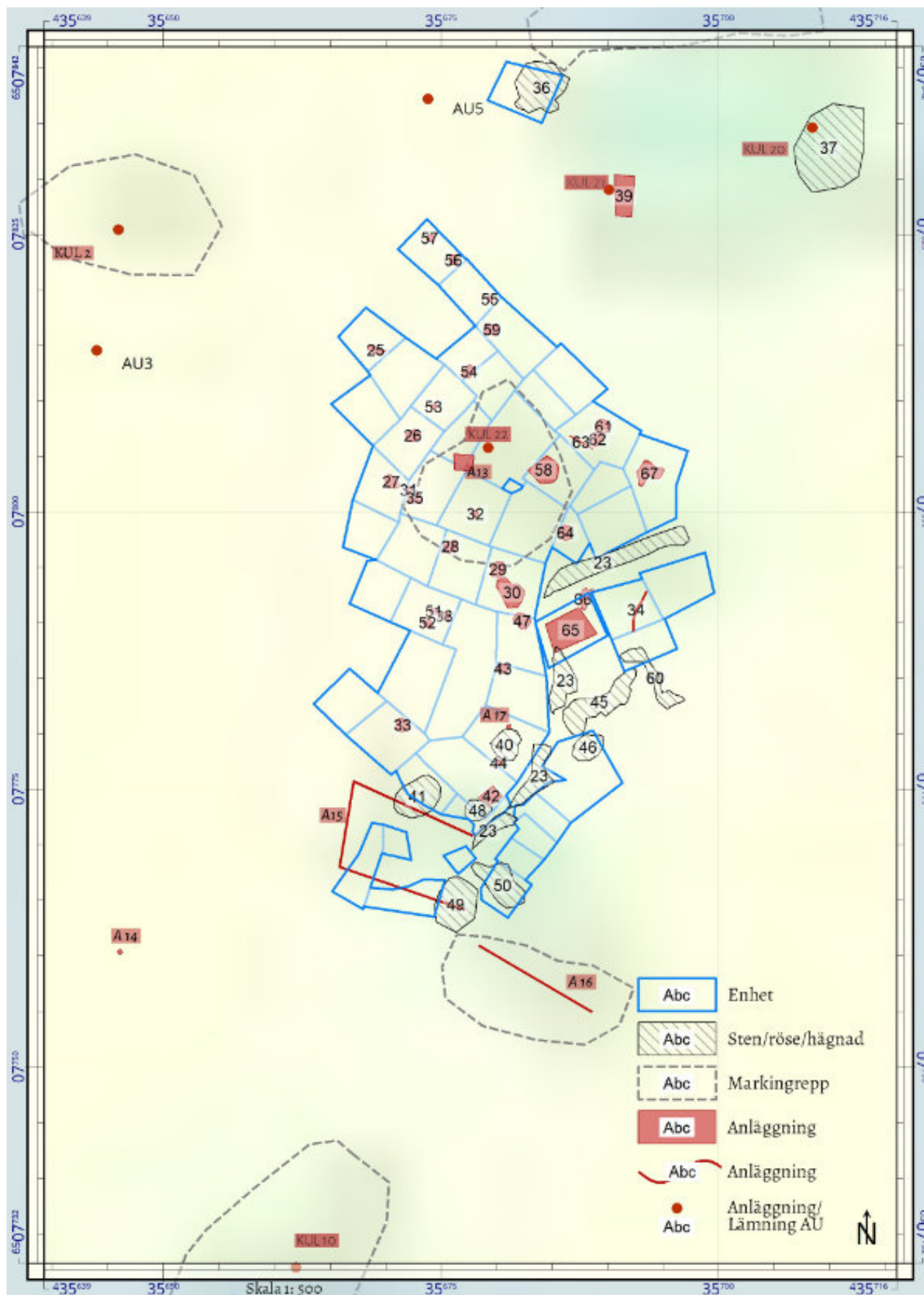

Illustration 19. Resultatkartan anläggningar, som även visar anläggningar registrerade under utredning, AU3 och AU5, samt under förundersökning, A13, A14, A15 och A16. Lämningarna KUL 2, 10, 20, 21 och 22, samtliga röjningsrösen, registrerades vid utredning steg 2. Dessa mättes in som punktojekt vid utredningen men hade i verkligheten en utbredning på mellan 6 och 20 meter.

nummer. Terrasseringen KUL 23 blev A23. Samtliga anläggningar redovisas i *bilaga 2*.

Vid undersökningen framkom totalt 43 anläggningar (A23, A25-67). Dessa utgjordes av fem byggnadsrester, nio röjningsrösen, en hägnad och en stensträng, 14 gropar, fyra kokgropar, fem härdar, två sot- och kolkoncentrationer samt ett kulturlager. Totalt undersöktes 29 av dessa anläggningar, *illustration 19*. Bilder av undersökta anläggningar och anläggningar av relevans för tolkningen finns i *bilaga 2*.

Byggnadsresterna består av en centralt belägen rest från botten av ett spismursröse (A58) tillhörande ett boningshus. Anläggningen är cirka 2,8 x 2,2 meter stor och består av ett lager sten mellan 0,05–0,5 meter stora. I den nordöstra delen ligger de större stenarna, ett antal flata stenar som kan vara en tillredningsyta tillhörande spisen. Stenlagret är lagt på ett kulturlager, *illustration 20*. Under detta kulturlager finns ett tunnare sandstråk innan ytterligare ett äldre kulturlager framkommer.

Norr om spismursröset finns en kallmurad jordkällare (A39) nedgrävd i moränhöjden, *illustration 21*. Jordkällaren består av en rektangulär kallmurad grund cirka 3,5 lång och 1,5 bred samt 1,4 meter djup, med öppning mot söder. Delar av grunden består av naturligt urberg, och mellan 1–2 meter runtom konstruktionen finns en rundad jordhög.

Söder om spismursröset finns A42, en mindre stenlagd yta 2,5 x 1,5 meter stor bestående av ett

antal flata stenar. Detta skulle kunna vara en farstukvist till någon form av byggnad, ekonomihus eller ett fähus, se *illustration 16*.

Sydöst om spismursröset, precis på andra sidan en hägnad (A23), ligger A65, bestående av ett antal syllstenar (till en byggnad) med intilliggande A66, en mindre stenlagd yta som skulle kunna vara farstukvisten till A65, se *illustration 17*.

Röjningsrösen består huvudsakligen av rösen med mindre till medelstora stenar. Fler av rösen har stora stenar upplagda ovanpå, troligen ett senare tillskott ditlagd med maskin. Majoriteten av röjningsrösen av äldre karaktär ligger inom områdets södra del (A40, 46 samt 48–49). I öster avgränsar stenpartierna A45 och A60, samt hägnaderna A23 och A34 olika delar av trädgården (sektion 9–10, 12, 14, 24–28), gårdshuset (A58) samt ekonomibyggnader (A66 och A42). I norr finns röjningsrösen av mer modern karaktär, A36 och A37, där det senare efter undersökning utgår som modern stendump. Det förra innehåller ändå ett undre lager med röjningssten av något äldre karaktär.

A23, hägnaden är anlagd längs områdets östra sida och fungerar som en stödmur för gårdens byggnader i väst, mot jordbruksmarken i öst. Det är en ganska markant nivåskillnad. Invid stödmuren fanns vid förundersökningen häckbuskar och fruktträd, samt andra kulturväxter.⁵⁰ Vid undersökningen hade dessa avverkats.

⁵⁰ Swedberg och Håkansson 2023

Illustration 20. Spismursröset A58 i profil. Foto mot nordost.

Illustration 21. Bilden visar den framrensade jordkällaren, A39, som framkom under röjningsröset KUL 21. Foto mot nordväst.

Illustration 22. A26, en grop som daterats till 1400-talet. Foto mot norr.

Illustration 24. A38, ytterligare en grop som daterats till 1400-talet, belägen cirka 15 meter söder om spismursröset A58. Foto mot norr.

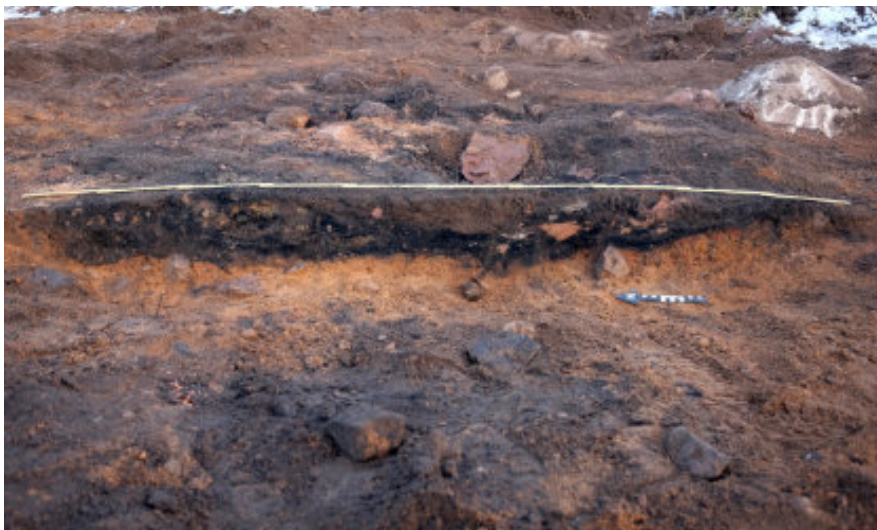

Illustration 23. Bilden visar kokgropen A30. Att anläggningen var förhållandevis flack och stor, gjorde att den misstänktes kunna representera en mer recent aktivitet. Kokgropen daterades dock till övergången brons-/järnålder. Foto mot öster.

Majoriteten av alla anläggningar framkommer inom områdets västra delar, samt söder om spismursröset. De flesta groparna består av en homogen fyllning som påminner om matjordsslaget, och innehåller fynd från keramik, kritpipa, glas och järn. Kokgroparna är i regel djupare och innehåller rikligt med kol och skärvig sten, medan hårdarna är mindre med flatare botten vilket indikerar att de legat på marken snarare än grävts ner.

I grop A26 är dock fyllningen av ett något mörkare material med tydliga rester av kol, varför denna undersöks och dateras, *illustration 22*. Fyllningen för A38 är också något mörkare, och mot botten hittades en kolbit som skickas vidare till ¹⁴C-analys, *illustration 24*.

Tabell 1. Fyndmaterial av keramik, metall, kritpipa, glas, ben, flinta och kvarts.

	Sakord	Antal
Keramik:	Rödgoods	789
	Porslin	107
	Flintgoods	1
	Fajans/lergoods	133
	Bränd lera	1
		1031
Metall:	Dräkt detaljer	7
	Mynt	5
	Fingerborgar	4
	Knappar	46
	Blykula, även blyfragment	16
	Beslag/bleck/bokspännen	34
	Övrigt	21
		133
Kritpipa:	Huvud, fragment	20
	Skaft, fragment	5
		25
Glas:	Hushållsglas	104
	Fönsterglas	20
	Flaskglas	8
		132
Ben:	Svin	10
	Nötkreatur	21
	Får/get	7
	Ostron	1
	Oidentifierat större däggdjur	58
		97
Flinta:	Atypisk plattformskärna C	1
	Bössfinta	1
		2
Kvarts:	Avslag	1
		1
Totalt:		1421

Kokgropen A30 var relativt stor, 2,8 x 2 meter och bestod av rikligt med kol men inte så många skärviga stenar. I och med dess storlek och flata botten, i jämförelse med övriga kokgropar, kunde det inte uteslutas att anläggningen tillhörde en aktivitetsyta från senare tid varför den daterades, *illustration 23*.

Fynd

Inom gårdstomten framkom 1421 fynd, fördelat på 299 fyndposter. Av dessa var 1031 keramik, 25 delar av kritpipa, 133 av metall, 132 av glas, 97 av ben, 2 av flinta och 1 av kvarts. Fynden redovisas i *Bilaga 3 och tabell 1*. Fyndmaterialet består till stor del av samma typ som vid utredningen steg 2 och förundersökningen, varför kostnad för ytterligare analys av fyndmaterialet omfördelades till att i stället utföra fler naturvetenskapliga analyser för att bättre förstå Spirhults olika aktivitetssytor.

Det keramiska material som vid utredningen skickades på analys bestod främst av flintgoods, yngre glaserat rödgods, lergods och benporslin med tyngdpunkt på 1800-tal till 1920. Även ett antal skärvor av äldre rödgods, flintgoods, fajans och kinesisk porslin från 1600–1800-tal kunde identifieras.⁵¹ Knapparna daterades till mellan 1700–1930.⁵²

Inga fynd har tillvaratagits.

Keramiken

Inom ramen för undersökningen har insamling av keramik fokuserat på föremål med potential till datering – alltså diagnostiserande delar av olika keramikföremål: Hank, mynning, botten, samt i vissa fall dekor. Inledningsvis samlades något mer material in som referens för senare studie och vidare tolkning av Spirhult, vilket innebär att ett spridningsdiagram av keramikfynden kan vara missvisande. Majoriteten av fynden framkommer vid avbaning av ytan och relateras därmed till respektive sektion. Generellt kan sägas att keramik funnits fördelad jämnt över hela ytan, men att sektionerna 21, 22, 28 och 17 verkar inneha majoriteten av fyndmaterialet. Sektion 28 är visserligen nästan dubbelt så stor som de flesta övriga sektioner, men så är också fyndmängden. Sektion 17 består till viss del av en sydöstlig slänt nedanför hägnaden (A23) som

⁵¹ Brorsson 2022

⁵² Karlsson 2022

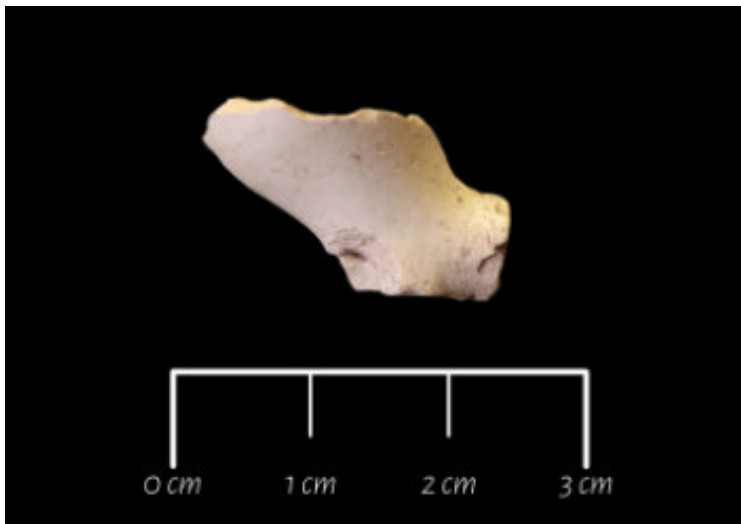
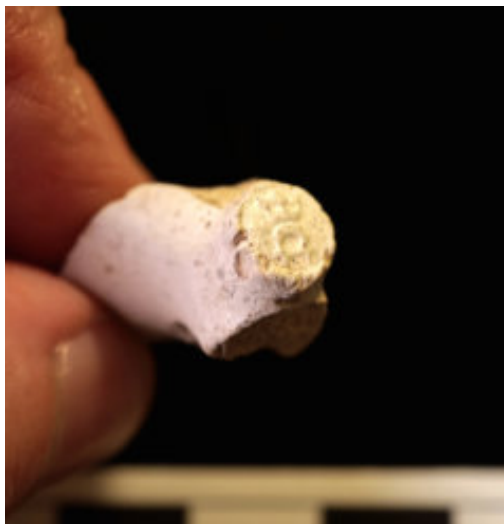

Illustration 25. Fynd 201. Kritpipa med stämpel på klack.

Illustration 26. Fynd 183. Siegburgkeramik.

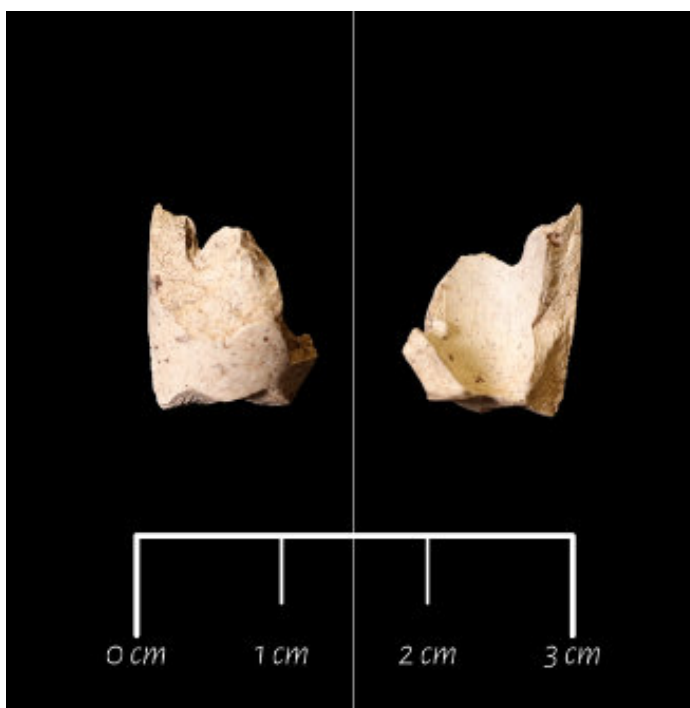

Illustration 27. Fynd 149. Kritpipa.

avgränsar gårdshuset och trädgården mot omkringliggande jordbruksmark. Den äldsta keramiken, en skärva av Siegburg stengods, framkom i sektion 26, *illustration 27*. Bland rödgodset finns en tendens att det äldsta framkom väster om gårdshuset i sektion 2 och 5, *illustration 28 och 29*. Även fynd av flintgods och fajans gjordes i denna del, sektion 6, *illustration 30*. Det framkom en mindre mängd dåligt bränt rödgods i sektion 7, 8, 10 och 17, alltså söder om huset.

Metallen

Majoriteten av metallfynden samlades in innan avbaning av ytan och relaterades därefter till sektioner allteftersom dessa undersöktes och

mättes in. Även om majoriteten av metallfynden samlades in inom den norra delen av fornlämningen, finns ett antal fynd från ytor som inte har avbanats runt om det centrala gårdsläget. Hade man haft mer tid att undersöka en större yta hade dessa eventuellt kunnat relateras till ytterligare konstruktioner eller byggnader.

Den största föremålsgruppen är knappar och andra dräkt detaljer samt fingerborgar. Tre av fingerborgarna framkom vid bostadshuset precis som snörnålen, *illustration 32 och 34*. Bleck och beslag är en annan stor föremålsgrupp. Av dessa framkom några i den relativt fyndtomma södra delen av undersökningsområdet, *illustration 31 och 33*. Fyra bokspännen framkom vid

Illustration 28. *Fynd 13. Rödgods från sektion 2 typisk för 1600-tal, majoriteten av skärvorna har riklig dekor.*

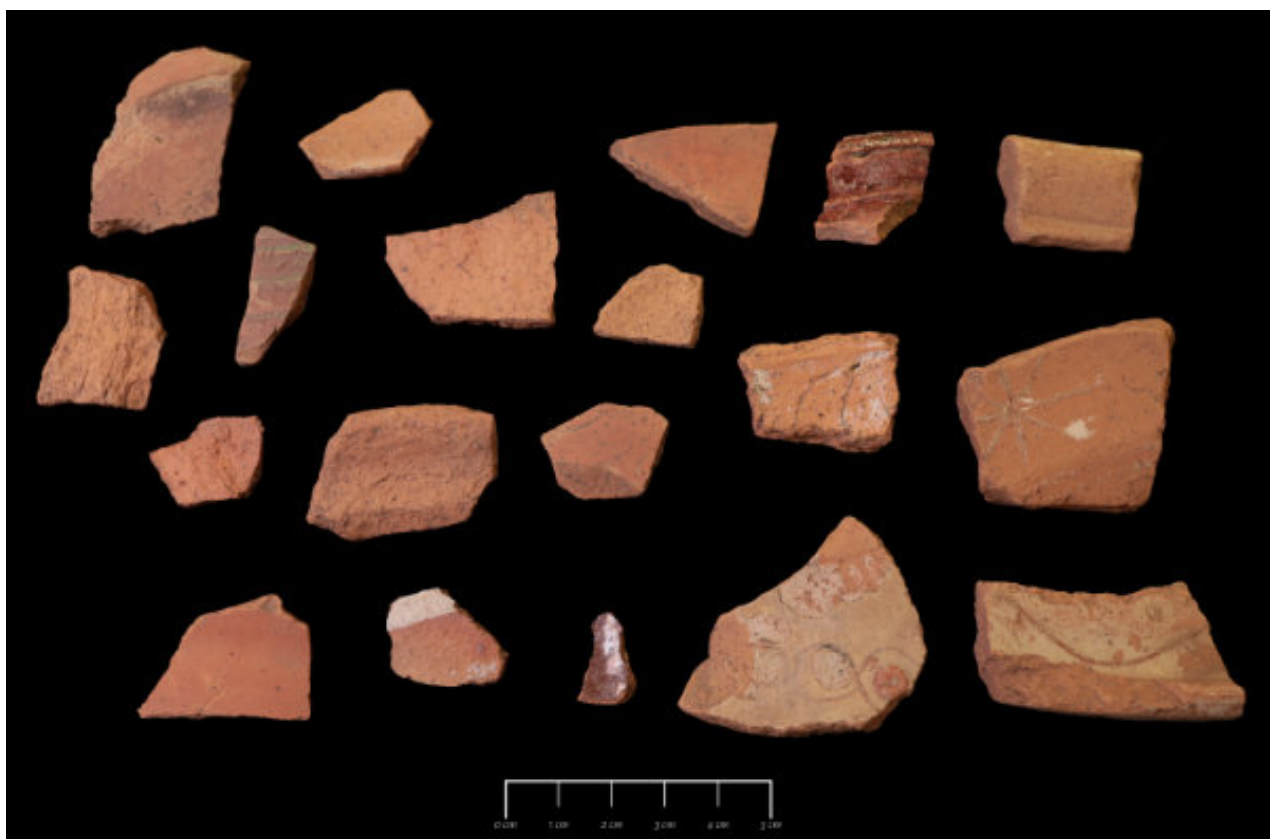

Illustration 29. *Fynd 29. Rödgods från sektion 5 typisk för 1600-tal, majoriteten av skärvorna har riklig dekor. En av skärvorna till höger i bild har en stjärna, vilken också finns målad på golvet i trapphuset i Mariestads fängelse. Har stjärnan någon speciell betydelse för Mariestad?*

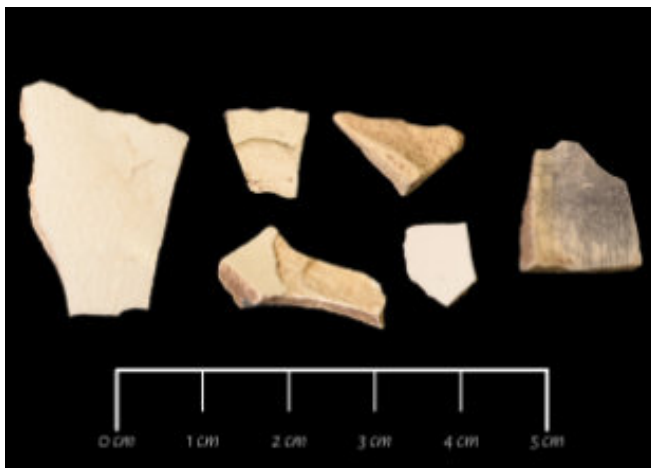

Illustration 30. Fynd 29. Flintgods, fajans och porslin.

Illustration 31. Fynd 98. Ett litet bronsbleck med fals och spikhål från sektion 23.

Illustration 32. Fynd 215. Troligen en snörnål till ett snörliv.

Illustration 33. Fynd 299. Formpressat möbelbeslag.

Illustration 34. Fynd 210, 219, 254 och 282. Fingerborgar.

Illustration 35. Fynd 106. Bokspänne alternativt hyska.

Illustration 36. Fynd 232. Spänne med läderdetaljer.

Illustration 37. Fynd 35. Del av skospänne.

Illustration 38. Fynd 270. Möjlig klockdetalj.

bostadshuset, *illustration 35 och 36*. Flera blykolor och blyfragment framkom. Bland gruppen övrigt återfinns bland annat hushålls- och jordbruksredskap.

Osteologiskt material

Det osteologiska materialet från Spirhult består av 415,6 gram fragmenterat ben. Benen var framför allt obrända med enstaka förekomst av brända. Djur som identifieras var nöt, får, get samt svin. Dessutom identifierades ben av stort och mellanstort däggdjur. Förekomsten av tänder och välbevarade benelement underlättade identifieringen av djurarter. Ett urval av fyndmaterialet gick att analysera i mer detalj. Att döma av analysresultatet förekommer enbart domesticerade djurarter. En del fynd blev identifierade som stort och mellanstort däggdjur. Troligtvis rör det sig om nöt, får/get och svin då dessa djur har identifierats på platsen.

Vid ett försök att räkna ut minst antal individer gjordes sidobedömningar i kombination med benens fusioneringsgrad på lämpliga benelement och tänder. Detta hjälpte delvis för att räkna ut minst antal individer. Endast benelementen gav positivt resultat av sidodubbletter. Detta resulterade i minst 4 får samt minst 2 svin från åldrarna unga till vuxna. Antalet av nöt gick ej att räkna ut. Trots flertalet sidobedöm-

ningar framkom inga dubbletter av vare sig tänder eller benelement. Endast vuxen individ identifierades.

Djurbenens kontext är svår att uttala sig om eftersom de flesta är lösfynd. Det finns dock ytterst få indikationer på slakt. Slaktspår i form av huggspår hittades på ett rörben (fynd nr 31) och en kota (fynd nr 123), *illustration 39*.

Illustration 39. Fynd 123. Ben med huggspår som kan indikera slakt..

Analysresultat

Inom ramen för den arkeologiska undersökningen har ett antal analyser genomförts. Analysrapporterna finns att ladda ner på Fornsök samt på Kulturlandskapets hemsida. Samtliga analyserade prover med respektive laboratorienummer listas i *bilaga 4*.

Makrofossil analys

Inom ramen för undersökningen skickades elva prover för makrofossilanalys till Miljöarkeologiska laboratoriet vid Umeå universitet (MAL). En sammanställning kan utläsas i *tabell 2*. Inom fornlämningen provtogs gårdens inomhus- och utomhusmiljöer i syfte att förtydliga byggnadernas funktion. Vad gäller anläggningarna låg fokus på att om möjligt förtydliga aktiviteter och se bruksmönster inom gårdstomten. Ur

fyra av makroproverna plockades även material ut för vidare vedartsbestämning och ¹⁴C-analys, se nedan.

Jordproverna innehöll rikligt med obränt material som troligen är nyligen avsatt organiskt material. Detta innebär att provtagna områden utgör en del av en aktiv biologisk horisont där material av mindre fraktioner kontinuerligt kan ha omlagrats till nutid. Därför analyseras i regel enbart förkolnat material som kan kopplas direkt till äldre brukning av marken.⁵³

Ett undantag var ett makrofossilprov (FU-16) från förundersökningen. Detta insamlades under A13, det vill säga den stenläggning som troligen varit farstukvist alternativt golv till böningshuset; stenläggningen har möjligen bevarat underliggande material i en sluten kontext.⁵⁴

⁵³ Östman et al 2025

⁵⁴ Östman et al 2025

Tabell 2. Makrofossilanalys

Anl nr	Typ	Prov nr	MAL nr	Innehåll	MAL rapport nr
KUL 10, från FU	Odlingsröse	13, från FU	23_0028_0003	Naketkorn, oidentifierbara sädeskorn, mycket granbarr, ett tallbarr. Frön av svinmålla starr, losta och skräppa.	2023_028
26	Grop	5	23_0061_0001	Inget förkolnat frömaterial påträffades. Träkol av björk och tall. Medelförekomst av träkol.	2025-004
30	Kokgrop	14	23_0061_0002	Inget förkolnat frömaterial påträffades. Träkol av björk och ek. Hög förekomst av träkol.	2025-004
39	Jordkällare	30	23_0061_0003	Inget förkolnat frömaterial påträffades. Träkol av lönn. Låg förekomst av träkol.	2025-004
A13, från FU	Husgrund, Stenlagd yta	16, från FU	23_0061_0004	Kärnor av surkörsbär och slånbar förkommer i både förkolnat och oförkolnat skick. Samtliga med spår av djur/insektsnag. Det finns även förkolnat material av glim samt målla, och ett antal oförkolnade kärnor av hallon. Även en stor mängd kottefjäll med varierande förbränningsgrad. Hög förekomst av träkol.	2025-004
35	Grop	21	24_0033_0001	Inget förkolnat frömaterial påträffades. Hög förekomst av träkol.	2025-004
33	Grop	22	24_0033_0002	Två förkolnade kärnor av ceralier, varav den ena är havre. Tre förkolnade fragment av granbarr samt en liten bit bränt, och en bit obränt ben. Medelförekomst av träkol.	2025-004
36	Röjningsröse	23	24_0033_0003	Inget förkolnat frömaterial påträffades, men fyra små brända fragment av granbarr. Medelförekomst av träkol.	2025-004
40	Röjningsröse	38	24_0033_0004	Inget förkolnat frömaterial påträffades men ett antal bitar tegel. Låg förekomst av träkol.	2025-004
38	Grop	80	24_0033_0005	Inget förkolnat frömaterial påträffades men 3 fragment av brända ben. Träkol av björk. Medelförekomst av träkol.	2025-004
58	Kulturlager under spismursröse	105	24_0033_0006	Förkolnat material av sädeskorn och granbarr. Relativt mycket brända och obrända ben av bland annat fisk. Medelförekomst av träkol.	2025-004
58	Kulturlager centralt i spismursröse	109	24_0033_0007	Förkolnat material av granbarr, sädeskorn och råglost. Cirka 5 ml fragment av obrända fiskben samt fjäll/ kotor samt ytterligare 2 ml övriga brända och obrända ben. Hög förekomst av träkol.	2025-004

Provet utgjordes av en stor mängd träkol. Det arkeobotaniska materialet består av både bränt och obränt material från kärnor av surkörsbär, slånbär och hallon, samt rester från glim (nejlikasläktet) och målla, ett ogräs som kan ätas som sallad.

Från A58 togs två prover, ett taget centralt från lagret som spismursröset står på som innehöll resterna av sädeskorn, granbarr, råglosta, brända och obrända ben, fiskben/fjäll/kotor och keramik, samt ett från det kulturlager under spismursröset som separerades från det övre av en sandlins. Detta innehöll förkolnade rester av sädeskorn, granbarr samt rester från fisk bestående av obrända fiskben, fiskfjäll och fiskkotor. Det framkom också en ytterst liten mängd brända och obrända benfragment. Råglosta är ett vanligt förekommande ogräs på åkrar med råg.

I makrofossilprovet från gropan A26 identifierades inget förkolnat frömateriäl, men däremot plockades träkol av björk och tall ut där björk skickades vidare för datering.

Detsamma gäller för gropan A38, där träkol av björk plockades ut för vidare datering.

Inte heller i makrofossilproverna från A30, en kokgrop, eller A39, jordkällaren, innehöll förkolnat frömateriäl men träkol av björk och ek respektive lönn identifierades. Från kokgropan skickades kol av björk vidare för datering, och från jordkällaren lönn.

I A33, en grop belägen sydväst om boningshuset hittades varken frömateriäl eller träkol.

I provet från A35, en grop väster om boningshuset hittades blandat material: Två förkolnade kärnor av ceralier varav den ena är havre, tre förkolnade fragment av granbarr, samt två fragment av ben varav det ena bränt.

Från röjningsrösena A36 och A40 hittades inget förkolnat frömateriäl, men några fragment av brända granbarr.

Vedartsanalys och ¹⁴C-analys

Resultaten av vedartsanalyser och ¹⁴C-datering framgår i *Tabell 3* och *illustration 40*. Se även tidsaxeln längst bak i rapporten. I diagrammet nedan anges medianvärdet för respektive ¹⁴C-datering.⁵⁵

Vid datering har material där kontexten gör det troligt att utvalt prov daterar den aktuella händelsen prioriterats, därefter material med låg egenålder.

Prov nummer 13 från förundersökningen A24 kommer från det odlingsröse (KUL 10) söder om den avbanade ytan som togs bort innan fältarbetet påbörjades. Provet innehöll nakedkorn som daterades till 1774 e Kr. Det är alltså klart yngre än svedjelagret under samma röse. Troligen representerar det en del av ett gnagar-

⁵⁵ Danielsson 2024, Östman et al 2025, samt Calcagnile 2025

Tabell 3. Vedartsanalys och ¹⁴C-analys

Anl nr	Typ	Prov nr	Vedart *)	Cede Kr nr	BP-år	Δ13C (‰)	Datering 68,2%	Datering 95,4%
KUL 10	Odlingsröse	13, Från FU	<u>Naket korn</u>	LTL33134	184 ± 40	-18.6 ± 0.1	1663 e Kr (12,9%) 1688 e Kr 1730 e Kr (30,5%) 1787 e Kr 1792 e Kr (7,0%) 1807 e Kr 1925 e Kr (17,8%)	1647 e Kr (19,5%) 1704 e Kr 1720 e Kr (43,0%) 1816 e Kr 1832 e Kr (11,2%) 1891 e Kr 1907 e Kr (21,7%)
26	Grop	6	<u>Björk</u> och tall	LTL33135	479 ± 45	-30.1 ± 0.1	1411 e Kr (68,2%) 1452 e Kr	1325 e Kr (3,9%) 1353 e Kr 1393 e Kr (91,5%) 1492 e Kr
30	Kokgrop	15	<u>Björk</u> och ek	LTL33136	2359 ± 40	-20.8 ± 0.3	511 f Kr (2,4%) 505 f Kr 481 f Kr (65,8%) 388 f Kr	733 f Kr (3,5%) 695 f Kr 664 f Kr (1,8%) 649 f Kr 545 f Kr (90,1%) 366 f Kr
38	Grop	25	<u>Björk</u>	LTL33137	328 ± 45	-23.2 ± 0.8	1500 e Kr (56,0%) 1600 e Kr 1615 e Kr (12,2%) 1636 e Kr	1460 e Kr (95,4%) 1647 e Kr
39	Jordkällare	28	<u>Lönn</u>	LTL33138	336 ± 40	-19.8 ± 0.6	1492 e Kr (20,4%) 1528 e Kr 1545 e Kr (47,8%) 1634 e Kr	1467 e Kr (95,4%) 1642 e Kr
58	Kulturlager under spismursröse	105	<u>Granbarr</u> , sädeskorn	LTL 34412	534± 20	-	1403 e Kr (68,2%) 1423 e Kr	1327 e Kr (6,3%) 1395 e Kr (89,1%) 1434 e Kr
58	Kulturlager centralt i spismursröse	109	<u>Granbarr</u> , sädeskorn, råglosta	LTL 34413	315± 20	-	1521 e Kr (55,5%) 1579 e Kr 1623 e Kr (12,7%) 1637 e Kr	1499 e Kr (75,9%) 1600 e Kr 1615 e Kr 19,5%) 1644 e Kr

*) Understruket = daterat material.
OxCal v4.4.4 Bronk Ramsey (2021); r:5 Atmospheric data from Reimer et al (2020)

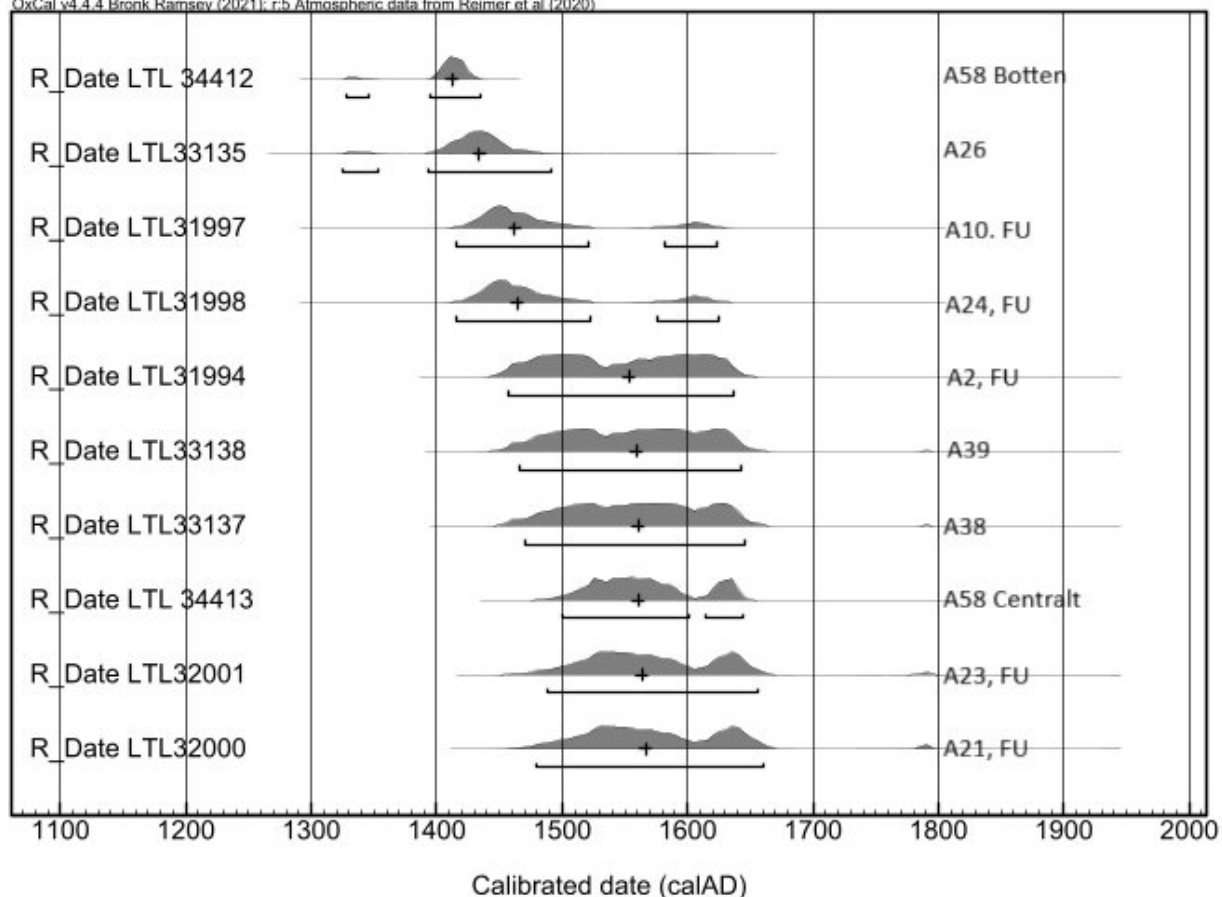

Illustration 40. Diagrammet visar dateringar från både förundersökningen och undersökningen. Plustecknet vid respektive dateringsintervall visar medianen, och den datering vi utgår från i vår diskussion om Spirhults tillblivelse och de aktiviteter som skett här. Då fokus för undersökningen legat på medeltid och tidigmodern tid har inte tidigare eller senare dateringar inkluderats i detta diagram. Däremot har en datering från förundersökningen av L2O22:3288 inkluderats, A2 eftersom den visar på aktiviteter samtida med dem på Spirhult.

förråd, men visar att nakenkorn odlades på gården vid denna tid.

Prov nummer 15 från kokgropen A30, centralt inom den avbanade ytan, innehöll björk som daterades till 445 f Kr, det vill säga förromersk järnålder.

Prov nummer 6 från gropen A26 består av björk som dateras till 1433 e Kr.

Prov nummer 25 från gropen A38 innehöll björk som daterades till 1560 e Kr.

Båda dessa gropar ligger inom de västra delarna av områdets avbanade ytor.

Prov nummer 28 är taget ur botten från A39, en jordkällare norr om den avbanade ytan. Provet innehöll lönn som dateras till 1559 e Kr

Från A58 ett spismursröse från det tidigare boningshuset togs två prover, ett centralt i det kulturlager som tolkas tillkommit i samband med att spismursröset uppfördes (prov 109), och ett från ett äldre kulturlagret under spismursröset (prov 105). De två kulturlagren separeras i

stratigrafin av ett tunnare sandstråk. Granbarr från de två proverna daterades 1561 respektive 1412 e Kr.

Markkemiahanalys

Markkemiahanalysen gör det möjligt att ge en tydligare bild av potentiella kulturstörningar inom en undersökt yta. Inom ramen för undersökningen samlades markkemiprover in från merparten av sektionerna och anläggningarna. De prover som skickades till MAL för analys valdes ut för att tydliggöra frågeställningar om aktiviteter inom ytan och hur dessa förändrats över tid. Proverna analyserades med avseende på två markkemiska/fysikaliska parametrar: Fosfatanalys, CitP, samt Magnetisk susceptibilitet, MS (SI).⁵⁶

Vid förundersökningen utfördes en yttäckande markkartering för att tydliggöra utbredningen av gårdstomten.⁵⁷ Förundersökningens glesa

⁵⁶ Östman et al 2025

⁵⁷ Swedberg & Håkansson 2023

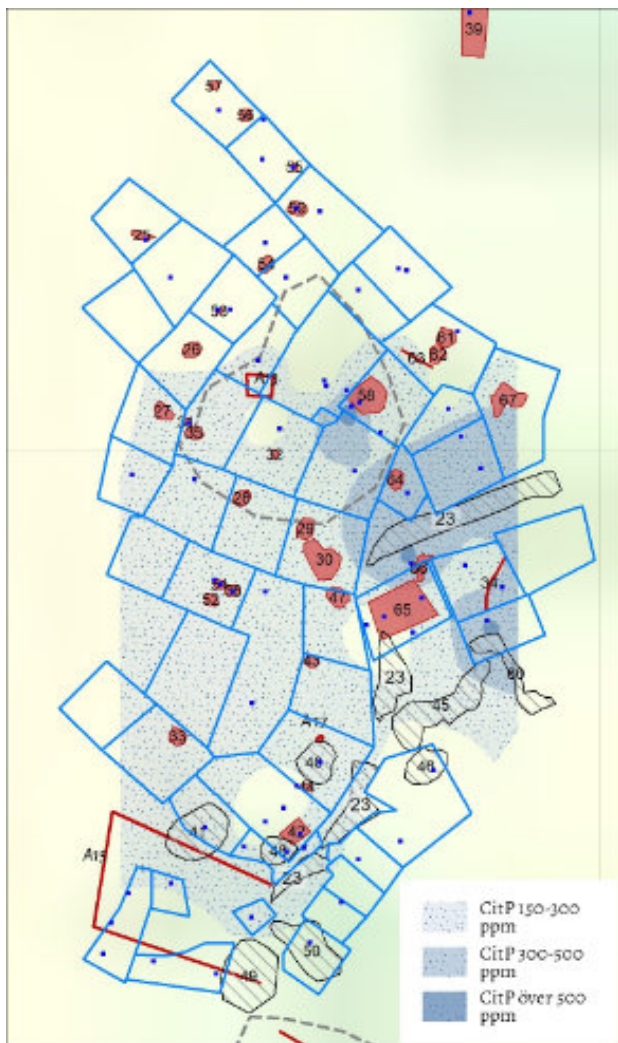

Illustration 41. Visar fosfathalterna från resultatet av den markkemiska analysen.

provtagningsstrategi innebär att endast ett prov hamnade inom den egentliga gårdstomten. Den sammantagna bedömningen efter förundersökningen var att CitP-värden över 160 ppm indikerar kulturpåverkan. För MS bör värden över 60 innebära en värmepåverkan.

Analysresultaten från undersökningen visar ett medianvärde på 165,5 ppm CitP respektive 63,5 för MS. Det betyder att det finns en betydande mänsklig påverkan inom delar av undersökningsområdet tillika gårdstomten Spirhult. Resultaten från de två analyserade parametrarna sammanfaller dock inte helt.

Resultat från sektioner

Förhöjd fosfatackumulation finns över en stor del av den undersökta ytan, men inte i den norra delen och inte heller i den södra eller sydöstra, *illustration 41*. I den sydöstra delen verkar stenhägnaden A23 fungera som en avgränsning mellan området med förhöjda fosfatvärden och intilliggande mark. Fosfat-

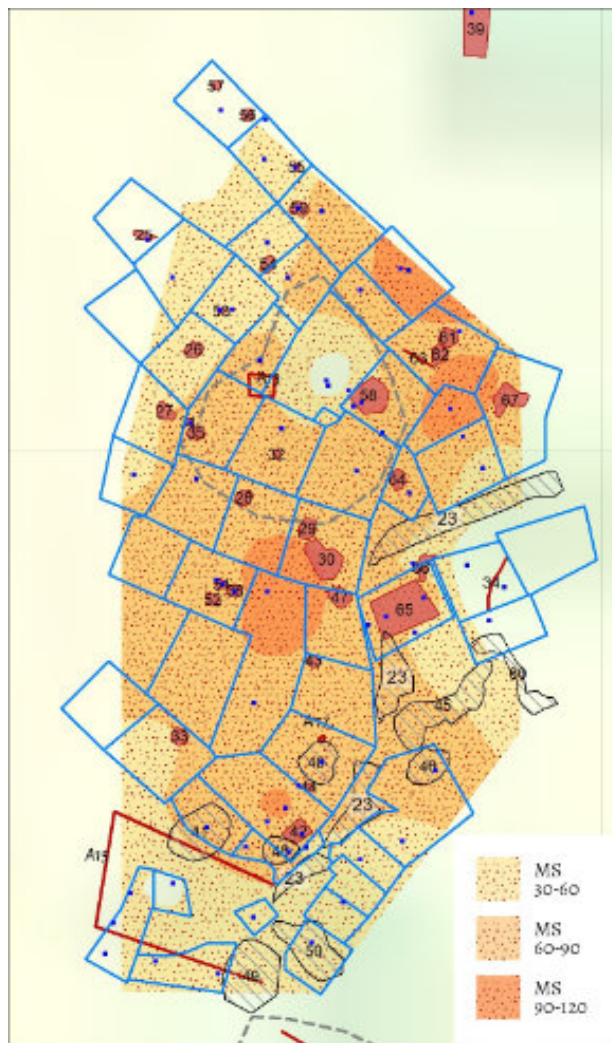

Illustration 42. Visar MS-värdena, alltså ytor utsatta för värme, från resultatet av den markkemiska analysen.

ackumulation är högst i undersökningsområdet östra delar, i anslutning till två av de byggnadskonstruktioner som identifierats, A13 med A58, en stenlagd yta respektive ett spismursröse, samt A65 och A66, ett potentiellt fähus. Av proverna tagna i botten av de avbanade sektionerna är det sektion 14, 17, 20, 46 och 48 som har högst uppmätta värden, över 300 ppm. Detta innebär alltså att den största fosfatackumulationen som uppmäts sker inom ytan från bostadshuset till fähuset, samt ytan öster om fähuset. Notera dock att provet taget under det som rimligen varit golvet i bostadshuset (prov 100) är mycket lågt, bara 60 ppm. Även de tre prover som togs inom den yta belägen söder om bostadshuset, som vid förundersökningen förmodades vara ett fähus, alla har ett värde under medianvärdet 165,5 ppm.

MS värdena sammanfaller på ett övergripande plan med fosfaterna. Det vill säga i stort sett samma ytor har en tydlig påverkan, *illustration 42*. Även MS-värdet för prov 100 är långt under

medianvärdet, bara 16. Däremot uppvisar de tydligt förhöjda värdena från sektioner ett annat nyttjande av platsen. Högst värden förekommer inom sektionerna 24, 28, 36 och 47. Sektion 24 är beläget i södra delen av undersökningsområdet, nära A42. Sektion 28 är beläget centralt inom ytan, nära flera anläggningar bland andra A30, kokgropen från övergången brons-/järnålder. Sektion 36 och 47 är belägna i nordöstra delen av området och norr om fosfatackumulationen i denna del.

Resultat från anläggningar

Anläggningar som har analysvärden överstigande medianen visas i *tabell 4*. Anläggningsprover med tydligt förhöjda fosfatvärden, över 300 ppm, utgörs av A30, A39, A42, A58 och A66. Av dessa är A30 daterad till bronsålder/äldre järnåldern. De övriga analysresultaten kan relateras till gården Spirhult: A39 en jordkällare, A42 en stenläggning i södra delen av undersökningsområdet, A58 är ett spismursröse och härrör från kulturlagret under detta, samt A66 en stenläggning intill husgrunden A65.

Anläggningar med MS-värde som överstiger medianen är A30, A38, A39, A40, A41, A46, A48, A58 och A65. Anläggningar med tydligt förhöjda MS-värden är A30 och A58, vilka också har förhöjda fosfatvärden. Här är det tydligt att det rör sig om eldstäder knutna till matberedning.

Förutom de två eldstäderna utgörs anläggningarna av olika typer av gropar samt röjningsrösen/stenlagda ytor. I de senare fallen är det marklagret under stenarna som utgör provmaterialet. Analysresultatet relateras alltså till en markyta som senare täcks av sten. Detta kan ha skett i direkt anslutning till de händelser som indikeras av resultaten eller så kan ytan legat öppen en längre tid. Gällande provet från förundersökningen, A24, som togs ur ett brandlager som hamnat under ett odlingsröse, KUL 10, har vi troligen två händelser nära i tid. Även om ytorna under stenar kan räknas som slutna kontexter, kan det inte uteslutas att material som påverkar resultatet tillkommit efter anläggande genom diffusionseffekter, eller som i fallet med just A24 gnagarpåverkan.

Resultaten från röjningsröse 40, 41, 46 och 48, samt den stenlagda ytan 42 visar samtliga på svagt förhöjd värmepåverkan. För A46 är även fosfathalten förhöjd. För A42 är den dessutom kraftigt förhöjd. Här är det viktigt att undersöka

om omgivande mark kan ha påverkat resultaten i dessa kontexter. Om en jämför resultaten för CitP och MS från sektionerna som anläggningarna ligger i eller vid, ser vi att CitP i samtliga fall är betydligt lägre i sektionerna, ofta mer än halverat. MS värdet är högre i sektionerna avseende röjningsröse 40, 41 och 48, vilka ligger samlade i områdets södra del. Däremot är det lägre avseende röse 46 och den stenlagda ytan 42. Detta kan indikera en skillnad i tillkomsthistoria såväl som aktivitet.

Sammanfattningsvis tolkar MAL det som att resultaten från MS och CitP indikerar en uppdelning av aktiviteter inom området.⁵⁸

⁵⁸ Östman et al 2025

Tabell 4. Anläggningar med värden över median (markkemiahanalys)

Anl nr	Typ	MS Median 63,5	CitP Median 160
26	Grop	54	265
30	Kokgrop	400	447
33	Grop	60	292
35	Grop	66	215
38	Grop	82	216
39	Jordkällare	72	366
40	Röjningsröse	68	249
41	Röjningsröse	76	198
42	Stenlagd yta	65	422
46	Röjningsröse	77	79
48	Röjningsröse	69	276
58	Husgrund, spismursröse	103	1000
65	Husgrund	76	224
66	Stenlagd yta	49	502

Tolkning

Utifrån resultatet från undersökningen växer bilden av en gårdsmiljö fram som omformats och utvecklats över tid för att anpassas till händelser och förändringar såväl i det omgivande samhället som internt nyttjande och ägandestruktur. När man står på den högsta punkten på gårdstomten kan man se det senaste bostadshuset - representerat av resterna av spismursröset, A58, *illustration 43*, med en tillhörande köksträdgård i sektionerna runtom. Under A13, den stenlagda ytan intill gårdshuset hittades rester från målla, glim och hallon vilka fått näring från resterna av kokgropen från bronsjernalder, A30. Trädgården avgränsas mot jordbruksmarken i öst av en hägnad, A23, där det växt surkörsbär och en krikonhäck. I anslutning till häcken ligger ett mindre hus, A65, med en liten stenlagd farstu, A66, *illustration 44*. Och lite längre söder om trädgården ytterligare en byggnad med stenläggning, A42. Det förhöjda MS-värdet intill den senare indikerar att det funnits en värmekälla. Det skulle kunna röra sig om en ekonomibyggnad för hantverk. Stenläggningen

kan vara gjord av brandsäkerhetsskäl eller så är det en stenlagd farstu. Byggnadsresterna, A42, A65 och A66, kan inte dateras. Deras samband är alltså troligt men inte säkerställt. Storleken och läget gör att de bör betraktas som ekonomibyggnader. Den förhöjda fosfathalten i A66, och fosfatanrikningarna i övrigt i detta parti talar för ett fähus. Ett tiotal meter längre söder och österut finns flertalet röjningsrösen, bland annat A40, 41, 46 och 48, som fungerar som ytterligare avgränsning mot omkringliggande fält. Knappt 20 meter bort låg KUL 10, där ett svedjelager framkom under röset. Norr om trädgården och boningshuset ligger till sist jordkällaren, A39, och ytterligare ett par röjningsrösen på åkerholmen, A36-37. Var man haft sin gris, ett par får och någon ko, kan vi alltså inte med säkerhet avgöra om inte A65/66 och eventuellt ett hus vid A42 varit just fähus. Kanske har de gått fritt på området med tillgång till ett enklare vindskydd. Kanske har man haft dem i något gemensamt fähus utanför gårdstomten, som delats med andra gårdar och torp.

Illustration 43. Spismursröse A58 framrensat. Möjligen utgör stenraden till höger i bild en del av grundmuren till huset. Kulturlagret knutet till röset är koncentrerat till den högra halvan. Det undre kulturlagret täcker en något större yta. Foto mot nordväst.

Illustration 44. I mitten av bilden hägnaden A23, till vänster närmast kameran ligger platsen för A65/A66 och till höger i bild platsen för boningshuset. Foto mot väst.

Kronologi

De äldsta lämningarna som framkommer på platsen dateras som sagt redan till övergången mellan brons- och järnålder, där den lilla höjden som är Spirhult troligen varit omgärdad av våtmarksområden och därför fungerat väl som aktivitetsyta vid jakt- och fiske. Att resultatet från makrofossilanalysen av kokgropen A30 inte identifierar något frömaterial stödjer att det handlat om en yta där kött och fisk tillretts, snarare än någon annan form av aktivitet. Därefter finns inga tydliga spår inom gårdstomten före 1400-talet, även om någon av alla de gropar som inte undersöktes eller provtogs eventuellt härstammar från detta tidsintervall. Drygt 150 meter sydöst om Spirhults gårdsläge finns dock en intressant lämning, fyndplats L2022:3290, med betydande rester av järnslag samt en bottenskålla. Kol i anslutning till dessa daterades till sent 1100-tal, se *illustration 6*.⁵⁹ Detta indikerar att det pågått aktiviteter i närområdet under tidig medeltid.

Under 1400-talet har man ägnat sig åt svedjebruk i området, belagt genom lager A24 under röjningsröse KUL 10. Ofta har svedjandet och

odlingen förgått egentligt bosättning. Dateringarna från kulturlagret under både gårdshuset, A58, en grop, A26, väster om gårdshuset, en eldstad, A10, sydväst om gården, samt en ensam skärva Siegburgkeramik typisk för Rhendalen under 1400-talet visar på ytterligare aktivitet under denna tid. I kulturlagret under gårdshusets spismursröse framkom förkolnade rester av sädeskorn och granbarr samt obrända fiskben, fiskfjäll och fiskkotor. Det framkom också en ytterst liten mängd brända och obrända benfragment. Sammantaget indikerar resultatet att någon form av bosättning funnits vid Spirhult redan under 1400-talet, vilket visar att området brukats långt innan det första skriftliga belägget för gården Spirhult. Det relativt välbevarade kulturlagret kan innebära att det stått ett hus på platsen redan vid denna tid. Att kulturlagret inte representerar en enskild händelse visas av svedjelagret A24 under odlingsröse KUL 10, men också av gropen och härden.

Det som varit gårdshuset på Spirhult kan troligen dateras till andra halvan av 1500-talet. Från samma tidsskede finns ytterligare dateringar från två svedjelager, A21 respektive 23, samt en grop, A38, och bottenlagret i jordkällaren, A39. De förra tillhörande lämning

⁵⁹ Swedberg & Håkansson 2023

L2022:3287 och belägna cirka 100 meter söder om gårdstomten. De senare fanns inom en 10 meters radie från gårdshuset.

Röjningsrösen inom områdets södra del tolkas som äldre baserat på deras konstruktion, och resultaten från den markkemiska analysen. Under rösen är värdet för både MS och fosfat mycket längre än övrig yta. Frågan är om rösen kommit till så tidigt att de inte påverkats av efterföljande användning av området, vilket därmed lett till att marken under inte ackumulerat vare sig fosfat eller blivit nämnvärt värmepåverkad.

Att trädgården anlagts på sydsydväst-sidan om bostadshuset stöds av att sektionerna innehöll mycket mer mullrik jord samt att krikonbuskar och andra kulturväxter växte där innan undersökningen påbörjades.⁶⁰ Detta resonemang verifieras även av resultaten från fosfatanalysen. Hela ytan mellan gårdshuset och undersökningsområdets sydligaste delar har en tydlig ackumulation av fosfater. Högst är den dock vid gårdshuset och A66 samt öster om A65. Gällande MS-värdena ger de också höga utslag mellan gårdshuset och de sydligaste delarna av området. Men de högsta värdena har en annan fördelning över ytan utan någon självklar förklaring. Den mest markanta skillnaden finns norr och öster om huskonstruktionerna A13/58 och norr om konstruktionerna A65/66 där fosfatvärden överlag är låga medan MS-värdena är höga, till och med bland de högsta. En möjlig förklaring skulle kunna vara att en hägnad eller väg avgränsat trädgården och odlingsmarken åt detta håll. Metallfynden från dessa sektioner har också varit mer karaktäristiska för hushålls- och trädgårdsbruk, som delar av trädgårdsredskap, en järngryta, spik och hästskor samt ett och annat järnbeslag från en dörr. Det finns också mynt, fingerborgar, remändebeslag, bronsbleck och liknande småfynd som kan kopplas till finnickeri eller skrädderi. De förhöjda MS-värdena i områdets mitt och dess södra del är dock mer svårförklarade. I områdets mitt ansluter detta till kokgroparna 29, 30 och 47, möjligen har dessa aktiviteter orsakat förhöjningen i MS. Det finns också anläggningar från gårdstomtens tid i detta område, A38, samt en viss överrepresentation av rödgods i dessa sektioner. Det kan möjligen vara en slumpmässig ackumulation över tid som genererat detta resultat. Den sydligaste förhöjningen finns i sektion 24, nordväst om

A42. Den relativt täta serien prover från detta parti gör det svårt att kombinera med tänkbara anläggningar i närheten.

Möjliga ekonomibyggnader representeras av A65/66 och A42. De två stenläggningarna A42 respektive A66 uppvisar få fynd men samma markkemiska signatur. Det vill säga högt fosfatvärde och medelvärde eller lägre avseende MS. Däremot är båda värdena något förhöjda vid A65. Om även byggnaden tillhörande A42 är belägen väster om stenläggningen motsvaras den av ett relativt högt MS-värde och ett lågt fosfatvärde. Det skulle kunna tolkas som att A42 är platsen för hantverk medan A65 är ett fähus. Att stenläggningarna vid de båda ekonomibyggnaderna har höga fosfatvärden är då något motsägelsefullt. Möjligen ska det ses som att stenläggningarna i sig tenderar att ackumulera fosfater. Det är också viktigt att minnas att några grundstenar inte kunde påvisas vid A42. Kanske är detta istället ett mycket litet hus, exempelvis ett hönshus.

Norr om gårdshuset ligger en kallmurad jordkällare nedgrävd i moränhöjden, A39. Lagret under jordkällaren ger vid ¹⁴C-dateringen utslag från 1400- till 1600-talet. Medianen blir dock 1559 e. Kr. Eftersom kallmurade jordkällare i Västra Götaland främst verkar ha byggts i samband med potatisens intåg i Sverige under 1700-talet, är det troligaste att även denna jordkällare uppförts under 1700-talet. Dateringen som är tagen i botten på jordkällaren kan troligen hänföras till en röjningsfas.⁶¹

De två kulturlagren från bostadshuset, bottenlagret i jordkällaren och svedjelagret under röse KUL 10 är de enda händelser som säkert kan relateras till varandra såsom äldre respektive yngre. Det undre kulturlagret från bostadshuset och svedjelagret kan dateras till 1400-tals fasen och det övre kulturlagret samt bottenlagret från jordkällaren till återetableringsfasen under sent 1500-tal.

Om Spirhults tillkomst och historia

Som framgått av arkivstudien har inga skriftliga belägg om Spirhult hittats före 1636. Det arkeologiska materialet visar dock att dess historia är betydligt äldre. En sammanställning av dateringar för den historiska perioden visar på en anläggningsfas under första halvan av 1400-talet, se

⁶⁰ Swedberg & Håkansson 2023

⁶¹ Hajdu-Rafis 2017, Länsstyrelsen Västra Götaland

illustration 40. Den äldsta dateringen hänförs till ett kulturlager under bostadshuset vid Spirhult. Den näst äldsta till en grop i anslutning till huset.

Därefter finns två dateringar med medianvärde till andra halvan av 1400-talet, men osäkerhetsfaktorn täcker in hela 1500-talet och delar av 1600-talet. De hänförs till en härd, AU10, och ett kulturlager, A24, under ett odlingsröse. Brandlagret under röset indikerar ett uppodlingsskede. Sett till medianvärdet är dessa dateringar samtida men något senare än de första. Dessa dateringar kan tolkas som att de representerar ett etableringsskede.

Därefter finns fem dateringar från Spirhult, sex om vi räknar med A2 från L2022:3288, med ett medianvärde mellan 1553-1566. Osäkerhetsfaktorn för ¹⁴C-dateringar ger dock utrymme för att de är från såväl 1400- som 1600-tal. Troligen representerar de, precis som de äldsta dateringarna, ett skede. Speciellt intressant är att en av dateringarna daterar ett brand-/kulturlager under gårdshuset Spirhult, men över kulturlagret från 1400-talet. Att det undre kulturlagret från 1400-talet har bevarats så väl kan möjligen bero på att det stått ett hus här redan under etableringsfasen, som sedan flyttats, rivits eller förfallit under mellantiden, innan gårdshuset Spirhult uppförs vid återupptagandet av platsen. Två av de andra dateringarna är från svedjelager. Detta visar på ett återupptagande av Spirhult och kringliggande marker vid denna tid.

Torp under 15- och 1600-talen avsåg framför allt nybyggen på allmänningssmark, vilket då avser ny bebyggelse som efter ett antal år skattläggs som hemman. Under framför allt 1500-talet uppmuntrade statsmakten etablering av torp på allmänningar och utmarker, antingen på ny jord eller tidigare ödegårdar, med syfte att öka skatteunderlaget.⁶² Ett exempel på hur detta kunde gå till i området runt Spirhult återfinns i domboken från Binnebergs häradsrätt år 1633:

Efter salig höglovlig och högt ärad uti åminnelse hans kungliga majestäts nådiga brev och fullmakt till jägmästaren välbördige Erik Krabbe till Sunneby, kronans förbättrade nybyggda torp av öde och stubbemark tillåtas för skattebörd och skattemanna rättighet, efter vilken fullmakt nu har av tinget lagligen överlåtit för skattehemman efternämnda torp: Torkelsverk, Vattubäcken, Mossetorpet, Lunden.

⁶² Bäck 1992

*Nybygget Lunden kan inte högre prövas med skattläggning än bliva gott för ett lispund smör till gräsgäld.*⁶³

Enligt en karta över sätesgården Ingaruds ägor och underliggande gårdar från 1686, visas att Spirhult ligger placerat som något av en ö i allmänningen Russlingen, se *illustration 6*.⁶⁴ Russlingen upptas som en allmänning i tillägg till Äldre Västgöotalagen från medeltiden, men dess status som allmänning blev föremål för tvister mellan kronan och lokalbefolkningen under 1600-talet. Kronan ansåg vid denna tid att Russlingen bör anses som kronans mark och inte allmänning, och mycket tyder på att den i praktiken fungerade som kronopark under perioden fram till skogskommissionerna under 1680- och 90-talen då den kom att återfå sin status som allmänning.⁶⁵ Detta antyder att Spirhult har anlagts på vad som under 1500- och 1600-talen ansågs som kronans mark. Att gården under 1600-talets första hälft återfinns i Arvid Hanssons ägo bör inte ses som att denne varit delaktig i gårdens etablering, utan att han sannolikt fått gården som ett led av kronans gods- och ränteavsöndringar till adeln under denna tid.⁶⁶ Det innebar i korthet att ränterätten från gården gavs av kronan till en adelsperson. Detta förlopp stöds också av det faktum att Ingerud inklusive Spirhult blir föremål för reduktionen 1690.

Att Spirhult börjar kallas Kvistatorp på 1760-talet skulle kunna tala för en förändrad status. Det motsägs dock av uppgifter som lämnas vid Carl Christoffersson död. I bouppteckningen anges att han bebodde *torpet Carlstorp under kronoaugmentshemmanet Spirhult* vid sin död. I dödsboken anges han som *inhyses gift man vid Kvistatorp*. Medan husförhörlängderna från 1760-talet fram till hans död anger honom som *boende och brukare av Kvistatorp/Spirhult*. En viss förklaring ges av att husförhörlängden indikerar att änkan Anna och döttrar bor kvar, det vill säga de har vid Carls död troligen flyttat från Spirhult till torpet Carlstorp. Kanske i samband med dödsfallet eller när Carl blev sjuk. Familjen blev alltså avhyst från Spirhult på grund av arbetsoförmåga men Spirhult fortsätter som en skild skatteenhet med en ny brukare, Jacob

⁶³ Binnebergs häradsrätt 1633

⁶⁴ Lantmäteriet 1698

⁶⁵ Lycken & Smedegård 1991

⁶⁶ Gadd 2000

Illustration 44. Möjliga tolkningar av strukturer från medeltid och historisk tid, baserat på fyndförekomst och mark-kemiresultat. Den södra ekonomibyggnadens läge baseras på var den får plats mellan röjningsrösen och i anslutning till stenläggningen A42. Dess storlek vet inget om. CitP och MS-resultat motsäger dock inte att det stått en byggnad här. Den västra delen av den norra hägnaden är en spekuliation baserat på gränsen i CitP-halt. Bakgrundsbilden är ett montage av drönarbilder.

Andersson. En indikation på att det är vid Carls död som änkan flyttar till Carlstorp ges vid jämförelse av de två bouppteckningarna efter brukare av Spirhult där Carl haft ko, gris och får. Den senare brukaren, Maria Svensson, uppges ha haft två kor. Detta tyder på att bouppteckningen efter Carl ändå avser en brukare på Spirhult och inte en torpare. I sammanhanget bör det också noteras att torpet bär Carls namn, och stavning, och har inte hänvisats till i tidigare husförhörslängder.⁶⁷

Den andra förändringen av status som framkommer vid Carl Christoffersson död är att Spirhult då anges som ett *kronoaugmentshemman*. När det blir det och när det slutar vara det har vi inte kunnat klarlägga. Möjligen sker förändringen i samband med den korta tid Spirhult omfattades av reduktion på 1690-talet. Vid försäljning av Korstorp på 1830-talet anges Spirhult som *afhyste 1/4 Krono Skatte Hemmanet Spirhult*. Här är frågan om *afhyste* åsyftar den legala statusen eller brukare. Det vill säga avses här att hemmanet står utan brukare eller att den legala statusen har ändrats. Är det så att Spirhult då inte längre var ett *kronoaugmentshemman* utan säljs som ett skattehemman? Hänvisningarna till torp avser dock rimligen det eller de andra torp som finns namngivna under Spirhult. Spirhult har troligen under hela perioden varit ett skatte-/frälsehemman i någon form.

Fynden

Metallen

Fyra mynt från förundersökningen är daterade till 1600-talet och 13 till 1700-talet. Vid undersökningen hittades ytterligare två mynt daterade till 1600-talet, samt ett till 1806. Även fler fingerborgar, samt bokspännen, bleck och detaljer till klädedräkter som hyskor och knappar framkom. Knapparna har daterats till 1700–1930. Även det övriga materialet kan troligen relateras till 1700-talet och delvis vara samtida med skräddaren på Spirhult. Mantalslängderna visar att en skräddare bott på Spirhult under tidiga 1700-talet. Arkivsituationen medger tyvärr ingen möjlighet att fastslå hur länge. Kunskapen om fingerborgars typologi gör det inte möjligt att fastslå om dessa kommer från denna tid.

⁶⁷ Swedberg & Wigert 2022

Att notera är att de få metallfynd som framkom i den södra delen av undersökningsområdet utgjordes av bleck och beslag samt ett gångjärn, förutom ett antal knappar. Det skall kunna stödja tanken på att A42 är relaterad till en byggnad för hantverk, men den kan naturligtvis även tolkas som ett förråd eller redskapsbod.

Keramiken

Det finns keramiskt material från flera tidsperioder inom gårdstomten. Den tidigaste daterade keramiken är en askglaserad stengodsskärva av Siegburg-keramik typisk för Rhendalen under 1400-tal.⁶⁸ I övrigt utgörs en stor del av materialet av flintgods, yngre glaserat rödgods, lergods och benporslin med tyngdpunkt på 1600-tal till 1920. Den äldsta keramiken härstammar främst från ytan väster om bostadshuset. I sektion 22 finns tre gropar med diverse restmaterial från 16–1800-tal. Möjligen indikerar mängden fynd att här varit en aktivitetsyta, men ingen anläggning som skulle kunnat fungera som ugn för tillverkning och bränning av keramik har identifierats. Däremot finns det i sektionerna norr om denna ett antal dåligt förbrända rödgodsdelar. Ett antal grövre bitar av bränd lera och delvis rikligt med tegel som skulle kunna vara delar av en tegelugn ingår dock i fyndmaterialet. Dessa kan dock främst relateras till bostadshuset. Troligare är att det dåligt brända rödgodset är en andrasortering som kunnat inhandlas billigt. Att det har en annan fördelning över ytan än det äldsta daterade rödgodset är intressant. En spännande tanke är att detta gods representerar ett äldre skede, motsvarande 1400-talsfasen. När platsen röjts för återupptagande har detta deponerats och fyndspridningen representera denna händelse.

Osteologiskt material

Det går inte att säga särskilt mycket om den lilla mängd ben som hittats inom området mer än att det troligen tillagats någon form av fisk och kött under 1400-1600-talet, samt att det funnits svin, nöt och får/get på gården. Därutöver finns huggfragment på en kota från nöt, samt huggspår på ett rörben från ett stort däggdjur. Utifrån bouppteckningarna vet vi att det funnits ko, gris och får/get på gården. Fyndet återfinns främst söder om bostadshuset, och motsvarar kanske platsen för en avskrädeshög.

⁶⁸ Rosén 2024, muntligen

Datering

Resultatet visar att det finns en aktivitetsperiod runt 500 f Kr vid övergången från brons- till järnålder. Därefter kan vi notera en datering av en aktivitet under 1100-talet e Kr, cirka 100 meter sydost om Spirhult, troligen relaterad till järnhantering. Under 1400-talet kan vi belägga en röjningsfas och troligen bosättning på platsen. Under andra halvan av 1500-talet återupptas bosättningen, efter att ha legat öde, och gården fortsätter att vara bebodd fram till cirka 1915. Detta visar att Spirhults gårdstomt är äldre än det tidigaste skriftliga belägget från 1600-talet och att området under minst en period inte brukats.

Forskningspotential

I sin slutsats om de obesuttnas arkeologi säger Svensson, Hansson och Nilsson att den arkeologiska kunskapen om obesuttna, utsatta och marginaliserade människor trots det senaste decenniets intersektionella ambitioner är synnerligen begränsad. Bristen på forskningsresultat anges inte bero på att ämnet skulle vara oattraktivt, utan snarare för att etablerade metoder för att identifiera dessa människor under äldre tidsperioder saknas.⁶⁹ Undersökningen visar att Spirhult är en relativt välbevarad gårdsmiljö som belyser vardagsliv och potentiella försörjningsstrategier för småbrukare under senmedeltid och tidigmodern tid. Platsens många dateringar från Spirhults första brukningsfas under 1400-talet är också ovanliga. Det är främst under den senare delen av 1500-talet som nyetableringar av torp och gårdar sker, eftersom ödeläggelsen i digerdödens spår från slutet av 1300-talet innebar att många gårdar stod utan människor att bruka dem och det tog lång tid innan befolkningmängden återhämtat sig. Att Spirhult ser ut att anläggas under en period av ödeläggelse innebär att gården skulle kunna bidra med värdefull kunskap för att besvara frågor om småbrukares livsvillkor i Västra Götaland under en tid av kris.

Gårdstomten har också ett relativt stort keramiskt material för att vara en ensamgård. De flesta studier i keramik från medeltiden kommer från stadsarkeologi och större kultur- lager från kvarter eller storgårdar. En studie av Spirhults keramiska material skulle kunna göras

för att se om det går att genomföra en studie av ett mindre gårdskomplex med liknande resultat. Särskilt intressant är om det går att utläsa i keramiken hur Spirhult påverkats av etablerandet av Mariestad.

Det finns också mycket begränsad kunskap om fingerborgars typologi, vilket gör det svårt att fastslå från vilken tid dessa härstammar från. De många fingerborgarna från Spirhult skulle kunna utgöra en del i utvecklandet av en sådan.

⁶⁹ Svensson et al 2020

Vidare åtgärder

Undersökningen innebär att fornlämningen L2022:3286 är undersökt och borttagen. Inget skydd enligt KML kvarligg.

Resultaten från dateringar av lager under röjningsrösen, och andra strukturer visar att vissa av de kringliggande rösen kan ha en hög ålder och bör skyddas alternativt undersökas innan eventuellt borttagande.

Tidigare har Kulturlandskapet föreslagit att lämningar om möjligt bör bevaras inom planområdet som karaktärsskapande element som visar på områdets historia eftersom fruktträd, röjningsrösen, jordkällare och stenlagda partier har god potential att bli fina inslag i ett rekreativt område inom det planerade detaljområdet. Då flera av dessa element dock är undersökt och borttagna föreslår Kulturlandskapet att möjligen påkosta en utställning av fyndmaterialet som framkommit inom ramen för undersökningen i form av en frivillig kulturmiljökompensation. Utställningen skulle förslagsvis kunna visas hos någon lokal hembygdsförening.

Värdering av måluppfyllelsen

Innan undersökningen påbörjades hade uppdragsgivaren utsatt delar av fornlämningen för markningrepp. Bland annat raserades röjningsröset KUL22 och mycket av de underliggande strukturerna, *illustration 45*. Därigenom omöjliggjordes undersökning av själva bostadshuset och dess rums- respektive aktivitetsindelning.

Fältarbetet behövde avbrytas under hösten 2023 på grund av att tjälen gick ner i marken till 0,18 meters djup, vilket försvårar arbetet med att samla in arkeologiskt material avsevärt. Detta medförde att arbetet med fält, fynd och rapport förskjutits.

Inom ramen för denna undersökning har beslutet om att inledningsvis kombinera metall-detektorkartering med en markkemisk kartering för att hitta läget för gården gett lyckat resultat. Att genomföra en utökad detektorkartering och markkemisk kartering inom ramen för undersökningen har fungerat väl för att förstå gårdens inre struktur.

Illustration 45. Röjningsröset KUL 22 innan rasing. I bakgrunden syns enstaka stenar av A23 samt krikonhällen. Foto mot sydost.

Undersökningens fokus låg på spår av hantverksspecialisering samt byggnadsrester från en medeltida gårdstomt. Undersökning av odlingsrösen var inte inkluderade inom ramen för undersökningen. Men eftersom dessa skulle tas bort och flyttas av extern expertis för att tillvarata fridlysta groddjur, provtogs marken under odlingsrösen för att ytterligare bekräfta gårdens olika brukningsfaser. Resultaten från denna åtgärd visar på potentialen att undersöka rösen och provta underliggande markyta.

Det framkomna fyndmaterialet bestod till stor del av samma typ som vid utredningen steg 2 och förundersökningen, varför kostnad för ytterligare analys av fyndmaterialet, i samråd med Länsstyrelsen, viktades om för att i stället utföra fler naturvetenskapliga analyser för att bättre förstå Spirhults olika aktivitetsytor.

Några av de frågeställningar som sattes upp inför undersökningen har inte kunnat besvaras på grund av att resultaten från undersökning och arkivstudier inte har givit underlag för fördjupade studier. Dessa frågor rörde:

- Genusbaserat hantverk
- Keramiska studier
- Fingerborgars typologi
- Datering av ekonomibyggnader

Lagstiftning

Fornlämningar är skyddade enligt 2 kap i Kulturmiljölagen (KML) och genom miljöbalkens (MB) generella hänsynsregler, där stor vikt läggs vid hänsyn till kulturlämningar och kulturmiljöer. Ansökan om ingrepp i lämningar lämnas till länsstyrelsen.

För fornlämningar gäller att de förutom själva lämningen även omges av ett så kallat fornlämningsområde. Fornlämningsområdet utgörs av ett så stort område på marken (eller sjöbotten) som behövs för att bevara fornlämningen och ge den tillräckligt utrymme med hänsyn till dess art och betydelse. Fornlämningsområdets storlek avgörs av länsstyrelsen från fall till fall.

KML syftar till att skydda och vårda kulturmiljöer. Ansvaret för kulturmiljön delas av alla. Såväl enskilda som myndigheter ska visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön (KML kap 1).

Inom begreppet miljö i MB ryms även kulturmiljö. MBs hänsynsregler ställer krav på att undvika skador på områden och miljöer som inne-

håller kulturvärden (MB kap 1). Även övriga kulturhistoriska lämningar omfattas av det generella skydd för kulturmiljön som ges i MB. MB ger också möjlighet att ställa krav på att en verksamhetsutövare ska utföra kompensationsåtgärder för eventuell skada som uppstår (MB kap 2). En arkeologisk undersökning enligt KML är inte att betrakta som en kompensationsåtgärd i lagens mening.

Illustration 46. Vy över trädgården vid Spirhult. I förgrunden syns några stenar från hägnaden A16 och fruktträdet i södra delen av trädgården. I bakgrunden krikonhäcken och grävmaskinen vid röjningsröse KUL 22. Foto från förundersökningen, mot norr.

Källor

Litteratur

Bornfall Back, Anders	2018	<i>Torp och tull i tidigmoderna Hova: En arkeologisk undersökning av RAÄ-nr 61:1 och Hova 132, Fastighet 5:7, Hova socken, Gullspång kommun, västra Götalands län. Rapporter från Arkeologikonsult 2018:3063.</i>
Bäck, Kalle	1992	<i>Början till slutet: Laga skiftet och torpbebyggelsen i Östergötland 1827-65.</i> Borensberg: Noteria.
Forsell, Nils	1968	<i>Hassle Pastorat och Hasslerörs kommun: Några anteckningar om fem socknar i Vadsbo härad.</i>
Gadd, Carl-Johan	2000	”Landsbygden under 1700-talets första hälft.” I Janken Myrdal <i>Det svenska jordbrukets historia.</i>
Hajdu-Rafis, Ann-Charlott	2017	<i>Länge leve jordkällaren.</i> Länsstyrelsen Västra götaland.
Kulturlandskapet	2016	<i>Arkeologiskt kunskapsbyggnadsprogram 2016.</i> Kulturlandskapet rapporter 2016:6.
Lundahl, Ivar	1969	<i>Ortnamnen i Skaraborgs län: Del XI:1 Vadsbo Härad.</i> Lundequistska bokhandeln: Uppsala.
Lundahl, Ivar	1972	<i>Ortnamnen i Skaraborgs län: Del 1 Inledning.</i> Lundequistska bokhandeln: Uppsala.
Lycken, Lars-Erik & Smedegård, Stig Olof	1991	”Karl XI:s skogskommissioner och allmänningen Russlingen.” I <i>Västgötabygden.</i> Västergötlands hembygdsförbund.
Mascher, Catharina	2002	<i>Agrarhistorisk landskapsöversikt – Västergötland och Dalsland.</i> Länsstyrelsen Västra Götaland.
Nilsson, Pia; Hansson, Marin & Svensson, Eva	2020	<i>De obesuttnas arkeologi – människor, metoder och möjligheter.</i> Riksantikvarieämbetet.
Norrman, Maria	2016	<i>Arkeologisk utredning steg 1. Inför ombyggnad av väg E20 förbi Mariestad Berga, Hassle, Leksberg, Lyrestad och Mariestads socknar. Mariestads kommun, Västergötland.</i> Västergötlands museum rapport 2016:9.
Rosén, Christina	2008	<i>1000 år på Aplared: En gård i sjuhäradsbygden från medeltid till nutid.</i> Riksantikvarieämbetet UV Väst. Rapport 2009:15.
Rosén, Christina	2020	<i>Torparna på Tjuvkil: Ett 1800-talstorp på Orust. Arkeologisk undersökning, Västra Götalands län, Bohuslän, Orust kommun, Stala socken, Varekil 1:96, Stala 330.</i> Arkeologerna rapport 2020:39.
Stenman, Lennart	1998	<i>Rätten till land och vatten: Ur ett svedjefinskt perspektiv.</i> Karlstad.
Svensson, Eva; Hansson, Martin & Nilsson, Pia	2020	<i>De obesuttnas arkeologi – människor, metoder och möjligheter.</i> Riksantikvarieämbetet.
Swedberg, Stig & Wigert, Linda	2022	<i>Korstorp 2:1 m fl, Berga socken, Mariestads kommun, Västra Götalands län. Arkeologisk utredning steg 2: Gårdstomt, härdar, kokgrop och blästbrukslämning.</i> Kulturlandskapets rapporter 2022:14.
Swedberg, Stig & Håkansson, Olof	2023	<i>Berga L2022:3286 m fl, Mariestads kommun, Västra Götalands län. Arkeologisk förundersökning inom detaljplaneområde, Korstorp 2:1 m fl: Gårdstomt, boplat, härdar, fossil åker och fyndplats.</i> Kulturlandskapets rapporter 2023:3.
Welinder, Stig	1992a	<i>Människor och Landskap.</i> Societas Archaeologica Upsaliensis.
Welinder, Stig	1992b	<i>Människor och artefakter.</i> Societas Archaeologica Upsaliensis.
Welinder, Stig	2007	<i>Torpens Arkeologi.</i> Riksantikvarieämbetet.
Wienberg, Jes	2015	”Historical archaeology in Sweden – from the Middle Ages to Modernity”. I Svart Kristiansen, Mette; Roesdahl, Else & Graham-Campell, James (red) <i>Medieval archaeology in Scandinavia and beyond. History, trends and tomorrows: proceedings of a conference to celebrate 40 years of medieval archaeology at Aarhus University, 26-27 October 2011.</i>

Öbrink, Mattias	2009	<i>Källungeröd: En gård från medeltid med lämningar från bronsålder och järnålder. Arkeologisk slutundersökning Norum 36, 253, 305 och 306, Källungeröd 1;2, Norums socken, Stenungsunds kommun. Bohusläns museum rapport 2009:24.</i>
<i>Digitala källor</i>		
Kulturmiljöregistret	2025	Fornsök, https://app.raa.se/open/fornsok/
Boverket	2025	https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/kulturvarden/
Sveriges Geologiska Undersökning	2025	https://apps.sgu.se/kartvisare/kartvisare-jordarter-25-100.html
Informationskartan, Västra Götalands län	2025	https://ext-webbgis.lansstyrelsen.se/lsto_informationskartan/
Institutet för språk och ortnamnsforskning	2025	https://www.isof.se/namn/ortnamn/lar-dig-mer-om-ortnamn-i-sverige/vanliga-ortnamnselement
Mariestads Weckoblad	1830	https://www.oldnews.com/en/newspapers/sweden/skaraborg/mariestad/mariestads-weckoblad?tr_id=m_ceourzj6ds_d94as7g32k
Volvogroup, Samrådsunderlag	2023	https://www.volvogroup.com/se/about-us/Mariestad.html
<i>Analysrapporter</i>		
Calcagnile, Lucio	2024	<i>Radiocarbon dating.</i> Rif. CEDAD: 2024:0112.
Calcagnile, Lucio	2025	<i>Radiocarbon dating.</i> Rif. CEDAD: 2025:0087.
Danielsson, Erik	2024	<i>Vedartsanalyser på material från Västra Götalands län, Mariestad. L2022:3286. Spirhult, Korstorp 2:1. Vedlab rapport 23098.</i>
Östman, Sofi; Hristova, Ivanka & Eriksson, Samuel	2025	<i>Miljöarkeologiska analyser av prover från Spirhult, L2022:3286, Berga socken, mariestad kommun, Västergötland. Rapport nr. 2025-004.</i>
<i>Muntliga källor</i>		
Rosén, Christina (Arkeologerna)	2024	Fyndseminarium
Karlsson, Martin (Sveriges metallsökarförening)	2022	Bedömning av knappar
Brorsson, Torbjörn (KKS)	2022	Bedömnin av keramiskt material
Börjesson Liljas, Lisa (Kulturlandskapet)	2025	Gällande motstridiga uppgifter i kyrkoarkiven
<i>Kartor</i>		
Lantmäteriet	1877	Häradsekonomiska kartan 1877-82, RALJ112-53-15
Lantmäteriet	1773	Berga sockneskog, LMA-16-ber-1a
Lantmäteriet	1958	Ekonomiska kartan, RAKJ133-9D2h6o
Lantmäteriet	1698	Ägoavfattning Ingarud, LSA P8-7:1
<i>Arkiv</i>		
Landsarkivet Göteborg		Berga kyrkoarkiv, Volym A I:19
Landsarkivet Göteborg	1858	Mariestads kyrkoarkiv
Landsarkivet Göteborg	1608	Binnebergs Häradsrätt, Domböcker 1608-1611, 1633-1637
Landsarkivet Göteborg	1677	Advokatfiskalens arkiv, Skaraborgs län, EVII AAAA:53
Riksarkivet Göteborg		Avskriftssamlingen C16, häradsrätter
Riksarkivet Göteborg	1636	Jordeböckerna, Skaraborgs län 1636
Riksarkivet Göteborg		Bouppteckningar, Hasslerörs häradsrätt
Riksarkivet Göteborg	1709	Mantalslängder

Bilagor

Bilaga 1 - Enheter

Bilaga 2 - Anläggningar

Bilaga 3 - Fynd

Bilaga 4 - Analyserade prover

Bilaga 1 - Enheter

Bilaga 1 Grävenheter

Sektion nr	Längd (m)	Bredd (m)	Största djup (m)	Markslag	Område	Jordart	Beskrivning	Anl	Fynd	Prov	Kommentar
1	6	7	0,45	Åker	-	Sandig silt	Mörkt brun siltig sand ner till 0,4 m, därunder rödorange silt.	-	Ja	-	Glas, rödgods mest glaserat, kotand, porslin, ben, kvarts, spik och tegel.
2	5	6	0,35	Åker	-	Sandig silt	Mörkbrun siltig sand ner till cirka 0,35 m, därunder silt.	Ja	Ja	Ja	Flaskglas, rödgods mest oglaserat (del av fat), plastknapp, porslin, ben, tegel.
3	6	5	0,35	Åker	-	Sandig silt	Humös sand ner till 0,35, därunder sandig silt.	-	Ja	-	Ben, tand, rödgods hälften glaserad, glas, porslin, spik.
4	5	4	0,4	Åker	-	Sand	Siltig sand ner till 0,4 m, därunder sand. Omrört, fickor med mossor och gräs dyker upp i lagret ned till 0,2-0,3 m djup.	-	Ja	-	Rödgods hälften glaserade, porslin, en vinkelrät metallbit.
5	5	4	0,35	Åker	-	Sand	Sandig silt ner till 0,3-0,4 m, därunder sand. Omrört ner till cirka 0,15-0,2 m med fickor med gräs/mossa. Likt övrig yta finns fynd främst mellan 0,10-0,25 m djup. Fynd minskar med djup. Kolkonc intill stenar vid flera ställen.	Ja	Ja	Ja	Rödgods mest glaserat, porslin, glas, ben, del av kritpipa, glas.
6	5	4	0,35	Åker	-	Sand	Humös sand ner till 0,3 m, varviga stråk av sand 0,3-0,35 m, därunder sand från 0,35 m. Stänk av kol, främst fynd ner till 0,2 m djup.	Ja	Ja	Ja	Rödgods, glas, del av kritpipa.
7	5	4	0,35	Åker	-	Sand	Humös sand ner till 0,3 m, 0,3-0,35 m stråk av sand, därunder sand från 0,35 m.	-	Ja	-	Rödgods, glas, del av kritpipa.
8	5	4	0,35	Tomtmark	Trädgård	Sand	Humös sand ner till 0,3 m, därunder sand. Ytligt skada inom den N metern av sektionen.	-	Ja	-	Rödgods, glas, porslin, spik, ben/tand.
9	5	4	0,3	Tomtmark	Trädgård	Sand	Humös sand ner till 0,3 m, därunder sand. Ytligt skada inom den N metern av sektionen.	Ja	Ja	-	Rödgods, glas, porslin, spik, nit, möjligt skaff till redskap, ben.

Bilaga 1 - Enheter

Sektion nr	Längd (m)	Bredd (m)	Största djup (m)	Markslag	Område	Jordart	Beskrivning	Anl	Fynd	Prov	Kommentar
10	4	5	0,3	Tomtmark	Trädgård	Sand	Humös sand ner till 0,3 m, därunder sand. Utom i Ö där sten- och trädrad i kanten trängs med eldanläggning i V, trångt för skopan, därför bara 0,2 djup här. Mycket sten i olika storlekar över ytan.	Ja	Ja	-	Spik, glas, rödgods, ben.
11	4	1,5	0,3	Tomtmark	-	Sandig silt	Omrört i N och V, intill 0,2 m djupt. Humös sand 0,20-0,25 m, därunder siltig sand.	Ja	Ja	-	Rödgods, glas, porslin, ben.
12	5	5	0,35	Tomtmark	-	Sand	Omrört 0,1-0,2 m i hela sektionen, därunder sand.	Ja	Ja	-	Endast metallfynd (detektering).
13	5	4	0,7	Tomtmark	-	Sand	Humös silt, omrört med gräs återkommande ner till 0,6 m djup. I Ö sand från 0,7 m. I V block, även dessa möjligen flyttade.	-	Ja	-	Enstaka porslin, rödgods och ben.
14	5	4	0,25	Tomtmark	Trädgård	Sand	Humös silt ner till 0,25, därunder sand. En del sten i SV.	-	Ja	-	Rödgods, glas, porslin.
15	5	6	0,3	Tomtmark	Trädgård	Sand	Humös silt ner till 0,3 m, därunder sand. Någon sten.	Ja	Ja	-	Rödgods, porslin, glas.
16	5	6	0,35	Tomtmark	-	Sandig silt	Homogen humös sand med färre stenar än tidigare, dessa kommer främst fram på cirka 0,3 m djup i undergrund. Sparsamt med fynd.	-	Ja	-	Glas, rödgods.
17	4	5	0,2	Tomtmark	Söder om stenhägnad A23	Sandig silt/lera	Humös sand, lucker och fyndrik i NV hörnet och kompakt lerig i SO hörnet. Mycket rötter och sten.	Ja	Ja	-	Metall, rödgods, ben, porslin främst i NV.
18	6	4	0,2	Tomtmark	-	Siltig lera	Humös mörkbrun silt ner till 0,4 m, därunder gulbrun siltig lera. Enstaka stora stenar.	-	-	-	-
19	6	6	0,3	Tomtmark	-	Grusig silt	0-0,3 m mörkbrun silt, därunder rödbrun grusig silt. Kvarliggande jordfast block centralt, 1 x 0,8 m stort.	-	Ja	Ja	Porslin, rödgods, lergods.
20	5	3	0,2	Tomtmark	-	Siltig lera	0-0,2 m mörkbrun silt, därunder ljusgrå siltig lera. Stenblock och mer grusigt i SV.	-	Ja	-	Rödgods.

Bilaga 1 - Enheter

Sektion nr	Längd (m)	Bredd (m)	Största djup (m)	Markslag	Område	Jordart	Beskrivning	Anl	Fynd	Prov	Kommentar
21	5	4	0,4	Tomtmark	-	Sand	Mörkbrungrå sandig silt ner till 0,3 m, därunder rödorange sand.	-	Ja	-	Rödgoods, glas, ben.
22	6	4	0,3	Tomtmark	-	Sand	Mörkbrun sandig silt ner till 0,3 m, därunder rödorange sand.	Ja	Ja	Ja	Fragment av rödgoods, porslin, glas, kritpipa, ben.
23	8	5	0,45	Tomtmark	Trädgård	Sand	Mörkbrun sandig silt ner till 0,35 m, mer kompakt än tidigare, därunder rödorange sand. Fynd främst ner till 0,25 m. Två större block kvarligger i mark.	-	Ja	-	Glas, porslin, rödgoods, kritpipa, tand, plattformskärna.
24	8	5	0,45	Tomtmark	-	Grusig sandig silt	0-0,3 m grå grusig sandig silt, därunder röd sandig silt. Påfallande fyndfattigt.	Ja	Ja	-	Glas, rödgoods.
25	6	4	0,2	Tomtmark	-	Grusig sandig silt	0-0,2 m sandig silt, därunder rödbrun grusig silt. Riktigt med sten upp till 0,8 m i diam. Relativt fyndtomt. Röse centralt, kolfläck i sektion N och S om röse.	Ja	Ja	-	Ben, glas, rödgoods, porslin, kritpipa.
26	5	4	0,4	Tomtmark	Trädgård	Sand	Mörkbrun sandig silt ner till 0,3 m, därunder rödorange sandig undergrund.	Ja	Ja	-	Främst glas och rödgoods, enstaka ben, porslin, spik, taktegel.
27	4	5	0,3	Tomtmark	Trädgård	Sandig silt	Humös mörkbrun sandig silt ner till 0,25 m, därunder rödorange sand. Djupare tag vid avbaning genom förnan pga frusen mark, ca ner till 0,08 m dj.	Ja	Ja	Ja	Rödgoods, glas, porslin, kritpipa.
28	12	4	0,3	Tomtmark	Trädgård	Sandig	0-0,25 m mörkbrun humös sandig silt, därunder rödorange sand. Förnan frusen ner till minst 0,08 m.	-	Ja	Ja	Rödgoods, ben, glas, porslin, hästsko, spik, taktegel - jämt fördelat i matjord.
29	7	3	0,15	Tomtmark	Byggnad?	Sandig silt	Mörkgrå humös silt under stenar, i botten rödbrun sand med siltinslag. Tydlig skillnad mellan Ö och V. Mycket humös jord mellan stenar i V	-	-	Ja	A15 inte byggnad? flera olika högar med odlingssten?
30	5	3	0,3	Vall	-	Grusig sand	0-0,25 m humös sand, därunder grusig sand.	Ja	Ja	Ja	Lerpipa, glaserat rödgoods.
31	5	3	0,35	Vall	-	Grusig sand	0-0,35 m humös sand, därunder grusig sand.	Ja	Ja	Ja	Endast metallfynd (detektering).
32	5	3	0,35	Vall	-	Grusig sand	0-0,25 m humös sand, därunder grusig sand. I Ö delvis omrörda lager.	Ja	Ja	Ja	Porslin, glas, rödgoods.

Bilaga 1 - Enheter

Sektion nr	Längd (m)	Bredd (m)	Största djup (m)	Markslag	Område	Jordart	Beskrivning	Anl	Fynd	Prov	Kommentar
33	5	3	0,4	Vall	-	Grusig sand	0-0,25 m humös sand, därunder grusig sand, i Ö mycket omrört.	Ja	Ja	Ja	Porslin, rödgods, glas. Ej intaget ben.
34	6	3	0,3	Vall	-	Grusig sand	0-0,25 m humös sand, därunder grusig sand, omrörda lager i SO.	Ja	Ja	Ja	Endast metallfynd (detektering).
35	5	3	0,3	Vall	-	Grusig sand	0-0,25 m humös sand, därunder grusig sand, omrört i V delen.	-	Ja	Ja	Rödgods, glas.
36	5	3	0,3	Vall	-	Grusig sand	0,25 m humös sand, därunder grusig sand.	-	Ja	Ja	Endast metallfynd (detektering).
37	5	3	0,35	Tomtmark	-	Grusig sand	0-0,25 m humös sand, därunder grusig sand. I den V delen är lager störda. Anläggning i form av spisiröse i detta parti, även det troligen skadat.	Ja	Ja	Ja	Glas.
38	4	2,5	0,3	Tomtmark	-	Grusig sand	(Enhet grävd under hösten i samband med undersökning av A41, varför beskrivning saknas.)	Ja	-	Ja	
39	5	4	0,4	Tomtmark	-	Grusig sand	0-0,05 m förna, 0,05-0,3 m humös sand, därunder sandigt grus. Upptagen för att undersöka anl 42 och 48.	Ja	-	Ja	
40	4	3,5	0,2	Vall	Ö om A23, under A50	Grusig sand	Främst grusig finsand, något mer lerigt i S delen.	Ja	Ja	Ja	Taktegel, glas.
41	3	2	0,2	Åker	Ö om A23	Sand	0-0,05 m grässvål, 0,05-0,13 m humös sand, därunder gulaktig finsand. Fynd framkommer på 0,05-0,1 m djup. Sparsamt med fynd.	-	Ja	-	Rödgods, tegel, glas.
42	4	3,5	0,4	Åker	Ö om A23	Sand	Humös sand ner till 0,15 m, därunder fin sand. Två stenar intill 0,25 m stora framkommer i undergrund, annars väldigt homogent. Stenar från A42 och A48 ligger i sektionens SV hörn, därav sektionens form.	-	Ja	-	Rödgods, taktegel.
43	5	5	-	Tomtmark	-	Grusig sand	I NV tydligt omrört, i SO del av ev spisiröse. Några ev grundstenar sparade. Bottenlager av grusig sand. Svårt att avgöra insitu stenar från andra.	Ja	Ja	Ja	Endast metallfynd (detektering).

Bilaga 1 - Enheter

Sektion nr	Längd (m)	Bredd (m)	Största djup (m)	Markslag	Område	Jordart	Beskrivning	Anl	Fynd	Prov	Kommentar
44	5	3	0,3	Vall	-	Grusig sand	0-0,25 m humös sand, därunder grusig sand. En anl i S, stenar på ömse sidor av anläggningen.	Ja	Ja	Ja	Glas, rödgods.
45	5	2	0,2	Åker	Ö om A23	Sand	Humös sand ner till 0,15 m, därunder homogen finsand. Fynd framkommer ner till 0,13 m djup. Något mer stenigt i N hörnet (totalt stenar intill 0,10 m stora). Möjlig öppning i stensträng in till A42, därav underlig sektionsform.	-	Ja	-	Rödgods, tegel och glas.
46	4	3	0,3	Vall	-	Grusig sand	0-0,25 m humös sand, därunder grusig sand, några större block.	Ja	-	Ja	
47	4	3	0,3	Vall	-	Grusig sand	Omgiven av andra redan upptagna sektioner, ingen profil, men ingen avvikande observation heller.	-	Ja	Ja	Endast metallfynd (detektering).
48	5	3	0,8	Vall	Slänt Ö om hus	Grusig sand	0-0,25/0,8 m humös sand, därunder grusig sand. Mycket fynd, intill stenrad KUL 23.	-	Ja	Ja	Endast metallfynd (detektering).
49	7	7	0,25	Vall	-	Grusig sand	0-0,2 m humös sand, därunder grusig sand.	Ja	Ja	-	Endast metallfynd (detektering).
50	4	1,5	0,3	Åker	Ö om A23	Sand	Humös sand ner till 0,13 m, därunder sand. Fynd intill stora stenar inom sektion, särskilt i SV hörn intill ev öppning mot A42. Fynd 0-0,13 m.	-	-	-	
51	5	2,5	0,25	Vall	Byggnad?	Sand	0-0,1 m humös sand, därunder vidtar lite tätare med sten, under odlingssten. I botten sand. Till stor del upptagen under stenmur/odlingssten	-	-	Ja	
52	2	2	0,2	Vall	Passage till byggnad?	Sand	0-0,15 m humös sand relativt stenfri, därunder sand.	-	-	Ja	
53	2	2	0,2	Vall	Inne i ev fähus	Sandig silt	Mörkgrå humös silt under stenar, i botten rödbrund sand med siltslag.	-	-	Ja	

Bilaga 1 - Enheter

Sektion nr	Längd (m)	Bredd (m)	Största djup (m)	Marks lag	Område	Jordart	Beskrivning	Anl	Fynd	Prov	Kommentar
54	4	5	0,35	Vall	O om terrasskant (A23), husgrund	Sand	Humös sand ner till 0,3 m, därunder grusig sand. I den humösa sanden framkommer ett antal större stenar (intill 0,6-1 m stora). V om stor flat central sten kommer ett tjugotal sten intill 0,15 m stora, packad jord runtom och porslin (farstu?). Tomt på sten O om centralt block. Möjlig husgrund.	Ja	Ja	Ja	Rödgods, glas, porslin.

Bilaga 2 - Anläggningar

Bilaga 2 Anläggningar

Anl nr	Typ	Hemvist	Form yta	Beskrivning	Undersöknings-status	Kommentar
23	Hiägnad	Tidigare KUL23	-	Hiägnad, uppdelad i fyra sektioner, som täcker en längd av 40 m (huvudsakligt NO-SV) och i allmänhet 0,3 m hög, sten i 1-2 lager.	Ej undersökt	Anläggningen avgränsar förmodligen trädgård/hustomt från odling/betesmark.
25	Härd	Sektion 2	Avlång	Oregelbundet avlångt stråk av mörk jord med synliga kolbitar. 1,6 x 0,5 m (O-V), 0,2 m djup. Fyllning av humös silt med inslag av kol och några skärvstenar. V-formad botten.	Delundersökt	Troligen skadad av plöjning.
26	Grop	Sektion 5	Oval	Oval mörk fläck med ett antal stenar, intill 0,2 m stora, i Ö delen, mindre sten i fyllning. 1,2 x 0,8 m (NO-SV), 0,4 m djup. Fyllning av varviga lager av mörkbrun humös sand med inslag av ljusare sandfickor och kolkoncentrationer. Skålformad botten.	Delundersökt	Rödgoods, porslin och ben i fyllning.
27	Grop	Sektion 6	Oval	Oval mörk fläck med inslag av kol i Ö. 1,4 x 1 m (O-V), 0,2 m djup. Fyllning av humös sand med inslag av kol, V-formad botten i V, planar ut i Ö.	Delundersökt	Rödgoods. Ev härd pga kol och missfärgad sand.
28	Grop	Sektion 9	Oval	1 x 0,8 x 0,35 m stor. Fyllning humös sand homogen. Ett fåtal fynd. Skålformad botten.	Delundersökt	Rödgoods, kritpipa, bössflinta samt porslin i fyllning.
29	Kokgrop	Sektion 10	Oval	Mörk fläck med ojämna kanter samt skärvsten i S. 1,3 x 1 m (N-S), 0,25 m djup. Fyllning av sotig sand, stora kolbitar och ett tjugotal skärvstenar mellan 0,05-0,2 m stora. Skålformad botten.	Delundersökt	Ytliga fynd av rödgods, porslin, lera och kritpipa.
30	Kokgrop	Sektion 10	Oregelbunden	Större diffus mörk fläck med inslag av kol. 2,8 x 2 m (NV-SO), 0,2 m djup. Rikligt med kol och skärvsten mot botten. Plan botten.	Delundersökt	Rödgoods, porslin, glas, ben och kritpipa.
31	Härd	Sektion 11	Oval	Oval kolkoncentration med enstaka skärvstenar. 0,6 x 0,2 m (NO-SV), 0,12 m djup. Fyllning av humös sandig silt med inslag av kol. En eldpåverkad sten, 0,08 m stor, centralt i anl. Stenarna i kanterna verkar inte vara eldpåverkade. Skålfärdad botten.	Delundersökt	Inga fynd.
32	Härd	Sektion 12	Oval	Oval kolkoncentration med en flat sten, 0,2 m i diam, centralt inom anläggning. 0,5 m i diam, 0,15 m djup. Rikligt med kol och ett antal skärv stenar, intill 0,05 m stora, i fyllningen. Skålformad botten.	Delundersökt	Inga fynd.

Bilaga 2 - Anläggningar

Härd 25, tvärprofil mot syd.

Grop 26, notera de varviga lagren, profil mot norr.

Grop 27, med stora stenar intill, översikt mot nordväst.

Grop 28, med homogen fyllning, profil mot ost.

Kokgrop 29, profil mot sydost.

Kokgrop 30, profil mot nordost.

Härd 31, profil mot norr.

Härd 32, profil mot nordväst.

Bilaga 2 - Anläggningar

Anl nr	Typ	Hemvist	Formyta	Beskrivning	Undersöknings-status	Kommentar
33	Grop	Sektion 15	Rund	Rund ljusgrå mörkfärgning. 1,2 m i diam, 0,25 m djup. Stenar, upp till 0,25 m i diam, i fyllningen, de största längs kanterna. Plan botten som rundar av uppåt ändarna.	Delundersökt	Glas och rödgods.
34	Stensträng	Sektion 17	-	Stensträng, 4 x 0,8 m (NO-SV), 0,25 m hög, bestående av ett tjugotal stenar, intill 0,25 m stora, i ett lager. Avgränsar ett sandigt fyndrikt parti i V från lerigt fyndtomt parti i O.	Ej undersökt	Stensträngen separerar fyndförekomst och CitP-halt.
35	Grop	Sektion 11	Oval	Oval homogen form. 1,2 x 0,8 m (NV-SO), 0,3 m djup. Fyllning av homogen mörk silt. Skålformad botten.	Delundersökt	Fragment av kritpipa, porslin, rödgods, ben i fyllning.
36	Röjningsröse	Sektion 19	Rund	Rund hög med röjningssten. 4,3 m i diam, 1 m hög. Bestående av 2-3 lager röjningssten, 0,3-0,8 m stora.	Undersökt	Möjligen stendump.
37	Utgår	Tidigare KUL 20	-	Oval flack stenhög med modern dumpsten. 8,5 x 6 (NO-SV), 0,7 m hög. Bestående av ett lager sten, 0,3-0,7 m stora.	Undersökt	Stendump.
38	Grop	Sektion 22	Oval	Grop, 1 x 0,8 m (O-V), 0,2 m djup. Fyllning av mörkbrun sandig silt, något kompakt. Mot botten framkommer sten, ca 0,3 m i diam.	Delundersökt	Glas, porslin, rödgods, kritpipa och ben.
39	Husgrund, historisk	Tidigare KUL 21	Rektangulär	Jordkällare, 3,5 x 1,5 m (N-S), 1,4 m djup. Väggarna består av kallmurad sten blandad med naturligt berg. Delvis rundad jordhög, 1-2 m, runtom den kallmurade konstruktionen; har troligen varit delvis övertäckt med jord. Botten består av ett lager sten i S, i N kompakt jord, ca 0,05 m djup.	Delundersökt	Framkom under röjningsröse/stendump, KUL 21.
40	Röjningsröse	Sektion 25	Rund	Rund flack koncentration av sten, 2,5 m i diam, 0,3 m hög. Bestående av 1-2 lager natursten intill 0,4 m stora. Rikligt med taktegel i N delen.	Delundersökt	Porslin, rödgods och kritpipa. Taktegel framkom delvis under stenar.
41	Röjningsröse	Sektion 38	Oval	Tydligt uppbyggt röse. 5 x 3 m (NO-SV), 1,2 m hög. Består av sten, upp till 0,2 m diam, i 4-5 varv, samt större sten upp till 0,9 m diam, enstak större block mot botten. Mossbeklädd.	Undersökt	Inga fynd.
42	Stenlagd yta	Sektion 24	Rektangulär	Stenlagd yta, 2,5 x 1,5 m stor (NV-SO), av stenar lagda med flata sidan upp, 0,3-0,9 m stora. Under stenar finns humös grusig sand med kol.	Undersökt	Stenläggning går eventuellt in under hägnad A23 och A48 men förhållandet är oklart.
43	Härd	Sektion 26	Rund	Flammig kolpåverkad sand. 2 x 2 m stor, 0,1 m djup. Linser med sand och kol och eldpåverkad sand i fyllningen. I V delen av anläggningen sex stenar som omgärdar en, 0,25 m djup, grop med kolhaltig sand.	Delundersökt	Porslin och rödgods.

Bilaga 2 - Anläggningar

Grop 33, möjligen finns en liten grop/aktivitetsyta intill till höger om anläggningen, profil nordost.

Stensträng 34, troligen botten av en hägnad med tydlig åtskillnad på marklager väst respektive öst om, foto mot söder.

Grop 35, profil mot söder.

Grop 38, med homogen fyllning, profil mot nordost.

Jordkällare 39, med framrensat bottenlager, foto mot norr.

Bilaga 2 - Anläggningar

Anl nr	Typ	Hemvist	Form yta	Beskrivning	Undersöknings-status	Kommentar
44	Sot- och kol-koncentration	Sektion 25	Rund	Sot- och kol-koncentration, 0,3 m i diam, 0,1 m djup. Fyllning av sotfärgad sand. Skålad botten.	Delundersökt	I anslutning till A40. Fyndtom.
45	Röjningsröse	N om sektion 50	Oregelbunden	Röjningsröse, 7 x 3 m stor (NO-SV), 0,5 m hög. Stenar 0,2-0,7 m stora i 1-3 lager.	Ej undersökt	Odlingssten intill terrasskant och i slänt ned mot ost. Fyndtom.
46	Röjningsröse	Sektion 50	Oval	Röjningsröse, 3 x 2 m (NO-SV), 0,6 m högt. Stenar 0,2-0,5 m stora i 1-2 lager.	Ej undersökt	Tydlig gräns mot A45. Fyndtom
47	Kokgrop	Sektion 27	Oval	Kol, skärvsten och humös sand. 1,7 x 1,2 m (NV-SO), 0,4 m djup. Anläggningen är tvådelad: Kokgrop i N: 0,6x0,6 m stor, 0,25 m djup. I fyllningen mkt kol, enbart små skärvsten ca 1 liter. IS: 1 x 1 m stor, 0,4 m djup. Stor grop med varviga kolhaltiga sandlager.	Delundersökt	Porslin och kritpipa.
48	Röjningsröse	Sektion 39	Oval	Röjningsröse, 2,5 x 2 m (Ö-V), 0,4 m hög. Bestående av sten, 0,1-0,5 m stor. Koncentration av knytävsstora småstenar SV-centralt i röse. Mellan stenar humös sand. Kraftigt överväxt av nässlor, hundkex och taggväxter vid undersökning.	Undersökt	Fyndtomt.
49	Röjningsröse	Ö om Sektion 51	Oval	Röjningsröse, 4,8 x 3,8 m stor (N-S), 0,3 m hög. Bestående av sten, 0,1-0,6 m stora, i 1-2 lager. I S ett stort block, 1,5 x 1,2 m stort, rimligen ditlagt i sen tid.	Undersökt	Fyndtomt.
50	Röjningsröse	Sektion 40	Oregelbunden	Röjningsröse, 5,7 x 2,6 m (NV-SO), 1,3 m hög. Sten i 2 lager. Övre lagret av stora stenar intill 0,3-0,8 m. Undre lagret av mindre och mer runda stenar, intill 0,2 m stora. Det undre lagret blandat med taktegel.	Undersökt	Sand N om och lera S om.
51	Grop	Sektion 22	Oval	Grop, 0,6 x 0,5 m stor, 0,2 m djup. Fyllning av grå humös sand med enstaka kolbitar. Rund botten.	Delundersökt	Rödgoods och ben.
52	Grop	Sektion 22	Oval	Grop, 1 x 0,8 m stor (NV SO), 0,2 m djup. Fyllning av grå siltig sand med upp till 40 % sten 0,05-0,3 m stor, varav enstaka är skärviga. Skålad botten.	Delundersökt	Oklar begränsning i SO pga tjäle. Fynd keramik, ngn kolbit.
53	Kokgrop	Sektion 4	Oval	Kokgrop, 0,5 x 0,35 m stor (NO-SV), 0,15 m djup. Svagt skålformad profil. Fyllning av brun sand, rikligt med kol, stora bitar ytligt, mindre bitar ner till 0,13 m djup. 18 skörbrända stenar intill 0,07 m stora ytligt och i fyllning.	Delundersökt	Framkommen anläggning efter fältuppehåll.

Bilaga 2 - Anläggningar

Röjningsröse 40, foto mot norr.

Röjningsröse 41, foto mot väst.

Stenlagd yta 42, mätstången ligger på A23 varför anläggningen ligger inne i det som definierats som trädgård men i anslutning till betes/odlingsmark, foto mot söder.

Härd 43, vid stenarna i bildens mitt finns en 0,25 meter djup grop, foto mot öst.

Röjningsröse 45, A23 anlagt i betes/odlingsmark. A23 kan anas i bakgrunden där arkeologer undersöker anläggningar i trädgården, foto mot sydväst.

Röjningsröse 46, Olofrensar fram A42 i bakgrunden, foto mot väst.

Kokgrop 47, tvådelad anläggning, med mycket kol i den ena delen och mer skärvsten i den andra, profil mot nordost.

Röjningsröse 48, upplagd vid fruktträdet. Under presenningen ligger A42 och väntar på undersökning, foto mot öst.

Bilaga 2 - Anläggningar

Anl nr	Typ	Hemvist	Formyta	Beskrivning	Undersöknings-status	Kommentar
54	Grop	Sektion 32	Oval	Grop, 1,2 x 0,8 m stor (NO-SV), 0,1 m djup. Fyllning av homogen grusig sand	Delundersökt	Fyndtom.
55	Härd	Sektion 31	Oval	Sand och kol, något diffusa kanter. 0,6 x 0,35 m (N-S), 0,1 m djup. Rikligt med kol ner till 0,03 m, därunder sotig grå sand ner till 0,1 m. Avgränsas något i botten av stenar (intill 0,15 m stora). Botten närmast plan.	Delundersökt	Möjlig arbetsyta/aktivitetsplats.
56	Grop	Sektion 30	Oval	Grop, 0,7 x 0,4 m stor, 0,2 djup. I N är en sträng av kol som går ut från anl mot schaktkant. I NO är några uppspruckna granitstenar utanför anl. Fyllning av homogen sand, enstaka kol. Skålad botten.	Delundersökt	Avfallsgröp?
57	Grop	Sektion 30	Rund	Grop, 0,6 m i diam, ca 0,05 m djup. Fyllning av sand med småsten/grus samt ett tiotal stenar, intill 0,05 m stora. Ojämn botten.	Delundersökt	Två kolbitar, ytligt.
58	Husgrund, historisk	Sektion 37	Rektangulär	Rest av spisröse, 2,8 x 2,2 m (NO-SV), 0,6 m hög. I NO är platta stenar i samma nivå på rad mot S. Utanför raden är åt N och O mindre stenar i en krökt form. I övrigt består anläggning av sten, 0,05-0,5 m i diam, med grus mellan. Skörbrända stenar, kol, tegel och lera.	Undersökt	Rest av spisröse, under stenlager finns ett kulturlager. Skilt från detta av sand finns ytterligare ett kulturlager under detta.
59	Kulturlager	Sektion 34	Oregelbunden	Lager, 1,5 x 1,2 m stor, 0,15 m djup. Partier med humös sand, delvis kolbemängda. Anl avgränsas av ett antal lite större stenar. Ett fåtal skärvstenar. Mellan stenar, centralt i anläggning, kol ned till 0,15 m dj, i övrigt grusig sand.	Delundersökt	Sönderplöjd anläggning? Stenarna del av struktur?
60	Röjningsröse	Sektion 20	Avlång	Stenrad, 7 x 2 m (NO-SV) och 0,3 m hög. Bestående av 0,3-0,8 m stora stenar. De största på en rad med två större ansamlingar i var ände.	Ej undersökt	Stenrad för odling, hägnadrest?
61	Grop	Sektion 44	Oregelbunden	Grop, 1,2 x 1,1 m stor. Fyllning av humös sand med sten och kol. Tre stora och två mindre stenar i mitten med kol kring.	Ej undersökt	Ev härd.
62	Grop	Sektion 44	Rund	Grop, 1 x 1 m stor. Fyllning av humös sand med enstaka stenar och kol.	Ej undersökt	
63	Hägnad	Sektion 44	-	Stenrad, 2,5 x 0,3 m, 0,15 m hög. 0,15-0,3 m stora stenar. En sten bortschaktad i raden.	Ej undersökt	Möjligen någon form av hägnad.

Bilaga 2 - Anläggningar

Röjningsröse 49, med ett stort block som säkert lagts upp i modern tid, i bakgrunden en stendump, foto mot sydväst.

Röjningsröse 50, med fruktträd och A23 i bakgrunden, foto mot norr.

Grop 51, homogen fyllning, profil mot syd.

Grop 52, profil mot nordost.

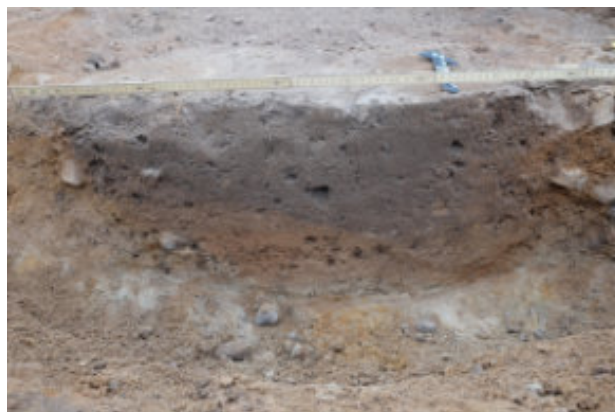
Kokgrop 53, mycket skärvsten och relativt lite kol, profil mot sydost.

Grop 54, homogen fyllning, profil mot nordost.

Härd 55, foto mot väst.

Grop 56, foto mot norr.

Bilaga 2 - Anläggningar

Grop 57, foto mot väst.

Spisröse 58, profil genom röset med de undre kulturlagren och sandlinser, profil mot nordost.

Kulturlagerrest 59, område med humös sand och kol omgiven av mindre stenar, översikt mot nordost.

Röjningsröse 60, i form av en rad med stenar upplagda i vardera änden (raserad hägnad?), foto mot sydost.

Bilaga 2 - Anläggningar

Anl nr	Typ	Hemvist	Formyta	Beskrivning	Undersöknings-status	Kommentar
64	Grop	Sektion 46	Rund	Grop, 1,2 x 1,2 m stor. Fyllning av humös sand med kol, enstaka sten.	Ej undersökt	
65	Husgrund, historisk	Sektion 54	Rektangulär	Husgrund, 3,8 x 2,5 m (O-V), 0,15 m hög. Mer kompakt humös sand mellan stenar, lucker humös sand utanför. Fynd framkommer i stenraderna, ej mellan dessa (inom ev hus).	Delundersökt	Fähus?
66	Stenlagd yta	Sektion 54	Oregelbunden	Stenlagd yta, 2,0 x 0,9 m stor (O-V), i ett lager. Bestående av 13 något flata stenar, 0,2-0,4 m stora. Humös sand mellan stenar.	Delundersökt	Ev husgrund/stenlagd yta.
67	Sot- och kol-koncentration	Sektion 49	Oregelbunden	Sot- och kol-koncentration, 2,2 x 2 m (N-S). Fyllning av sand, kol, rel mycket sten upp till 0,4 m i diam.	Ej undersökt	

Hägnad 63, stenar på rad, raserad hägnad, foto mot öst.

Husgrund 65, syllstenar till byggnad, foto mot öst.

Stenlagd yta A66, direkt öster om syllstenar till A65, foto mot söder.

Bilaga 3 Fyndlista

Fyndlista. Fastighet Korstorp 2:1, L2022:3286, Berga socken, Mariestads kommun, Västra Götalands län. Projekt nr 23168 AUN. Inga fynd har tillvaratagits eller konserverats.

Fynd nr	Material	Sakord	Undertyp	Hemvist	Anl	Antal	Vikt (g)	Kommentar	Datering	Färg
1	Glas	Flaskglas	-	Sektion 1	-	3	40	-	-	Brun, grön
2	Glas	Hushållsglas	-	Sektion 1	-	4	7,5	-	-	Blå, grön, klar
3	Glas	Fönsterglas	-	Sektion 1	-	2	0,6	-	-	Grön
4	Lera	Kritpipa	Del av huvud och skaft	Sektion 1	-	2	0,8	1 fragment huvud, 1 fragment övrig	-	-
5	Kvarts	Avslag	-	Sektion 1	-	1	1,9	-	-	-
6	Keramik	Porslin	-	Sektion 1	-	10	10	Samtliga bitar med vit dekor, samt 1 bit med blå dekor, och 1 bit genomskinlig glasyr	-	-
7	Keramik	Rödgods	Botten, mynning, hank, handtag, buk	Sektion 1	-	21	87	1 botten, 1 mynning, 1 hank, 1 del av handtag, 1 buk. Rikligt med tydlig dekor på flera bitar	-	-
8	Ben	Kindtand, molar, bränt benfragment	-	Sektion 1	-	3	26	1 kindtand nr 3 i överkäke från nöt (vänster sida) samt en fragmenterad molar i underkäke från får, ett oidentifierat bränt benfragment	-	-
9	Metall	Blyplomb/blykula	-	Sektion 1	-	1	-	-	-	-
10	Metall	Knapp	-	Sektion 1	-	1	-	Förgylld knapp	-	-
11	Glas	Glas	-	Sektion 2	-	3	7,2	-	-	Grön
12	Keramik	Porslin	Mynning	Sektion 2	-	2	3	1 möjlig mynning	-	Blåvit dekor
13	Keramik	Rödgods	-	Sektion 2	-	10	88	Rikligt med tydlig dekor. Gropintrycket (hemring) på 1 stor bit från fat vanligt från 1600-tal och framåt.	1600-tal	-
14	Lera	Kritpipa	-	Sektion 2	-	2	1,2	Möjligen ben, otydligt	-	-
15	Plast	Knapp	-	Sektion 2	-	1	0,2	-	-	-
16	Glas	Fönsterglas	-	Sektion 3	-	2	1,4	-	-	Grön, klar
17	Glas	Hushållsglas	-	Sektion 3	-	2	3	-	-	Grön, klar
18	Keramik	Porslin	-	Sektion 3	-	5	3,6	1 vitblå dekor, övrig vit dekor	-	Vit, blå
19	Keramik	Rödgods	Öra, mynning	Sektion 3	-	19	67	1 del av öra, 1 kant. Merparten av skärvorna har tydlig dekor	-	-
20	Keramik	Rödgods	-	Sektion 3	-	2	2,7	-	-	-
21	Ben	Premolar, revben, rörben	-	Sektion 3	-	5	15	1 premolar från svin, 1 revben från mellanstort däggdjur, 3 rörben från mellanstort däggdjur samt 1 rörben från stort/mellanstort däggdjur	-	-

Bilaga 3 - Fynd

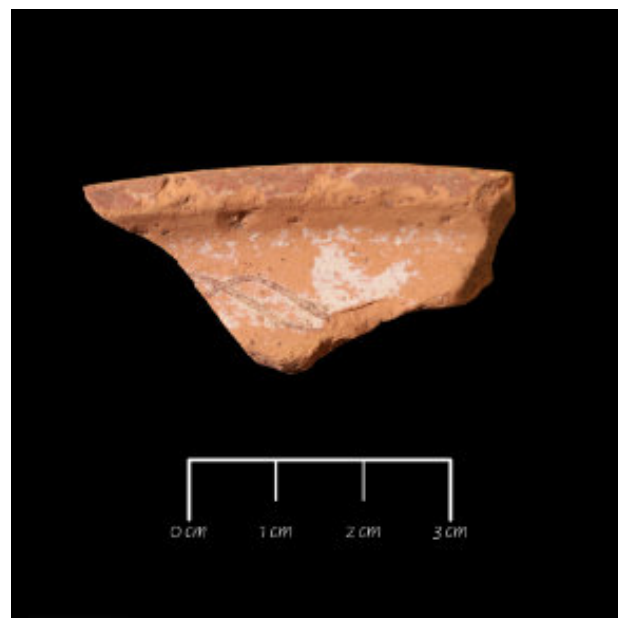
Fynd nr	Material	Sakord	Undertyp	Hemvist	Anl	Antal	Vikt (g)	Kommentar	Datering	Färg
22	Keramik	Porslin	-	Sektion 4	-	5	5,7	1 med blåvit dekor, 3 vitdekor, 1 utan dekor	-	Vit, blå
23	Keramik	Rödgoods	-	Sektion 4	-	6	45	1 del av fat, 1 kant. Merparten odekorerad	-	-
24	Metall	Knapp	-	Sektion 4	-	1	-	-	-	-
25	Metall	Blykula	-	Sektion 4	-	1	-	-	-	-
26	Metall	Mynt	1/4 shilling 1806	Sektion 4	-	1	-	-	1806	-
27	Keramik	Porslin	-	Sektion 5	-	9	11	2 mynningsbitar	-	Vit, röd, gul
28	Glas	Hushållsglas	-	Sektion 5	-	5	16	-	-	Grön, klar
29	Keramik	Rödgoods	Mynning, botten, buk, hemring	Sektion 5	-	20	138	Hälften med tydlig dekor. 1 stjärna som dekor, påminner om stjärnor målade på trappgolvet i Mariestads fångelse, betyder stjärnan något för Mariestad?	-	-
30	Lera	Kritpipa	Del av skaft	Sektion 5	-	2	2,2	-	-	-
31	Ben	Rörben, framtand, armbågsben	-	Sektion 5	-	5	21	3 rörben från stort däggdjur, 1 framtand från svin, armbågsben från svin. 1 rörben visar på hugg.	-	-
32	Keramik	Porslin	-	Sektion 5	A26	1	0,6	-	-	Vit
33	Keramik	Rödgoods	-	Sektion 5	A26	5	16	Samtliga med dekor	-	-
34	Lera	Kritpipa	Del av skaft	Sektion 5	A26	1	-	-	-	-
35	Metall	Skospänne	-	Sektion 5	-	1	-	-	-	-
36	Metall	Möjligen del av blykula	-	Sektion 5	-	1	-	Fragmenterad bly	-	-
37	Glas	Fönsterglas	-	Sektion 6	-	1	0,7	-	-	Klar
38	Glas	Hushållsglas	-	Sektion 6	-	3	17	-	-	Grön
39	Keramik	Flintgoods	-	Sektion 6	-	6	5,3	Brandskadad bit flintgoods, oerhört fint krackelerad. Fajans spricker i stora bitar.	-	Vit
40	Keramik	Lergods	-	Sektion 6	-	2	11	-	-	Brun
41	Keramik	Rödgoods	-	Sektion 6	-	37	188	2 mynning. Merparten av skärvorna med tydlig dekor	-	-
42	Lera	Kritpipa	Del av skaft	Sektion 6	-	2	-	2 skaftdelar	-	-
43	Ben	Ben	-	Sektion 6	-	8	8	Mellanstort däggdjur från fragment av 1 kranium, 6 revben och 2 rörben	-	-
44	Keramik	Rödgoods	-	Sektion 6	A27	5	22	-	-	-
45	Metall	Knapp	-	Sektion 6	-	1	-	-	-	-

Bilaga 3 - Fynd

Fynd nr	Material	Sakord	Undertyp	Hemvist	Anl	Antal	Vikt (g)	Kommentar	Datering	Färg
46	Glas	Hushållsglas	-	Sektion 7	-	4	9	-	-	Grön
47	Keramik	Porslin	-	Sektion 7	-	3	1,6	2 med vitglasyr, 1 rundslipad	-	-
48	Keramik	Rödgoods	-	Sektion 7	-	29	86	1 mynning. Drygt hälften med tydlig dekor, 1 större bit med mycket magring utan yta och ej genombränd.	-	-
49	Lera	Kritpipa	Del av skaft	Sektion 7	-	1	3	-	-	-
50	Ben	Kindtand, rörben	-	Sektion 7	-	2	30	1 kindtand från nöt samt ett rörbensfragment från stort däggdjur	-	-
51	Ben?	Ben?	-	Sektion 7	-	3	1,2	-	-	-
52	Metall	Beslag	-	Sektion 7	-	1	-	Beslag med låspinne	-	-
53	Glas	Fönsterglas	-	Sektion 8	-	1	1,7	-	-	Grön
54	Glas	Hushållsglas	-	Sektion 8	-	3	76	-	-	-
55	Keramik	Porslin	-	Sektion 8	-	2	0,7	Laserad	-	Vit
56	Keramik	Rödgoods	Mynning, lerklining	Sektion 8	-	15	104	2 mynningsbitar. Merparten av skärvorna har tydlig dekor. 1 bit med ojämnt bränd yta.	-	-
57	Ben	Ben	-	Sektion 8	-	2	2,5	2 rörbensfragment från däggdjur	-	-
58	Glas	Flaskglas	-	Sektion 9	-	3	14	-	-	Grön
59	Keramik	Porslin	-	Sektion 9	-	4	2,8	Samliga bitar vitglaserade	-	-
60	Keramik	Rödgoods	-	Sektion 9	-	27	98	Drygt hälften med någorlunda dekor, 1 med mycket magringskorn utan yta.	-	-
61	Ben/horn/ järn	Handtag med blad	Bestick	Sektion 9	-	1	16	Kniv, järn, skaftdel består av nitad benbeklådnad	-	-
62	Ben	Kindtand, kraniumfragment, hälsen	-	Sektion 9	-	3	33	1 kindtand från får/get, 1 kraniefragment från stort däggdjur samt hälsen från nöt	-	-
63	Övrigt	Möjlig kritpipa	-	Sektion 9	-	2	0,8	Möjligen en fragmenterad del av kritpipa	-	-
64	Metall	Ring, fragment	-	Sektion 9	-	1	-	-	-	-
65	Metall	Spänneslöpare	-	Sektion 9	-	1	-	-	-	-
66	Metall	Knapp	-	Sektion 9	-	1	-	Deformerad knapp med liten ögla	-	-
67	Metall	Knapp	-	Sektion 9	-	1	-	-	-	-
68	Glas	Hushållsglas	-	Sektion 10	-	4	25	-	-	Brun, Grön
69	Keramik	Porslin	-	Sektion 10	-	4	2,8	1 med blåvit dekor, övriga vitglaserade	-	Blåvit, vit

Fynd 48. Rödgods från sektion 7.

Fynd 56. Mynningsbit av rödgods från sektion 8.

Bilaga 3 - Fynd

Fynd nr	Material	Sakord	Undertyp	Hemvist	Anl	Antal	Vikt (g)	Kommentar	Datering	Färg
70	Keramik	Rödgoods	-	Sektion 10	-	33	105	1 mynning. Ytterligare 1 bit med ojämnt bränd yta. Drygt hälften med tydlig dekor	-	-
71	Lera	Kritpipa	-	Sektion 10	-	1	2,3	-	-	-
72	Ben	Revben, framtand	-	Sektion 10	-	2	6	1 revben, 1 framtand från svin	-	-
73	Keramik	Porslin	-	Sektion 10	A29	1	0,7	-	-	-
74	Keramik	Rödgoods	-	Sektion 10	A29	1	1,2	-	-	-
75	Lera	Kritpipa	Skaftdel	Sektion 10	A29	1	1,7	Fragmenterad skaftdel av kritpipa	-	-
76	Keramik	Rödgoods	-	Sektion 10	A30	1	2,8	-	-	-
77	Ben	Ben	-	Sektion 10	A30	3	0,6	Brända, blå ton	-	-
78	Glas	Fönsterglas	-	Sektion 10	A30	1	1,2	-	-	Grön
79	Keramik	Porslin	-	Sektion 10	A30	1	0,3	Bränd	-	Vit
80	Keramik	Rödgoods	-	Sektion 10	A30	9	32	Merparten av skärvorna med dekor. 1 större bit hårdare bränd på ena sidan – del av konstruktion?	-	-
81	Lera	Kritpipa, huvud	-	Sektion 10	A30	1	0,5	-	-	-
82	Ben	Revben	-	Sektion 10	A30	1	1,1	Fragment	-	-
83	Metall	Mynt	1/2 skilling	Sektion 10	-	1	-	-	Cirka 1800	-
84	Metall	Beslag	-	Sektion 10	-	1	-	Troligen ett fragment av beslag med del av borrhål kvar	-	-
85	Glas	Hushållsglas	-	Sektion 11	-	1	37	Bukdel	-	Grön
86	Keramik	Porslin	-	Sektion 11	-	1	0,9	Vitglaserad	-	Vit
87	Keramik	Rödgoods	-	Sektion 11	-	4	72	1 mynning, flertalet med tydlig dekor	-	-
88	Ben	Rörben, kranium	-	Sektion 11	-	3	8	Mellanstort däggdjur varav 2 rörben och 1 kraniefragment	-	-
89	Keramik	Porslin	-	Sektion 11	A35	2	0,8	-	-	Vit, blå
90	Keramik	Rödgoods	-	Sektion 11	A35	11	20	Hälften med dekor.	-	-
91	Lera	Kritpipa	Skaftdel	Sektion 11	A35	1	1,7	-	-	-
92	Ben	Rörben	-	Sektion 11	A35	1	1,3	-	-	-
93	Metall	Knapp	-	Sektion 11	-	1	-	-	-	-
94	Metall	Blyklump	-	Sektion 11	-	1	-	Möjlig blykula	-	-
95	Metall	Knapp	-	Sektion 12	-	1	-	-	-	-
96	Metall	Fragment av bokspänne	-	Sektion 12	-	1	-	-	-	-

Fynd 70. Dekorert rödgods från sektion 10.

Bilaga 3 - Fynd

Fynd nr	Material	Sakord	Undertyp	Hemvist	Anl	Antal	Vikt (g)	Kommentar	Datering	Färg
97	Metall	Knapp	-	Sektion 12	-	1	-	Förgylld knapp	-	-
98	Metall	Del av spänne	-	Sektion 12	-	1	-	-	-	-
99	Keramik	Porslin	-	Sektion 13	-	1	15	Sparsamt med material insamlat pga omrört material intill gårdshus.	-	-
100	Ben	Revben	-	Sektion 13	-	1	4	Troligt revben från svin	-	-
101	Metall	Bronsbleck	-	Sektion 13	-	1	1	Möjligen detalj till bok	-	-
102	Glas	Flaskglas	Butelj	Sektion 14	-	2	12	-	-	Grön
103	Keramik	Porslin	-	Sektion 14	-	2	4,3	-	-	Vitblå, vit
104	Keramik	Rödgoods	-	Sektion 14	-	14	55	Merparten utan dekor	-	-
105	Metall	Knapp	-	Sektion 14	-	1	-	-	-	-
106	Metall	Bokspänne alt hyska	-	Sektion 14	-	1	-	Hyska är en detalj till kläder	-	-
107	Metall	Gångjärn	-	Sektion 14	-	1	-	Troligt gångjärn till litet skåp eller skrin	-	-
108	Glas	Hushållsglas	Möjlig vas	Sektion 15	-	3	26	-	-	Grön
109	Keramik	Porslin	-	Sektion 15	-	2	6,1	-	-	Vit
110	Keramik	Rödgoods	Mynning	Sektion 15	-	16	55	-	-	-
111	Glas	Hushållsglas	-	Sektion 16	-	2	4,3	-	-	Grön
112	Glas	Hushållsglas	-	Sektion 15	A33	1	1,7	Fåtal av skärvorna med dekor	-	Grön
113	Keramik	Rödgoods	-	Sektion 15	A33	17	64	-	-	-
114	Keramik	Porslin	-	Sektion 16	-	1	0,2	-	-	Vit
115	Keramik	Rödgoods	Mynning	Sektion 16	-	11	43	1 mynningsbit, merparten av skärorna med tydlig dekor	-	-
116	Metall	Järngryta	Fot, mynning	Sektion 17	-	4	483	Fragmenterad järngryta	-	-
117	Glas	Fönsterglas	-	Sektion 17	-	5	4,8	-	-	Grön, klar
118	Glas	Hushållsglas	-	Sektion 17	-	4	19	-	-	Grön, brun
119	Keramik	Porslin	-	Sektion 17	-	3	3,3	-	-	Vit
120	Keramik	Rödgoods	Mynning, hank	Sektion 17	-	59	332	Flera mynningsbitar, 3 hankbitar. Ett antal delar ojämt brända, eventuellt bränd lera. Hälften av samtliga skärvor möjliga kotengods	-	-
121	Keramik	Lergods	-	Sektion 17	-	2	16	-	-	-
122	Lera	Kritpipa	Del av huvud	Sektion 17	-	1	0,7	-	-	-
123	Ben	Ben	-	Sektion 17	-	3	31	1 kotfragment från trolig nöt, hörselben från nöt samt 1 fragment av stort däggdjur. Huggspår på kotfragmentet.	-	-

Fynd 120. Rödgoods från sektion 17.

Bilaga 3 - Fynd

Fynd nr	Material	Sakord	Undertyp	Hemvist	Anl	Antal	Vikt (g)	Kommentar	Datering	Färg
124	Metall	Mynt	1 daler	Sektion 17	-	1	-	Ett nödmynt, ev med årtal men gåre tyda	-	-
125	Metall	Järngryta	-	Sektion 17	-	1	-	Troligen delar av samma fragmenterade järngryta som ovan	-	-
126	Metall	Knapp	-	Sektion 18	-	1	-	Väldigt tillplattad	-	-
127	Keramik	Porslin	-	Sektion 19	-	2	2,6	-	-	Vit
128	Keramik	Rödgods	-	Sektion 19	-	15	83	-	-	-
129	Keramik	Lergods	-	Sektion 19	-	2	17	Möjligen stengods	-	-
130	Keramik	Rödgods	-	Sektion 20	-	6	69	De flesta med dekor.	-	-
131	Glas	Hushållsglas	-	Sektion 21	-	8	21	-	-	Klar, grön
132	Keramik	Porslin	-	Sektion 21	-	1	-	-	-	Vit
133	Keramik	Lergods	-	Sektion 21	-	1	7,1	-	-	Röd
134	Keramik	Lergods	-	Sektion 21	-	121	322	5 hankdelar. Drygt hälften ornerade, en bit eventuellt lerskiffer	-	-
135	Lera	Bränd lera	-	Sektion 21	-	1	1,5	-	-	-
136	Lera	Kritpipa	Del av skaft	Sektion 21	-	1	2,9	-	-	-
137	Ben	Ben	-	Sektion 21	-	11	43	1 kindtand nr 1 från får/get underkäke (vänster sida), kindtand nr 2 från nöt underkäke (höger), 1 kindtand nr 2 från svin överkäke, 3 rörbensfragment av däggdjur, 2 oidentifierade tandfragment, 3 oidentifierade	-	-
138	Ben?	Ben?	-	Sektion 21	-	1	0,2	Liten flisa, kan vara kalk- eller sandsten (smulas vid beröring) med en glansig yta på ena sidan som liknar kritpipa. Bränt ben kan ej uteslutas	-	-
139	Metall	Järngryta	-	Sektion 22	-	1	207	Möjligen fragment av järngryta	-	-
140	Glas	Fönsterglas	-	Sektion 22	-	1	1	-	-	Grön
141	Glas	Hushållsglas	-	Sektion 22	-	11	77	-	-	Klar, vit, grön, brun
142	Keramik	Porslin	-	Sektion 22	-	11	13	2 möjlig del av botten	-	Vit
143	Keramik	Rödgods	Hank, mynning	Sektion 22	-	104	412	2 del av hank, 5 del av mynning	-	-
144	Lera	Kritpipa, skaftdel	-	Sektion 22	-	1	2,2	-	-	-
145	Ben	Tand, ben	-	Sektion 22	-	9	42	1 överkåkstand från nöt, 1 stråben från nöt, 1 hörntand från svin, 1 mellanhandsben från får/get, 1 armbågsben från får/get, 4 rörben från stort däggdjur och mellanstort.	-	-

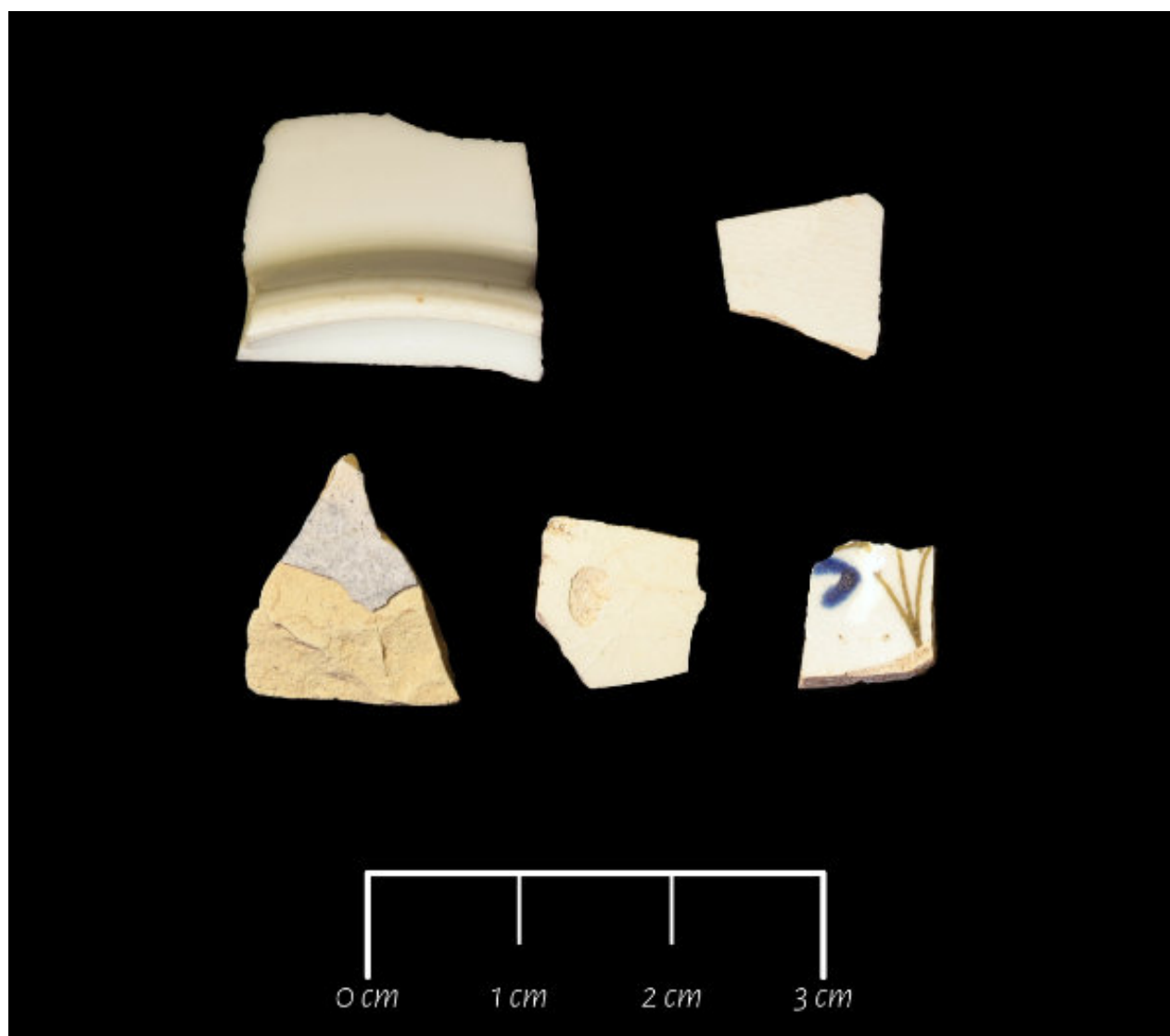
Fynd 132. Ett kopparbleck från sektion 28.

Fynd 144. Röd gods från sektion 22.

Bilaga 3 - Fynd

Fynd nr	Material	Sakord	Undertyp	Hemvist	Anl	Antal	Vikt (g)	Kommentar	Datering	Färg
146	Glas	Hushållsglas	-	Sektion 22	A38	1	2	-	-	Brunt
147	Keramik	Porslin	-	Sektion 22	A38	1	0,8	-	-	Vit
148	Keramik	Rödgoods	Mynning	Sektion 22	A38	18	40	2 mynningsbitar.	-	-
149	Lera	Kritpipa, skaftdel	-	Sektion 22	A38	1	3,7	-	-	-
150	Ben	Tänder	-	Sektion 22	A38	3	5	1 premolar och kindtand från får/get överkäke, hörntand av nöt	-	-
151	Keramik	Rödgoods	-	Sektion 22	A51	4	30	-	-	-
152	Ben	Tand	-	Sektion 22	A51	1	4	Från stort däggdjur	-	-
153	Glas	Hushållsglas	-	Sektion 22	A52	1	0,2	-	-	-
154	Keramik	Porslin	-	Sektion 22	A52	5	3,9	Innehåller eventuellt flintgoods	-	Vit, blå
155	Keramik	Rödgoods	-	Sektion 22	A52	14	66	Drygt hälften med dekor, 1 med en kraftigt brända ut och insida (igen)	-	-
156	Keramik	Lergods	-	Sektion 22	A52	1	0,4	-	-	-
157	Ben	Ben	-	Sektion 22	A52	3	6,1	Obrända	-	-
158	Metall	Remändesbeslag	-	Sektion 22	-	1	-	Möjligen ett remändesbeslag	-	-
159	Metall	Bronsbleck	-	Sektion 23	-	1	-	Ett litet bronsbleck med fals och spikhål	-	-
160	Glas	Fönsterglas	-	Sektion 23	-	1	0,4	-	-	Klar
161	Glas	Hushållsglas	-	Sektion 23	-	4	18	-	-	Klar, grön
162	Keramik	Porslin	-	Sektion 23	-	3	1,6	-	-	Vit
163	Keramik	Rödgoods	-	Sektion 23	-	54	242	1 hank, hälften av skärvorna med dekor.	-	-
164	Keramik	Lergods	-	Sektion 23	-	3	3,3	Samtliga med någon form av finnish	-	-
165	Lera	Kritpipa, del av huvud	-	Sektion 23	-	1	0,7	-	-	-
166	Flinta	Plattformskärna	Atypisk plattformskärna C	Sektion 23	-	1	-	-	-	-
167	Ben	Kindtand, premolar, ben	-	Sektion 23	-	3	29	Kindtand nr 2 från nöt överkäke vänster sida, premolar från nöt överkäke, 1 fragment av däggdjur	-	-
168	Glas	Hushållsglas	-	Sektion 24	-	2	2,3	-	-	Grön
169	Keramik	Rödgoods	-	Sektion 24	-	9	80	2 med dekor, 1 bit där tvärsnittet består av rödbränt ytskikt och rödbränd kärna med ett mellanliggande svartbränd keramikfotrot från nöt med flertalet snitt på ena sidan.	-	-
170	Ben	Ben	Hand/fotrot	Sektion 25	-	1	16	-	-	-

Fynd 154. Porslin och flintgods från A52 i sektion 22.

Bilaga 3 - Fynd

Fynd nr	Material	Sakord	Undertyp	Hemvist	Anl	Antal	Vikt (g)	Kommentar	Datering	Färg
171	Glas	Fönsterglas	-	Sektion 25	-	1	0,9	-	-	Grön
172	Glas	Hushållsglas	-	Sektion 25	-	1	11	-	-	Blå
173	Keramik	Rödgods	-	Sektion 25	-	5	56	Hank	-	-
174	Glas	Hushållsglas	-	Sektion 25	A40	1	2,7	-	-	Grön
175	Keramik	Porslin	-	Sektion 25	A40	2	6,9	-	-	Vit
176	Keramik	Rödgods	-	Sektion 25	A40	5	48	Glaserad	-	-
177	Lera	Kritpipa	Del av skaft	Sektion 25	A40	1	1,3	Fragment av skaft, bitmärken	-	-
178	Metall	Bleck	-	Sektion 25	-	1	-	-	-	-
179	Metall	Gångjärn	-	Sektion 25	-	2	-	Fragment av gångjärn till dörr	-	-
180	Glas	Fönsterglas	-	Sektion 26	-	2	1,9	-	-	Grön, klar
181	Glas	Hushållsglas	Flaska	Sektion 26	-	25	157	De bruna bitarna tillhör en flaska	-	Grön, brun
182	Keramik	Porslin	-	Sektion 26	-	2	5,3	-	-	Vit
183	Keramik	Stengods	Bruksföremål	Sektion 26	-	2	19	1 Skärva med fint spårat mönster, behandlad med ett tunt lager asklasyr. Typisk Siegbourg-keramik från Rhendalen under 14-1500-tal. 1 skärva eventuell lergods.	14-1500-tal	-
184	Keramik	Rödgods	-	Sektion 26	-	38	118	Hälften ornerade, 1 fragment lite fyrkantig – skulle kunna vara en platta av något slag.	-	-
185	Lera	Kritpipa	Del av skaft	Sektion 26	-	1	3,7	Fragmenterad skaftdel	-	-
186	Ben	Rörben, ben	Mellanhandsben	Sektion 26	-	3	35	1 intakt mellanhandsben från får/get (vänster sida), 2 rörbensfragment från stort däggdjur (1 bränt),	-	-
187	Keramik	Porslin	-	Sektion 26	A43	1	0,3	-	-	Vit
188	Keramik	Rödgods	-	Sektion 26	A43	2	19	-	-	-
189	Järn	Järnryta	-	Sektion 27	-	1	88	Del av järnryta	-	-
190	Glas	Hushållsglas	-	Sektion 27	-	7	33	1 trolig del av glasflaska, likt sektion 26.	-	Grön, brun
191	Keramik	Porslin	Botten	Sektion 27	-	5	7,9	1 del av botten/fot	-	Vit, blå
192	Keramik	Rödgods	Mynning och dekor	Sektion 27	-	58	166	4 kant/mynning. Merparten av skärvorna med dekor	-	-
193	Ben	Rörben, fragment av underkäke	-	Sektion 27	-	2	7	1 rörben och 1 underkäksfragment från får/get	-	-
194	Keramik	Porslin	-	Sektion 27	A47	1	0,5	I fyllning, SO del	-	Vit
195	Lera	Kritpipa	Del av skaft	Sektion 27	A47	1	1	I fyllning, SO del. Fragmenterad skaftdel av kritpipa.	-	-

Bilaga 3 - Fynd

Fynd nr	Material	Sakord	Undertyp	Hemvist	Anl	Antal	Vikt (g)	Kommentar	Datering	Färg
196	Glas	Fönsterglas	-	Sektion 28	-	3	2,6	-	-	Grön
197	Glas	Hushållsglas	-	Sektion 28	-	5	17	-	-	Grön
198	Keramik	Porslin	-	Sektion 28	-	10	7,7	-	-	Vit
199	Keramik	Rödgoods	-	Sektion 28	-	81	319	Merparten av skärorna med dekor.	-	-
200	Keramik	Lergods	-	Sektion 28	-	1	1,7	-	-	-
201	Lera	Kritpipa	Del av huvud med klack	Sektion 28	-	2	2,5	Har en stämpel, en krönt symbol. Krönta singulära symboler eller bokstäver är typiska från Gouda, Holland mellan 1691-1699, och därefter från 1745. Ingen referens för denna stämpel hittades	16-1700-tal	-
202	Flinta	Bössflinta	-	Sektion 28	-	1	1,5	-	-	-
203	Koppar	Bleckplåt	-	Sektion 28	-	1	-	-	-	-
204	Ben	Ben, kindtänder	-	Sektion 28	-	4	10	2 kindtänder från svin överkäke, 2 fragment av däggdjur.	-	-
205	Glas	Hushållsglas	-	Sektion 29	A28	1	3,2	-	-	Grön
206	Keramik	Porslin	-	Sektion 29	A28	4	1,1	-	-	Vit
207	Keramik	Rödgoods	-	Sektion 29	A28	1	2,1	-	-	-
208	Flinta	Flinta	-	Sektion 29	A28	1	3,5	-	-	-
209	Ben	Ben	-	Sektion 29	A28	1	0,3	Kraftigt bränd	-	-
210	Metall	Fingerborg	-	Sektion 31	-	1	-	-	-	-
211	Metall	Mynt	-	Sektion 31	-	1	-	-	-	-
212	Metall	Knapp	-	Sektion 33	-	1	-	-	-	-
213	Metall	Knapp	-	Sektion 33	-	1	-	-	-	-
214	Metall	Knapp	-	Sektion 33	-	1	-	-	-	-
215	Metall	Dräkt detalj	-	Sektion 33	-	1	-	Kan vara en snörnål till ett snörliv. Påminner också om litet redskap till bokbinderi	-	-
216	Metall	Bokspänne	-	Sektion 33	-	1	-	Fragment av ett troligt bokspänne	-	-
217	Metall	Fragment	-	Sektion 33	-	1	-	-	-	-
218	Metall	Knapp	-	Sektion 34	-	1	-	-	-	-
219	Metall	Fingerborg hel	-	Sektion 35	-	1	-	-	-	-
220	Metall	Knapp	-	Sektion 36	-	1	-	-	-	-
221	Metall	Knapp	Nit alt underdel	Sektion 37	-	1	-	-	-	-

Bilaga 3 - Fynd

Fynd nr	Material	Sakord	Undertyp	Hemvist	Anl	Antal	Vikt (g)	Kommentar	Datering	Färg
222	Metall	Fragment, bly	-	Sektion 37	-	1	-	-	-	-
223	Metall	Knapp	-	Sektion 37	-	1	-	-	-	-
224	Metall	Blykula	-	Sektion 43	-	1	-	-	-	-
225	Metall	Blyklump, starkt fragmenterad	-	Sektion 43	-	1	-	-	-	-
226	Metall	Knapp	-	Sektion 43	-	1	-	-	-	-
227	Metall	Blykula	-	Sektion 43	-	1	-	-	-	-
228	Metall	Övrig	Ögla alt ring	Sektion 43	-	1	-	-	-	-
229	Metall	Knapp	-	Sektion 43	-	1	-	-	-	-
230	Metall	Övrig	-	Sektion 43	-	1	-	Odefinierad platt metallbit	-	-
231	Metall	Bokspänne	-	Sektion 43	-	1	-	Del av bokspänne till läderbunden bok. Del av läder sitter kvar mellan spännets delar.	-	-
232	Metall	Spänne	-	Sektion 43	-	1	-	-	-	-
233	Metall	Knapp	-	Sektion 45	-	1	-	-	-	-
234	Metall	Knapp	-	Sektion 47	-	1	-	-	-	-
235	Metall	Knapp	-	Sektion 47	-	1	-	-	-	-
236	Metall	Knapp	Underdel	Sektion 48	-	1	-	-	-	-
237	Metall	Knapp	-	Sektion 48	-	1	-	-	-	-
238	Metall	Blykula	-	Sektion 49	-	1	-	-	-	-
239	Metall	Bältespänne, intakt	-	Sektion 49	-	1	-	-	-	-
240	Metall	Bleck	-	Sektion 49	-	1	-	Fragment av bleck, eventuellt försilvrat.	-	-
241	Metall	Bleckfragment	-	Sektion 49	-	1	-	-	-	-
242	Metall	Metallbeslag, fragmenterat	-	Sektion 52	-	1	-	-	-	-
243	Metall	Blyknapp	-	Sektion 52	-	1	-	-	-	-
244	Metall	Beslag/lås	-	-	-	1	-	-	-	-
245	Glas	Hushållsglas	-	-	A39	1	0,9	-	-	Grön
246	Keramik	Rödgoods	-	-	A39	2	11	Med dekor.	-	-
247	Ostron	Ostron	-	-	A39	1	3,6	-	-	-

Bilaga 3 - Fynd

Fynd nr	Material	Sakord	Undertyp	Hemvist	Anl	Antal	Vikt (g)	Kommentar	Datering	Färg
248	Ben	Lårben, strålben, kranium	-	-	A39	12	53	Ej brända. 1 lårben från svin (ung individ), 1 strålben från får, 4 överarmsben från får (höger sida, samtliga från unga och mycket unga individer), 5 kraniefragment från får/get, 1 troligt lårbensfragment från mellanstort däggdjur, 1 oidentifierat ofusionerat fragment från däggdjur, 2 oidentifierbara ben(kan vara del av kranium)	-	-
249	Keramik	Rödgoods	-	-	A39	1	2	Fyllning från botten i NO. Med dekor	-	-
250	Lera	Kritpipa	Fragment av huvud	-	A39	1	1,3	Fyllning från botten i NO. Eldpåverkad.	-	-
251	Ben	Ben	-	-	A39	1	1,3	Fyllning från botten i NO. Obränt, tåben från troligt rovdjur	-	-
252	Metall	Bältespänne, helt	-	-	-	1	-	-	-	-
253	Metall	Knapp	-	-	-	1	-	-	-	-
254	Metall	Fingerborg	Fragment	-	-	1	-	-	-	-
255	Metall	Beslag	-	-	-	1	-	Fragment av troligt bleck med rektangulära hål	-	-
256	Metall	Fragment	-	-	-	1	-	-	-	-
257	Metall	Knapp	-	-	-	1	-	-	-	-
258	Metall	Knapp	-	-	-	1	-	-	-	-
259	Metall	Bestick	Del av handtag	-	-	1	-	Ett ben/hornklätt handtag fästad med nitartill en järnbit från en möjlig kniv eller gaffel	-	-
260	Metall	Blykula	-	-	-	1	-	-	-	-
261	Metall	Övrig	Del av oljelampa	-	-	1	-	Ser ut att vara del av ljuskrona	-	-
262	Metall	Beslag, fragment med hål	-	-	-	1	-	-	-	-
263	Metall	Knapp	-	-	-	1	-	-	-	-
264	Metall	Gångjärn, spik	-	-	-	1	-	-	-	-
265	Metall	Möjligt 1700-tal	-	-	-	1	-	-	-	-
266	Metall	Blykula	-	-	-	1	-	-	-	-
267	Metall	Blykula, deformerad	-	-	-	1	-	-	-	-
268	Metall	Beslag	-	-	-	1	-	Dekor lejon	-	-
269	Metall	Knapp	-	-	-	1	-	-	-	-
270	Metall	Övrig	-	-	-	1	-	Möjlig detalj till klocka	-	-

Bilaga 3 - Fynd

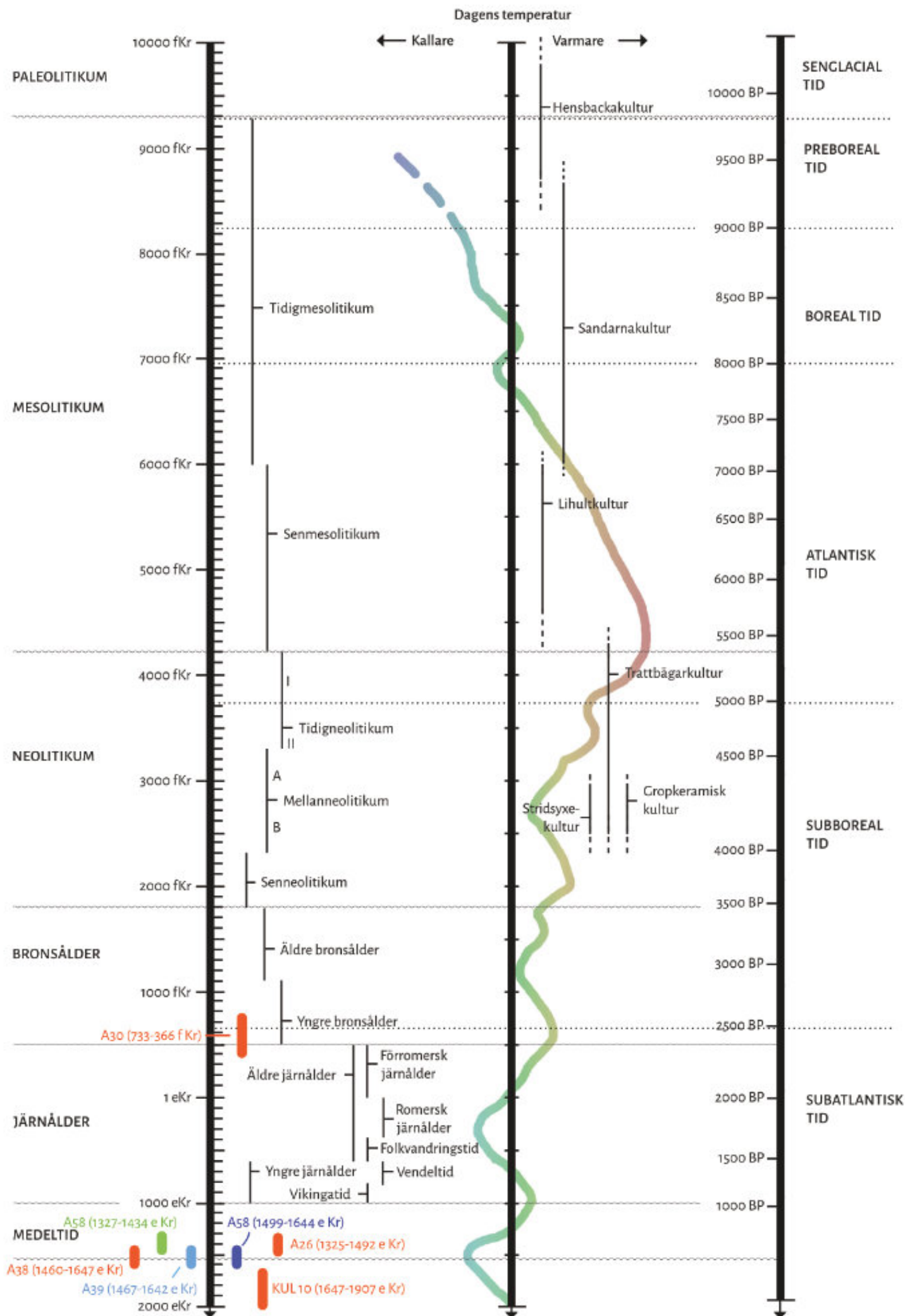
Fynd nr	Material	Sakord	Undertyp	Hemvist	Anl	Antal	Vikt (g)	Kommentar	Datering	Färg
271	Metall	Knapp	-	-	-	1	-	-	-	-
272	Metall	Möjligt spänne	-	-	-	1	-	Oval form	-	-
273	Metall	Dekorknapp	Nit	-	-	1	-	-	-	-
274	Metall	Knapp	-	-	-	1	-	-	-	-
275	Metall	Ring	-	-	-	1	-	Ringformat föremål	-	-
276	Metall	Knapp	-	-	-	1	-	-	-	-
277	Metall	Bleck	-	-	-	1	-	-	-	-
278	Metall	Knapp	-	-	-	1	-	-	-	-
279	Metall	Hyska	-	-	-	1	-	-	-	-
280	Metall	Bleck	-	-	-	1	-	Ett fragment av ett bleck, fragmenterad och mycket tillplattad	-	-
281	Metall	Knapp	-	-	-	1	-	-	-	-
282	Metall	Fingerborg	-	-	-	1	-	Tillplattad	-	-
283	Metall	Knapp	-	-	-	1	-	-	16-1700-tal	-
284	Metall	Bleck	-	-	-	1	-	-	-	-
285	Metall	Knapp	-	-	-	1	-	-	-	-
286	Metall	Knapp	-	-	-	1	-	-	-	-
287	Metall	Klinknagel	-	-	-	1	-	-	-	-
288	Metall	Knapp	-	-	-	1	-	-	-	-
289	Metall	Fragment	-	-	-	1	-	-	-	-
290	Metall	Bleck	-	-	-	1	-	Del av bleck med 1 fyrkantigt hål	-	-
291	Metall	Bleck	-	-	-	1	-	Fragment, tillplattad	-	-
292	Metall	Knapp	-	-	-	1	-	Med diffus dekor	-	-
293	Metall	Knapp	-	-	-	1	-	-	-	-
294	Metall	Övrig	-	-	-	1	-	Fragmenterad	-	-
295	Metall	Knapp	-	-	-	1	-	-	-	-
296	Metall	Knapp	-	-	-	1	-	-	-	-
297	Metall	Knapp	-	-	-	1	-	-	-	-
298	Metall	Blyklump	-	-	-	1	-	-	-	-
299	Metall	Möbelbeslag	-	-	-	1	-	Formpressat möbelbeslag i form av lejonhuvud	-	-

Bilaga 4 - Korrespondenslista analyserade prover

Prov nr	Kontext nr	MAL nr	Cedad nr	Vedlab nr	Typ av analys	Labbrapport nr
5	A26	23_0061_0001			Makro & markkemi	MAL 2025-004
6	A26		LTL33135	6	C-14, Vedart	CEDAD: 2024_0112 Vedlab 23098
11	S 8	23_0062_001			Markkemi	MAL 2025-004
12	S 1	23_0062_002			Markkemi	MAL 2025-004
13, från FU	KUL 10, från FU	23_0028_0003	LTL33134		Makro, markkemi & C-14	MAL 2023_028 CEDAD: 2024_0112
13, från UN	S7	24_0032_001			Markkemi	MAL 2025-004
14	A30	23_0061_0002			Makro & markkemi	MAL 2025-004
15	A30		LTL33136	15	C-14, Vedart	CEDAD: 2024_0112 Vedlab 23098
16, från FU	A13, från FU	23_0061_0004			Makro & markkemi	MAL 2025-004
21	A35	24_0033_0001			Makro	MAL 2025-004
21	A35	24_0032_053			Markkemi	MAL 2025-004
22	A33	24_0033_0002			Makro	MAL 2025-004
22	A33	24_0032_054			Markkemi	MAL 2025-004
23	A36	24_0033_0003			Makro	MAL 2025-004
24	A38	24_0032_002			Markkemi	MAL 2025-004
25	A38		LTL33137	25		CEDAD: 2024_0112 Vedlab 23098
28	A39		LTL33138	28	C-14, Vedart	CEDAD: 2024_0112 Vedlab 23098
29	A39	23_0062_003			Markkemi	MAL 2025-004
30	A39	23_0061_0003			Makro & markkemi	MAL 2025-004
32	A15	23_0062_004			Markkemi	MAL 2025-004
33	A15	23_0062_005			Markkemi	MAL 2025-004
34	A15	23_0062_006			Markkemi	MAL 2025-004
36	S 26	23_0062_007			Markkemi	MAL 2025-004
37	A40	24_0032_003			Markkemi	MAL 2025-004
38	A40	24_0033_0004			Makro	MAL 2025-004
40	S 28	23_0062_008			Markkemi	MAL 2025-004
41	S28	24_0032_004			Markkemi	MAL 2025-004
43	S22	24_0032_005			Markkemi	MAL 2025-004
45	S14	24_0032_006			Markkemi	MAL 2025-004
46	S12	24_0032_007			Markkemi	MAL 2025-004
47	S13	24_0032_008			Markkemi	MAL 2025-004
48	S4	24_0032_009			Markkemi	MAL 2025-004
51	A48	24_0032_010			Markkemi	MAL 2025-004
52	S39	24_0032_011			Markkemi	MAL 2025-004
53	A42	24_0032_012			Markkemi	MAL 2025-004
54	S24	24_0032_013			Markkemi	MAL 2025-004
55	S24	24_0032_014			Markkemi	MAL 2025-004
56	S24	24_0032_015			Markkemi	MAL 2025-004
57	S39	24_0032_016			Markkemi	MAL 2025-004
59	S30	24_0032_017			Markkemi	MAL 2025-004

Bilaga 4 - Korrespondenslista analyserade prover

Prov nr	Kontext nr	MAL nr	Cedad nr	Vedlab nr	Typ av analys	Labbrapport nr
60	S31	24_0032_018			Markkemi	MAL 2025-004
61	S32	24_0032_019			Markkemi	MAL 2025-004
62	S33	24_0032_020			Markkemi	MAL 2025-004
63	S34	24_0032_021			Markkemi	MAL 2025-004
64	S35	24_0032_022			Markkemi	MAL 2025-004
65	S36	24_0032_023			Markkemi	MAL 2025-004
67	A50	24_0032_024			Markkemi	MAL 2025-004
74	A36	24_0032_025			Markkemi	MAL 2025-004
75	S17 NV	24_0032_026			Markkemi	MAL 2025-004
76	S17 SO	24_0032_027			Markkemi	MAL 2025-004
77	S20	24_0032_028			Markkemi	MAL 2025-004
78	A41	24_0032_029			Markkemi	MAL 2025-004
80	A38	24_0033_0005			Makro	MAL 2025-004
84	S44	24_0032_030			Markkemi	MAL 2025-004
85	S46	24_0032_031			Markkemi	MAL 2025-004
86	S47	24_0032_032			Markkemi	MAL 2025-004
87	S48	24_0032_033			Markkemi	MAL 2025-004
88	S48	24_0032_034			Markkemi	MAL 2025-004
90	S52	24_0032_035			Markkemi	MAL 2025-004
91	S51	24_0032_036			Markkemi	MAL 2025-004
92	S51	24_0032_037			Markkemi	MAL 2025-004
93	S53	24_0032_038			Markkemi	MAL 2025-004
94	S41	24_0032_039			Markkemi	MAL 2025-004
95	S45	24_0032_040			Markkemi	MAL 2025-004
96	S50	24_0032_041			Markkemi	MAL 2025-004
97	A65	24_0032_042			Markkemi	MAL 2025-004
98	A65 öst	24_0032_043			Markkemi	MAL 2025-004
99	A65	24_0032_044			Markkemi	MAL 2025-004
100	S43	24_0032_045			Markkemi	MAL 2025-004
101	A58 ev störd yta	24_0032_046			Markkemi	MAL 2025-004
102	A58	24_0032_047			Markkemi	MAL 2025-004
103	S57	24_0032_048			Markkemi	MAL 2025-004
104	A66	24_0032_049			Markkemi	MAL 2025-004
105	A58, undre lager	24_0033_0006	LTL 34412		Makro, C-14	MAL 2025-004 CEDAD: 2025_0087
107	A58, övre lager	24_0032_050			Markkemi	MAL 2025-004
108	A58, undre lager	24_0032_051			Markkemi	MAL 2025-004
109	A58, övre lager	24_0033_0007	LTL 34413		Makro, C-14	MAL 2025-004 CEDAD: 2025_0087
111	A46	24_0032_052			Markkemi	MAL 2025-004

Spirhult **Berga 2022:3286, Mariestads kommun, Västra** **Götalands län**

Arkeologisk undersökning av en by-/gårdstomt från **1400-talet**

Genom kombinerad metalldetektering och markkemisk kartering från utredningen 2022 kunde läget för Spirhults gård identifieras. Resultatet från förundersökningen visade att svedjor anlagts redan på 1400-talet, och att naketkorn odlats på platsen.

Vid undersökningen framkom ytterligare anläggningar som kunde dateras till 1400-tal, bland annat från en grop samt ett kulturlager innehållande rester av sädeskorn. Detta kulturlager fanns under spismursröset i det bostadshus som sannolikt uppfördes under slutet av 1500-talet. Kärnor från hallon, surkörsbär och slänbär hittades under en stenlagd yta nära spisröset.

Det keramiska materialet från både utredningen och förundersökningen har haft en tyngdpunkt på 1700-talet och framåt. Vid undersökningen framkom keramik även från 1600-tal, samt en skärva av askglaserad Siegburg-typ från 1400-talet.

Ytterligare fynd av mynt och fingerborgar, samt bronsbleck, remändebeslag, bokspännen, hyskor och knappar förstärker bilden av att textilt hantverk, möjligen kombinerat med finsnickeri, tidvis kompletterat gårdens försörjning.

Markkemisk analys av gårdstomten indikerar förhöjda värden av fosfat samt MS, vilka inte helt överensstämmer med varandra. Detta tillsammans med fyndspridning och anläggningar visar att gårdstomten varit indelad i olika aktivitetsytor.

www.kulturland.se